

XINALIQ MIŞ

4

DƏRSLİK

HEYDƏR ƏLİYEV
BUTU AZƏRBAYCAN ƏHALİ ÇIXİDMƏ

İldırım Zeynalov
Azay Əliyev
Yunis Dəmirov
Qurban Abdullayev
Əkbər Xasməmmədov
Rauf Orucov

Xınalıq miz i məktəbirdiri 4-ci sinifi Xınalıq mizi

XINALIQ (KƏTŞİ) MİZ

DƏRSLİK

© Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi

**Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International (CC BY-NC-SA 4.0)**

Bu nəşr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International lisenziyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trims.edu.az saytında yerləşdirilmişdir. Bu nəşrdən istifadə edərkən lisenziyanın şərtləri qəbul edilmiş sayılır:

İstinad zamanı nəşrin müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

Nəşrdən kommersion məqsədilə istifadə qadağandır.

Töremə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya şərtləri ilə yayılmalıdır.

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi chashioglu@gmail.com və derslik@edu.gov.az elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur. Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

KİTABI İÇİR TÛJİT

BÖLMƏ 1: Dədə təbiət

Şuvajır.....	6
Maşa.....	8
Mik.....	10
Barakalla ustadu.....	12
Zuqal.....	15
Tərəkəmə kəftidin.....	17
Dəvə vaqqındədu.....	19
Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır.....	21

BÖLMƏ 2: Tarixi şəxsiyyəti

Qaçaq Nəbi.....	23
Cavad xan.....	25
Ulu Öndər.....	27
Fətəli xan.....	29
Azərbaycani generalır.....	31
Kəşi fəxrir.....	33
Koroğlu.....	36
Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır.....	39

BÖLMƏ 3: Qəhrəmanvali tarix

Şəhidirzi şahidmə.....	41
Xocalı soyqırım.....	44
Qəhrəman Nübar.....	46
Dədə intiqam.....	48
Azərbaycani Milli Ordu.....	50
Soyqırım.....	52
Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır.....	54

BÖLMƏ 4: Kire doğmə vətən

28 may Respublike qə.....	56
Bayraq və gerb.....	58
Türki cinə.....	60
Boĳku.....	62
Micə qızıl.....	65
Kətşi çoz.....	67
Ümumiləştirmişkui tapşırıĳırdır.....	69

BÖLMƏ 5: Hədmı dalıĳı ucaltmış kitarmə

İnqer bağbani vəsiyyət.....	71
Qeyrətli padşah.....	73
Zəhmət, Haqıl, Baxt.....	75
Şir və Pişlə.....	78
Şah və xidmətçi.....	81
Biləndar.....	83
Şah Abbas və Şeyx Şalbruz.....	85
Ümumiləştirmişkui tapşırıĳırdır.....	87

BÖLMƏ 6: Ksanval yaza, çirval yaza

Andu sadıq yeżżini Ülvı.....	89
Qaçaq həyəlır.....	91
Ksan kılı.....	93
Dədə- bıyü hürmət kirival övladırzı borcmə.....	96
Doğmaval.....	98
Unq kirəşillimə.....	100
Ümumiləştirmişkui tapşırıĳırdır.....	102

Şıvajır

Havayırdır qeşə. İnq dənə - dənə daxeşə. Unkurdur sar – çinəsi xitqırqoşə. Şıvaj talşılığışkılı dax –dax qulad gəşreşə. Sa quladu hələbil yarpağırdır cəkui vişəd rışri yukuiqoşə.

Məhəllimi şıvaji həyardəvalışılı çiki, sa qəbirir maşar katkui kuidurmə li. Bitinirziqilli ixer İradə şat ziqi. Hə, şəhərilli kazıgdəşəmə.

Maşar pixisin İradə kılınziq qabağır koeşə. Hini arabir fəsxunyə sollu laftakui unkurduru, sam unkurduruşkili qamaş – qamaş anskiri inqımış əksirqoşə. Maşax lakušu sətke yeşşiniyə dənə - dənə qula geşri caxşi. Maşu hanımsəccini qi ki, aləvan çinə rangı bürünmüşkuiqoşəmə.

-Sin ləkpişin, maşa cım həyardə daxiqoa!-liyə İradi hine şatziqval muşuki. Yarpağırdırı hərdə çinə rangır qomə: žima, kuşkula, çəhrayi.

Həyələr fəpxını. Məhəllimi hoz başta kui ki, şıvajır inq antqilli uzaxkoarmə, hanımzağılım farad dənəkui, qiyirdir lıkri, vişədi yarpağırdır cəkri.

-Məhəllim çina kire sinifir tui güldür həmişə sıb yeşşindəji?-liyə, İradi sorşını.

Həyələrziş çinəğui li:

-Axı utaği hava fara kuitoaki. Hanam hinediri bəhñjit həmişə sıb yeşşində utaği bitkidmə.

Məhəllimi hine cuğab təsdiqkui.

Hava gənə cixui. Hanım muşu maşar mikilga qışəmə. İradi li:

-Şə əji cıtarçəmə ki, hasım havayırdır canavardır yuvadırılı talfıriyə yemix katkoarmə.

Həyələrziş çinəğui li:

Bəgəm seildiririm canavar fəkoaru?-liyə sorşını.

İradi cavab ləkui:

-Bə cım? Şə əji cıtarçəmə ki, maşar pısım fəkoarmə, canavarım.

Hə sa vaxt miqelilli yazaqi laftıki. İradi zarkui:

-Yəğın canavarmə....

Həyələr xəpkini: Yaman qorxağ

rişimə. Hə kizəşəmə.

Ĥəyəliŕ maşar kátbiği. İl çuťton cürə - cürə vişəd qoşə. Palıd, fıstığ, küknar, qarağac, vələs... hanımsəççini ki, cit sar çinəsi qucağ kuiqomə.

Sətkə lapıxsəx totux hozu meyve vişəd ras kaği. Ĥəyəliŕzi çir mıç, bızı, əzgil təpi çini. Bitin məhəllimi təşkil kui sa kátkuivalışılı razi važžını.

1 Fəsildiri řajı ksanjı?

2 Ĥəyəliŕ maşar çinəx pixiqoşə?

A) kátkuisu

B) mıç řəpirsu

C) canavardırıx tamaşa kirisu.

3 Utağır řui bitkid çina sıb yeççindəji?

A) utaği hava həmişə fara zağılı

B) hə bitkid ya çiqalım sıb yeşşintarmə

C) hinediri dibir inçi řakuizağılı

4 Ĥəyəliŕzi içir tək İradə çina ixer řatzıqı?

A) řəhərilli kazığzağılı

B) hinə cigabırır ixer katzığzağılı

C) hinel meyve vişəd řuizağılı

5 Hoz maşar řa fəsilir kátkui pixi?

A) Mixir

B) Kınajır

C) řuvajır

Maşa

Hanım ulkad tuijmə ki, hinel maşa aŋtidimə. Hanım hädminim tuidurmə ki, huzu maşa yazaqi muxuidimə. Hädminzu yaşamışkuisu lazımkui ixer qiymətti əşyayırdır maşe materialışılı həzir kitarmə. Həlimirzi hussab kui çiriqomə ki, kıcıqənnəhiz üs yaşamışkui çinə hədmu lazımkui mıkari materialışkili təminkuisu onğ pan vişə lazımdəmə.

Kire ulkar maşa ixerdəmə. Maşar laşılıbıgşın fakolu ləkpişqalı vişəd dəxarmə. Hinediri bəhizjit ixer hündür, bəhizjit alçağ, bəhizjitim tuijmə ixer lok, hərsi sa cürə əgni nişijmə. Bəzi vişədi enli, çixi yarpağırdır, bəhizse mixezi uxşaş yarpağırdır qomə.

Maşar vişəd ixer sıx kəarmə, bəzən hinediri arallı latırınkəarimə. Qabağır lakui yikərun, elə bil kişiqi vı çixui yaqqinqomə. Cit tikanlı koldurmə.

Suru muxoətu, maşadi kiru çiftən xeyri tuijqı? Maşar həmişə hava təmiz yə sərin kəarmə. Mixir cəməhət hinel istirahət kirisu kəarmə. Meşi hədminzi sağlamlıq qorumuşkitarmə. Maşi kulaki qabağ təqəqiri, inqadi, bağırdır yə bostandır qurağlığış qorumuşkiri. Maşa tui cigə rütubət ixerkəarmə.

Maşar cürə - cürə quşurdur, həyvandır yaşamışkəarmə. Hädminzi hed yetiyə lıkaşılı, kirişilli sam tüküş istifadə kitarmə.

Maşe cürə xeyrim tuijmə. Maşar qaltırkui vişədişilli taxta, şalman həzirkuiyə tikintidirir kəjiğtarmə. Pəncərə, toz, döşəmə sam quv taxtaş düz kitarmə. Utağır tui aşkaf, rəf, kursu sam kətildir taxtaş həzirkəarmə.

Zur yazı sizi   heç diqqətilli fikir ləkitaru? Hə dəftərdirim vişe mıkariş həzir kitarmə. Maşa çiftən ixer biqıqalı, hoftənum kağaz ixer kuidəmə. Kağaz kiru ixer lazımdəmə: kitab, dəftər, albom, qəzet kağazış dükitarmə.

Bəhizdur heç inamkui tovimə ki, hozi nişi əgnim ixerji maşar qaltırkui vişədiş həzirkirval. Ə, də hanımjimə. Maşar tui vişəd **cat – cat** catkuiyə, hana hed cürə

- cürə kimyəvi maddədir şizyə, maşındır ləktarmə. Maşındırı hinə mıkardıriş mısırdır h zir kiri, hin  mısırdırıřım c r  - c r  par ad  ilarm .
Hasımzağılı mařa k jalkirval lazımm .

1 Zur d rsir viře m karıřıllı h zir i  in řıllı istifad  kitar?

2 Suru mu ui mařar qaltır ui viřadi zıvol liřeylun.

3 Mařadi h dminzu xeyri yaza?

4 M tnir l kui zarzar bořluğur  a cuğab sizin k uid ?

A) d ft rix

B) kitabır

C) albomur

5 M tnir zarzar rangır l kui cuğab  a hin x miq l m na  ui cuğabiřkili  v z kinink uid ?

A)  ixi –  ixi

B) misi – misi

C)  azı –  azı

6 L kui boe cuğabırdırıřıllı  ad  m tnu uyğunqoa?

A) Mařar c  lařkısın  ijim k zarm , fi ejim

B) Mařar lařılğıui h n ne viř    q itarm .

C) Mařa c qqalsız k arim .

Mik

E yəhiz onğ yaş təkujşəmə. Şə çarş xəstə ziqəşə. Çarşi lıgıld Zülfüqar çinə kona pişi hərəbilli doxturuşkili kaği. Doxtur şə çarsıx leşiyə hine lıgıldış yazaqi li. Carşi lıgıldı iş sa qəpig təkuiyə li:

-Bala daxar, toxununki, yokul, sa qipigliğ mik tu, çıkar.

Çinə tərəfillim şə dədi hirsli – hirsli:

-Ma çina toxundu? – li. Viş cuğab lişəki, daxar, yokul layə mik tuvi kar. Hana as muşuqişəmə ki, doxturi şə carşi kallar mik çeşə lival. Zı

bazarışkolu laxşəmə. Dədi i dalıxıllı gənə zarkui li:

-Ay Musa, daxar, dax mik tuvi çıkar!

Zı bazarışkolu lakui çaxşişəmə. E koar Bayrami tuze ağzıllı bıqi. Bayrami pıxtadi sam hine şı Şirəhli işkili çoxdan düşmanval aıtıjşəmə. Hər laftakoron ya hine pıxtadu kaçın kireşəkoa, yadam Şirəhlişkili kaçılmıqreşəkoa. Də əl hinediri heç sajim i miki kiğətti. Mik tuviyə zı zoa talıbjırqoşəmə. Sinilli pıxtad i gus kaçcibi.

Suru hanımsəccini ankui ki, as hinediriş inqıxqoa. Zı həm pıxtadi, həm Şirəhli üxtəlli kakaorşəmə. Mik antır çeşşəmə. Kutaş sa – ku kaçın tuviyə pıxtadu fatkui. Sasu Şirəhlim talıtrği. Hinum yə sa ku kaçın fatkuişəmə. Şirəhlim as kaçın bujuvri çaxşi. Yir həm sar çinəğu kaçın bujuvri, həm soguş kireşəmə.

Yə Şirəhlu ixer zarıllı sögüş kiriqoşəmə. Hini as sögüş kuisun xoşur buiyu ki, talıtriyə Şirəhli top qalvi.

Zı divari dibir laçıxkii çivi. İ nəfəs xınıx kızıqoşəmə. Dənə yezzin qoşəməki yə antır tuvi mik duvyə ağzır fatkiri. Mik sa arar hine dalıgışkili məşğul fiyə erpirqoşəmə. Yə zı yaqqınıqındə kutaş ci kaçınıllı miki sa tərəf əzmişkuiyə ağzır fatkuişəmə. Sa mıçqıdan vaşşını mik kutaş tuvyə carşu iştalıkuvi yikui qoşəməki, Şirəhli ix talıkişyə zarkiri –zarkiri li:

-Hasım pıxraçcını inqi çəpitarmə! Də heç ksan qətti. Şirəhli ya liqəşinim yə topçaxınındə mik carşu çikauidşəmə. Amma hini seil ksan çikafti. Zı kix laftıbi. Yir sar – çinerzix miqel küi çaxşi. Kutaş tuvi miki tikə antır çeşri bijibişşəmə, amma kul əçmişkuisun zağı ki, miki əvəz i kutor sa çeyi qamqıdan xu yeşşinət. Deməli mik seil erpi tamanbiqi. Yir kaçılmıqri çaxşi. Yir sar çinerzu itirkui – cırmağkui. Gənə yiqşəmə ki asır aralanmışı Şirəhlu hücum kiri. Sa arar çinə sillı zı ayıltmışkui. Də sillə şə carşi lıgıld Zülfüqari silləqimiş. Hinu as sadəm itirkiri yikoron zı zoşkolu

çəpiri çaxşi. Zı fəxuni kix ləkişi, heç kla i dalix talıuiqoyişə. Yəqin bazarır mik fuvri laxıdmə. İrəqıdan carşi kolu zəa lanqəfti. Dədu zı uzaxıllı zağı zarkui li:

Vi cigəri yanmış ankoa , çim va xəstə xinişkiri cigər yekkuışəqi.

Sa- ku - pşoa qəx totux şə çarş zikişəmə. Zı hinəqə tınatışəmə. Ancax sa zad heç i beyinilli fırikafti. Hinəzadi zım mikmə.

Mixir hərabilli fəşmişkiri miki karpıcırdır i carş kulluskireşəmə. Yazıq carş qızdırmı içir ziki. Kılısəq kuqə qabağ sətke mikix həsrət rəşşini. Yəyə as sual ləkirqomə. Kla se günahkar? Əlbəttə, zımə!

Yəhiz onğ yaşır fui vaxt pıxri uxşaş kaçilmiqıyışə, xəstə carş çinə qəpiglik miku həsrət zaxval i kurqındə qoyimə. Həyələ aşə, haqıl kəsmişkireftişə. Çixi qisəxtotuxum də miki əhvalat as sa dərd biqi.

Cəlil Məmmədquluzadə

1 Muse taxsır yazaşə?

2 Sureşilli Musi çim hərəkət kuiqalı ksanşə.

3 Çinə Musi hər mixir həməən əhvalat kulluqırqoşə?

4 Ləkui boe cuğabırdırışıllı fədə mətni məzmunu uyğun qovi?

A) Mik kır cigəlli qularmə.

B) Çixiğü hinəne çixival muşuqındəqalı, misiğü hinəne misival muşukoarimə.

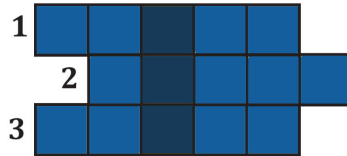
C) Kirağı dalıq pagayu yaxkui.

5 Krossvordi kuşkula cəgar ləkui cuğab unkoeylun.

1. Kinajır vəzində misi quş.

2. Zui içir fəkuı həyvan.

3. Ziyən ləkiri həşarat.

6 Azarlığü vaxtıllı yardım kirivali vacibval izah keylun.

7 Uyğunval muşukeylun.

mik	mix
qula	çoz
nuk	kinaj

Barakalla ustadu (lätifə)

Bəhlul Danəndə səhrayır kət̄koeşə. Hu, çinə kuralı laft̄ak̄uiğu ras kağı. Koar k̄uiği qabağır bar t̄ui sa hılam k̄oeşə. Bəhluli hinə lıgıldış sorşını:

-A lıgıld, ya çekirval?

Koar k̄uiği cavab ləkui:

-Kışmış çekiretmə.

Bəhluli li:

-Asım kışmış tə, hine əvəz uxur hikmət xəççibiğirmə.

Koar k̄uiği li:

-Zı razı atmə.

Koar k̄uiği Bəhlulu sət̄kə kışmış ləkui. Bəhluli li:

-Birinci, çinə məclisir k̄oron cigə muşukə hana ç̄i.

Bəhlulu gənə sət̄kə kışmış bijibiği ki, ikinci hikmət xəççibiğirsu.

-Lıgıldı sa- k̄u žıl kışmış ləkuiyə li:

-İkincidə xəççibiğ.

Bəhluli li:

-Məclisir lazımsız cuğab çıkakui!

Koar k̄uiği Bəhluli cuğabırdışılı ixez razı q̄i, hana gənə hinu sa xılağa kışmış ləkuiyə li:

-Asır gənə hikmət xəççibiğ.

Bəhluli li:

-Çinə məclisir viş sa zad yiqqalı , əgər hə viş çiqqalı, tələsmişiyə hə dax ləkui!

***

Də cuğabırdır Bəhluli koar k̄uiğoaş li, tençiq̄ui kışmış laft̄ıq̄iri, hum hinəşkili çınardə şəhərir k̄ui. Bazarır kışmış çekuisəx totux hu hine zoa kiyə iştal̄kui.

Hinəqə sanım Bağdadi xəlife zoa uzax cigəlli kiyən kakui. Hini, sa məclisir

Bəhluluxum saskir çekiri. Bəhluli xəlifu cavab larkiri ki, kankuidimə, eyim kiyə atmə. İkinci dəfər gənə hədmi kayə çiri:

-Xəlifi zı talirkuişəmə ki, lar e şsis liş ki, ve kiyəm tıvyə il kar.

Bəhluli kiyəm tıvyə, xəlifə zəa lakui. Birinci dəfə tuzallı içəri laziğsın, Bəhluli kiyə qabağır lajqiri. Kiyu dəxi ki, zəa heç kıla qovi. Düz aıtıyə zəe mıkır çivri. Də Bəhlulu daxorun ixer həfşıkri, ancax lıgıldış heç sa cuğab cıtondə. Hu lap tıze ağzır çivri.

Arallı sa xilağa laıtıksın xəlifə, vəzir, vəkil, çixi hədmin məclisir lazkui. Hər sa hədmi laziğsın kiyə sa xilağa ilixiyə musod, axırırım kayə lap tıze ağzır çivri. Bəhlul sa dalıgışılı dilxor kui.

Sa qədər ix totux məclisir qandəji kağı. Qandəsi kolu cürə - cürə meyvəd, çərəz- mərazırdım kağı. Pişə qini tamankuisəx totux meyvəd gəkui qandəsu vaz cəbiğatı. Kiyəş ciger çivinqətti, inki gus tıçiyə, dax cıbınıllı vaz qaltırvi.

Vıze unq ixer bahalı daş –qaşışılı dıskoeşəmə. Vaz məclisir katıxbıg hələtilli bitinirzi pil hinu gus vażzındə, kutaşılı – kutaş katkui, axırırım xəlifi kutaş ləkilkiri. Xəlifu vaz tıvri bijibiqi, ancax vəzir razı qındə, çiri:

-Də dalıg ux çejğırzadımə, çıkırməki, xəlifi zorullu lıgıldı vaz çıqı. Su sa bijval kirival lazımmə.

Vəzirir kiyi üstür kaçcibijri:

Lındəqalı, vı vişəlli xəçilqirmə.

-Va də vaz telli tıvdə? Cigə liş! Xəzinəlli ixer qiymətı zadırdır dugunqıjmə. Də vaz xəlifəş vażzındədəmə. Tüsediri cigəm va çiretkoa.

***

Kiyu də cuğabırdır ki hələtilli rang çəpi. Dənə yeżzındəqoa ung partamış kui. Bəhluli kiyə vəzirirzi kutaşılı çıqıyə zəa iştalkui, hinəş çiri:

-Yə uxur hikmət xəçcibuğdəşəmə. Va hineduru həməl koatı, vavi kallu də bəlayırdır əçmişkui. Yə uxur nəsihət kuişəmə, va tıp çaxınətı. Kar uxur sa hikmətim xəçcibiğnə, bəlkə, vavi kılışışılı qurtartmışkininqi. Vı dar ağacı dibir çiləpxi vaxtır xəlifəşılı çıkırsu icazə tençiqə. İcazə tençuqsəx totux cəməhətişkolu ləkşiyə liş:

-Ay cəməhət, surum, sa meydanır kabıği vəzirum, vəkilum yax muşukoa ki, yir ku şsisəmə. Sam vaz səqilli qabağır şə şsi alveru xəşəmə. Amma xi cigəlli katıtbiji kağətı. Zım şə şsi unkursəx çimi səhrayırdır, maşadırdır xişəmə. Sə qə maşar laşılığsın, zağışəmə ki, e şsi mayıt maşar at. Miqel laxsın zağışəmə ki, də vazım

şə ŝsi ungumur xəşpuŝoat. Mayıt lıqıilli sagalantın də vaz i cıbınır kátırkitarmə. Hər məclisir cıbınıllı qalıtırviyə taşixkitarmə ki, səhbi ŝtoxundədu qoaqı? Lağın san xəlife məclisir çiveşəmə. Sinilli kullukşəmə ki, gənə vaz qalıtırviyə məclisir çebi ħədmınzu taşixkinə ki, səhbi ŝtoxundədu qoaqı. Xəlifə vızu səhbi qışəmə. Həki surum yax muŝuŝoa ki, e ŝsi kıdu xəlifəval. E ŝsi kivalıllı ung soyumuşqındə, zım dar ağacılı xəçilqırsu əmr ləkiri.

Kiyi Bəhlulu xəççibuğui cuğabırdır buto dar ağacı kənı kəməhətış çiri. Xəlifu də cuğabırdır ki ħələtilli xəkındə. “Barakalla ustadu” – liyə, kiyə lajqırı.

1 Bəhlul Danəndə koar kúi lıgıldışkili çim tanışqı?

2 Bəhluli lıgıldu ya hikmətirdir xəççiğui?

3 Lıgıld çina dar ağacılı xəçilqır yiqi?

4 Bəhlul Danəndi lıgıld dar ağacılı çim qutartmışkui?

5 ŝta fikir mətni məzmunu uyğun qoa?

A) Müdrik ħədmınzi cuğabu ħəməl kirival lazımmə.

B) Curə ĝozu ləkui nəsihətu siftə və ħəməl kə.

C) Miqel qonşu uzax qohumuqıllı ksandumə.

6 Mətnir zərzar boşluğur ŝta cümlə uyğun kakuidə?

A) Uxur daş – qaş ləkirmə.

B) Vı xəlifi hinənu vəzir şiqirmə.

C) Lindəqalı vı dar ağacılı xəçilqirmə.

7 Ləkui cuğabırdırşılılı ħadə düz hecayı pe biqiqovi?

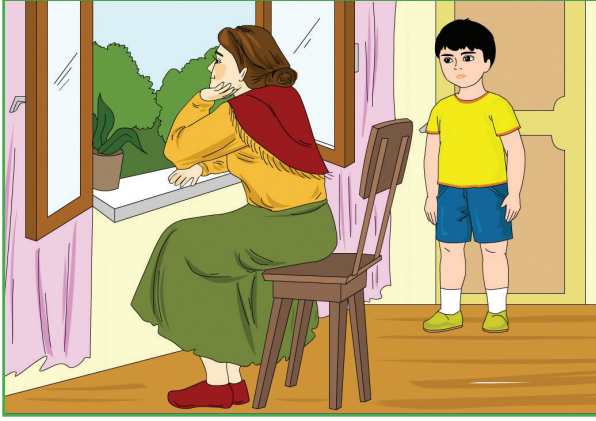
A) kəc – ka- çın, mı-da

B) ħəm - əl, zərz-ar

C) xə - çil- qır –su, ħə- yar- də

D) ħəd – mi, ha - lam- xer

Zuqal

Xədicə carşu qəvil qeşə. Vaz qaraşəmə ki, cigelli tösunkoatışə. Hini, şal çiginir laçcîquiyə xilikiri – xilikiri ayvanır lafırzıği. Rəşadi dax dədu ustul çıkağı. Xədicə carşi kıl şi çiginir çeşyə çezivi. Rəşadi kalla dədi niki üstür çeşi:

-Dədə, çim at?

-Ksanatmə, bala.

Dədə soe qabağır tui maşaş kolu ləksiyyə li:

-Ay bala, i sa zuqal kullukatmə ki...

-Uxur zuqal bijkuiqu?- liyə Rəşad tik tçoçiyə dədi ijəx ləkşi.

-Ə, bala, həki zuqal važintarimə.

Şuvaji axırı şəmə. Maşallı, bağıllı, bağçadırıllı zuqal tamanbiqidəmə. Bəlkəm maşe içəridir, kıl laçxintonundə cigəbirilli zuqal unkünuidəmə. Rəşad fikri tui: "Axı, dədu zuqal bjiqoa. Bəlkə zuqalı şə dədə ksankuisu köməgval kirijkoa?" Rəşadi misi səbət tıvyə maşaş kolu xi. Zuqal ixer təkui dərər katğı, ancax hinəş zuqal çabığətti. Qəcrəc muşamır zencığsın kəkidirdir pırılıtlı žor uçmuşqi. Rəşadi kalla attikuiyə kəkidirdirix ləkıştorun böyürtkəni kolduri içir žımaqi zuqaldır zağı.

"Ay can, iş çim zuqal çabığı!",-liyə Rəşad tıxuni ciger ajki – ençiqui. Hu, dax miqelhiyə, kolu buqrur gəğgi – çəğgi, ancax vişər ačcıkuisu cigə çəğətti. Böyürtkəni tikan tui budağırdır sar- çinəsər hanım şibjeşəmə ki, elə bil həsar düzkoeşəmə. Rəşadu kolli çinə cigəlli basılmışı laftıkui yiqşəmə. Tikandiri hini kıl – paça zivi, Rəşadi hinəx fikir ləkundə koli içilli laftığı. Dax vişər şəşiyə, səbət zuqalı vezi.

Rəşadi səbət kılamır lafırquiyə, şat – şat kurar liki. Žoa ləxilkorun balxunur çezivi dədu hu zağıyə həyəcanıllı sorşini:

-Ay bala, çu xidşə? Hinə səbətir tuiji yaza?

Rəşad qanaxkiri – qanaxkiri dədəx ləxiliyə səbət dədəş kolu vixəki:

-Dədə, uxur zuqal çıkağatmə.

Rəşadi tikandiri zivi kılamzır dədi putu keği:

-Vay. vay, bala, kılamzır ya yava

aramqiji. Zuqalix cimi hädmi hasim kitaru? Yəgin ixer zutkuiqu?

-Vaa, dədə, zitkuiqoyimə, sa dənə tizvivalmə. Fikir ləkəkui, zuqal qin, dax ksansar. Dədə, vı azarı azzıvıtorun yə zı ksan hiss kiriqoyimə.

Dədə həlilli düşmüşqi ıstaldır şı micə pıtamır katırkuiyə, hu hinəni koksux laçıxqı.

1 Rəşad dədə xəbər tondə maşar çinəx xi?

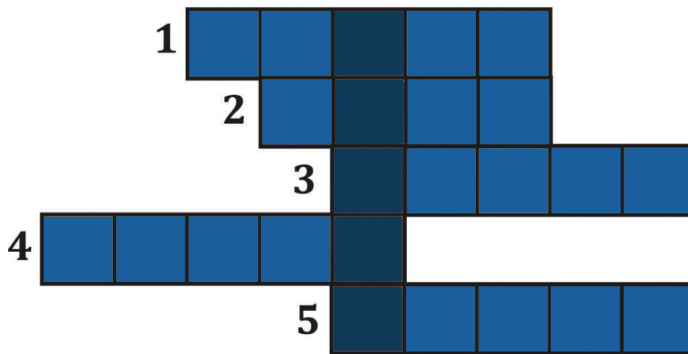
- A) qışız təpirsu
- B) maşar tui mışamıllı xu çıkaıksu
- C) zuqal çıkaıksu

2 Çına zuqal çıkaıksəxcimi hasıton əziyyətu tablaşmışqi?

3 Zuqali xeyri yaza?

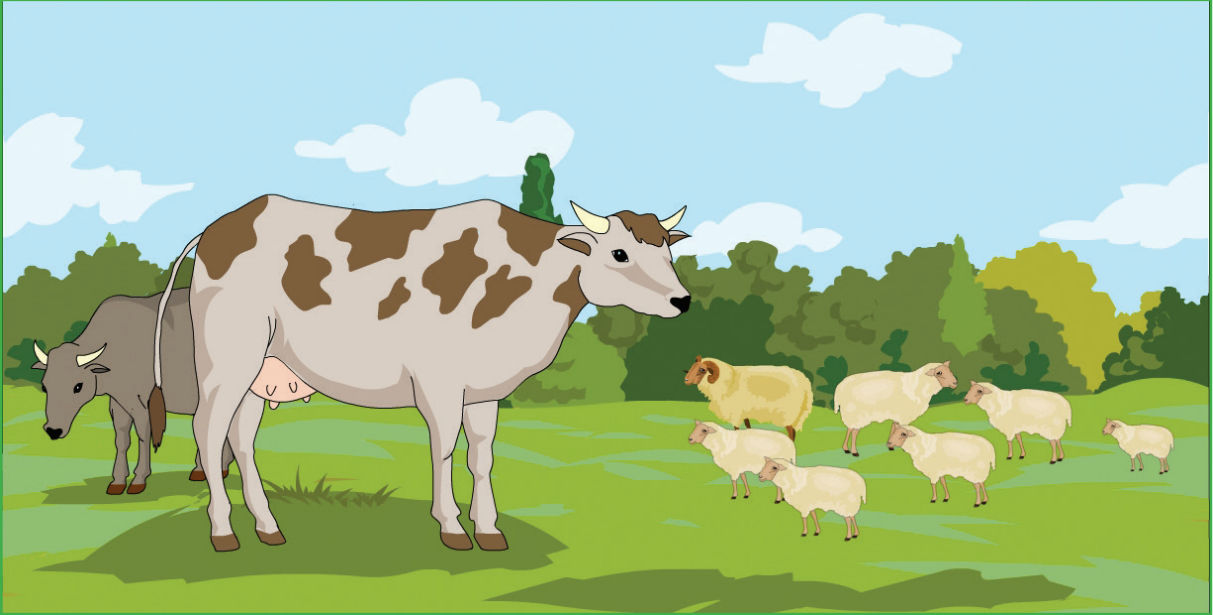
4 Kire sor ya meyvəd qaltırkoar, hinediri ta xəstəligirdiru xeyri tuiji?

5 Krossvord vezə. Hinel kuşkula rangır ləkui cuğab unkeylun.

1. Antır veziyə qaltırkui, maxagula rangır aıtti bostanı məhsul.
2. Çoz kağısın zollu gəştarmə.
3. Hine vişi kanıg topxınsın hädmiş nəfəs tıvunkoarimə.
4. Kona vəhdə zoe antır cekiğtarşəmə.
5. Mali bala.

Tərəkəmə Kəttidin

Kətşi cəməhəti ixerdur **tərəkəmə** valıllı yaşamış kəarmə. Tərəkəmə mixir biniyir, soe mulkur təkəarmə. Şivajırım sa važ kəar kuisilli yatağır kəarmə.

Mixir biniyir halamxerirzi alaçığırdır vətəri, bərə düzkuiyə, halam tilquiyə sərdan nəşkitarmə. Halami alışıllı ksan ijig qafın tırıktarmə.

Şuvaj kağısın cəməhəti alaçığırdır biniyilli kaftıqtarmə. Oktyabr viziri onux totux halam şirvani kuisu kurar lıqtarmə. Tərəkəmə şivaji kəar sa važ qıdan luvtarmə. Hoz Qonaxkəndi buğrur sa kınığ qıdan vaşşındə, çurzval tıvyə hana kurar lıktarmə. Seil çurzval duvurse əsas məqsəd həmə ki, hinelli Sarıdaş lantını tui kəar həmə ixə, həmə ixer çətindəmə.

Taxta bini laççıği sürüd hinel kınığıq ixer yeşşintarmə. Tərəkəmə sa kurabırır vaşşındəse əsas səbəb həmə ki, yatağır xü təkəarimə. Cinə ixer gəşqalı novurdurur xü kilkəarmə, yoxsam halamı zulisum xü maşınıllı təşmişkitarmə. Döl çəxşirsəqilli qabağ buto sürüd yatağır lažkəarmə. Biniyiqilli fərqli, yatağır zıtabır antıllı qalıtıkiyə kumad düzkitarmə. Yatağır süri görə **balıstandır** gəçştarmə. Taza qi kiçiru **kuz** yə **paçaldır** gəçştarmə. Taza cini kaği kərpəd paçalır ləktarmə. Ku – pşo qəx totux çixiqi kərpəd paçalıllı talıtkuiyə kuzur ləktarmə.

Çoz kağısın kiçir çinə dəstər, halamım çinə dəstər kajkitarmə. Mikiltinilli halam yelimu çipxiyə san yarısanıx totux halam tilqiri çaxştarmə. Çozi alış ksan qaymağ, miş çixtarmə.

Apreli axırır mayi əvvəlidorilli yatağır hava ixer fara qısın halam qızdırmaşılı xəstə kəarmə. Sa xəstəliyi əsas səbəbirdiri saji novurdurullu çirkli xü zülivalmə.

Hanımzağılı halam bini kurar lıktarmə. Kona vəhdədirir cözi kurar pşorullu köçüm iştalkoarşəmə. Gündə qəftığa kafi tencibiğ cigə alaçığ vatri, bərə həzir kiri, halam kağı hələtirim cəbi al tilquiyə sərdan nəşkitarşəmə. Alır maya vatyə eng cixtarşəmə. Hinəğa hə ingebir kiri içir kajkitarşəmə. Abanzi lise görə hine inge dad heç çinə qandəser fakoarışəmə.

Həki dövrür kona dövrüçünü dalıg cixtarimə. kurallı koç iştalkoarimə. Hanımzağılım kurar halam tilqitarimə. Tərakəmə yatağıllı façi bini qalcikuival yəhiz ku, yəhiz puXu qə luvtarmə.

Tərakəmə - bini yə şirvani həyvan vaqqındədur.

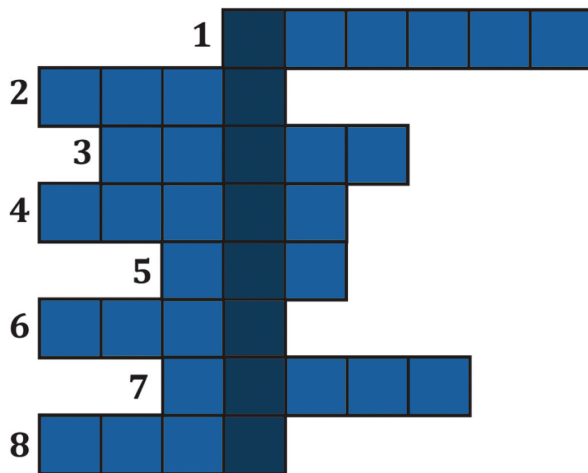
Balistan – şirvani halam ləkirsu gəçşi çixi şuqa.

Kuz – Paçal - Şirvani çat kiçir ləkiri cigə.

1 Tərakəmənin kinajir kəui cigə cəm cigə?

- A) fara ink tui cigə   B) qurağ, xu fəndə cigə   C) xu tui qi cigə

2 Krossvord vəzə. Kuşkula rangir ləkui cuğab unkeylun.

1. Kire soe mulkur cigi zu.
2. Kunuşullu qizarmə.
3. Civali bala.
4. Kallar şiktarmə.
5. Süri qabağır katkoarmə.
6. Həyid qə xılargə.
7. Niniqilli çixi incamır yaşamışkui vəhşi həyvan.
8. Hinelli xu fuvtarmə.

Dəvə vaqqındədu

Dəvə səhbi can lərəşə. Zoa – cigəqilli uzaxır, qurbət çinə cigə, səhrayı urtar, xına quyi gus aŋti vişə kulgar. Düz pşo qə şəmə ki, hini bədən cə ŋuvi kizi. Gah zizi ,gahım faraşilli miž, tal biqi kui. Yazıg Dəvə kutaşilli çikeşə. Dəvu hinəne səhbi yazıg kakoeşə. Dəvi ancax çinə zadu guj laççığındə qoşa, dax –dax ağzır xü

zili, səhbi ijar xuvri. Axı, çınardə də sam üs də antırdır katbıgı, sollu – sor, şəhərilli –şəhərir koçunmuş biqəşə. Qumur, boranır lıksın Dəvə antır aççibri, səhbi hini kolu laçixkiyə daldalanmışkui, hini can qilkırsəşilli qutarmışkiri.

İnq zaççipixirsu dənə yeşşineşə. Vişə kulge cigə şisxui qoşə. Dəvəçi ijər inq xalkır qoşə. Də vəziyyət Dəvi hiss kui. Dəvə səhbi uzanmışqi palazıxilli kəkilli yarışmışfiyə çenqıyiyə kulga ŋui cigə çikabiği. Səhbu küməgval kui ki, qaçal vişəx yax laçixqıtoa.

Dəvəçi sədənə rəhət nəfəs ŋuvi. Kutilli işarə kuiyə Dəvəx miqel saskui. Dəvə səhbi qabağır nikibiri gus çebi. Hini kalla ixəkuiyə səhbi niki gus çəşi. Səhbi Dəvi kalle pıt tumarkui:

-Deyəsən, kiletmə, kafin halallaşmışkoa.

Dəvə kalla ŋoşbiziyə səhbi ijax əkpışi. Səhbu zaği ki, həyvani pılor xını zət, dənə yeşşinet ki, hədmiççini qanakki təni.

-Yə vı ixer incitmişkuidəmə. Hanım vaxt qıjmə ki, kula dəvə barım yə ux gəşdəmə, üstəlig zım vı kılabilir gividmə. Sandırım yə ux rəhətval ləkuijimə. Sir – sifətilli zağijmə ki, vı narazı at, ancax gənə yə viskili koar-koaru calamış kuidəmə. İncimiş ankuvun, e çarə ŋaqjimə. Yə ailə vaqqındəsu pişə qazanmışkireşə koa. Ux hanımsəççini at yə əziyyət çəkmişkiri qoyışə koa? As, zoa aili kolu

rəhət çivri yikuiqoyuşu. Zı viş ixer razıdmə. Vı fəbıqındəqəşin yir umzi kılıdurşəmə. Muşoetmə, zı vi xətrinə dəymiş qıdmə, viş gran cuğabım lidəmə, bəhzi vaxtırdırım mızdəmə. Amma sağ far, vı i ijar talıtbıjdımə. Tək sə əl, doğurdanım vı nəriççini qızışmış biqıqoşəmə. Va zı vavi fəşpuqıuşəmə, dənə yeşşinqoşəmə ki, va zı klisu, amma, deyəsən ux zı yazığ kağı, vaa i ijar sa çixi nəhnə alaşquişəmə, sillim vi acıgım laftaxışəmə. Həki e hümürü axırı miqel qetmə. Kire arar ya laftaxışəqi halal kə!

Lıgıldı dərinilli nəfəs fəvı. Dəvi kalla hini niki gusullu fəşbızı. Həhini fara nəfəsilli səhbi qı kulomzur fara kui. Dəvi sinilli miş əçmişkui li:

-Hər ya yə ux həlal kiretmə, ve buto gunahıllı laftakəoetmə, ancax iş ux sa zad bağıştamış kininkuijimə.

Lıgıld fəfırmuqiyə alığı. Dəvə səhbi fərenkiğui pilorux ləkpişi:

-Vi kulleftu, sa əl zı hanım çurzeşəmə ki, həl aftişəmə. Barım ixer gran aşəmə. Hinəq əlavəm kula biki dəvi kirim bari gusullu gəşəşə. İ paçad latışkoəftişə. Sam əl zı vi ijix ləkpişi ki, ya e bar dənəkə, yam sətkə icazə tə zı çebiyə çurzval fəvnə. Va ix fikir ləkəəfti. Zı həmişə karvanı qabağır pixidəmə, başçı biqidəmə. Va sum sa qiymət ləkəəfti. Sa çixi hilamım çənqı çikağı, e sarbanım hini qıçar şikui. Keş, də yə ux heç vaxt bağıştamış kirijimə.

Dəvi pilor xını zi qoşə. Səhbi qəqal vişəx laçıxquiyə sakit fəoxunqoşə.

1 Dəvəçi fəel can ləkırqoşə?

A) Žoa

B) Səhrayır

C) Mıdar

2 Pilor zi dəvə vaqqındəğui dəvəş ya çiritoa?

A) Yə vı ixer incitmişkuidəmə.

B) Yə vı ksan vaqqındəmə

C) Yə ve yem fəqqujmə.

3 Dəvi li: "Hər ya həlal kiretmə, təkə sa dalıgıx başxa". Dəvu bağıştamışkiri yondəji yazaşəqi unkuiyə sizəylun.

4 Dəvi pilor çina zi qoşə?

A) Səhbi hə zırpı çinə hilami qıçax şikuizağılı

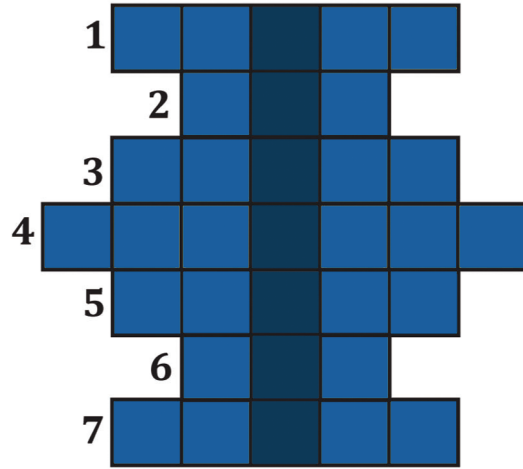
B) Səhbi hinu vaxtıllı yem ləkundəzağılı

C) Dəvəçi can ləkırzağılı.

Ümumiləşdirmişkui tapşırığıdır

- 1) Şıvajır maşa çim dəxar?
 A) sıb   B) ala – bəzək   C) zıtar
- 2) Maşar fəkui həyvandıri sasırdır muxu keylun.
 1. Gra _____
 2. Çaqqal _____
 3. Psı _____
 4. Bəbir _____
- 3) Carşi lıgıldı Musa çini dalıx larkui?
 A) miki   B) dərmani   C) çeyi
- 4) Musi kalla çinel qarışmışqi?
 A) aptekir   B) bazarır   C) Bayrami gada Şirəli kolu.
- 5) Musi kutor miki əvəz ya yezzin qoşə?
 A) satkə qi xu
 B) heç - heçcə
 C) carşu fəvi dərmandır
- 6) Ləkui cümləd axırırlantını tamankeylun.
 1) Yolçı Bəhlulu kişmiş ləkuişəmə, hanımzağılı ki, ...
 2) Xəlifi saskuisın Bəhlul hini kolu talğətti, hanımzağılı ki, ...
 3) Bəhlul süfre mıkır çivafti, hanımzağılı ki, ...
 4) Xəlifu kiye vaz tençiqri bijibiqi, hanımzağılı ki, ...
- 7) Meyvə ləkiri vişəd fə cargar düzgün ləkui qoa?
 A) palıd, mıç, vələs
 B) zuqal, küknar, cökə
 C) mıç, bızı, əzgil

8 Krossvord vəzə. Küşkula rəngir ləkui cığab unka.

1. İnçi gus xü lojsun yaķoar
2. Şuqa tākui hāyvan
3. Maşar tākui vəç tui hāyvan
4. Kaka kiri misi mok
5. Azərbaycanır soa
6. Milli musiqi alət
7. Kute inkə həcət

9 Ləkui cığabırdırışılı hərəket, zu, əlamət muxukirjit şiqeylun.

anskirval, Yasəmən, ixə, laķuival, şəhər, bənövşəyi, çuvurval, ant, arıĝ, laŧtakuival, zaraĝ –zarzar, miż

Žu muxukiri cığabırdır	Hərəket muxukiri cığabırdır	Əlamət muxukiri cığabırdır

10 Ləkui cığabırdır cümlədirir sizyə cümləd tamankə.

Bölgər, kulak, sərvətmə

- 1) Maşa cəmähəti...
- 2) Şuvajır ... ixer tākormə
- 3) Azərbaycan ... ən ixer inkişaf kui sa ulkamə.

Qaçaq Nəbi

Kona dövrüdür Qarabağı mıdadır, Arazın kəmiqel soburur Nəbi zü tuiyə çinə qaçağı haqqır bitinirzi çiktarşəmә. Aşığırzi inqebirir Nəbi haqqır şeirdir qoşmuş kiri, məhñid çitarşəmә.

Hinə dövrüdür Azərbaycanır çar hökümət yə hine yerli nümayəndədi soburur tui cəməhətu zülm kitarşəmә. Hozı kutaş çili, maqə, mal, həyvan çiqüi çikui, ləkündədurum mızı kileşә. Bəhzi sobiri cəməhəti çari sa zülmü tab kəxündә, hinu qarşı vuruşmuş koeşəmә. Nəbim zülmü, haqsızvalu qarşı vuruşmuş

kui hədmişəmә. Höküməti hədminzu hu çixri yükoeşəmә. Nəbim hozi kutaşılı çəpiyə tufəng tıvyə mıdar açcaxi. Hanımzağılım bitinirzi Nəbiş qaçağ çireşəmә.

Nəbi zalımırzışılı dax–dax intiqam tıvreşəmә. Nəbi xinimkir Həcərim qoçuvalır lıgıldıqıllı kix raşşındəftişә. Höküməti hədminziş Nəbi çixinqındəsın məsləhət kui ki, Həcər xanım çishui yə türmər lizqıtoa. Hozı Həcər xanım çisxuiyə türmərim lizqır tomә. Həcər çufton əlləş kui qalım türməlli çəspinkui tozimә. Sa xeylağ vaxt laftıksəx totux də xəbər Nəbu kli tomә.

Nəbi hine kilinim kajkiyə layə türmər qaravul kirdur basarkuiyə Həcər xanım hinelli çəspilsikir tomә. Höküməti hədminzu Nəbi sa hərəkətiş ixer inqıx kuitəmә. Ya qıqalı hallış Nəbi kılı yikoeşəmә. Amma xü heç cür çixin koeftişəmә. Nəbu soburur tui cəməhəti ixer küməgval kireşә, çari hədmin təkolu pixi qalı hinu xəbər ləkireşә.

Çim cəməhətu Nəbu yihyə hinu küməgval kireşəqi, Nəbim hine cəməhəti küməgvalı hanım yokureşəmә. Hinə dövrüdür zalım çar höküməti qulluqçin, naçalnigir, pristavır Nəbiş inqıx qıdan rəhət açcıvın koeftişә. Nəbi kutaş tufəng, xırız pisi üstür cəməhətu küməgval kiri, zalımırzum cəza ləkiri. Cəməhəti hine də

ksanvaldır heç vaxt kûrûqın kitondə, Nəbi hozi məclisirdirir ən mikır cêşreşə.

Sam üsüllü çar höküməti Azərbaycan tui idarədi çixiğozı ungumur qorxu liqıi Nəbi azırı ink panı unku qənnəhiz zək üsü çinə qə san aêcivi cigə xainvalılı vaz xəşpişuiyə kïdmə. Hinəkılı sagalantını ixer üsürdür lattaxi qalım, cəmêhəti Nəbi heç vaxt kûrûqınkoatı. Hinə dövrür hini zıvilli likuvri məhnid həkimcən bitinirzi əzbər kitarmə.

1 Ləku boe cuğabırdırış tade mətni məzmunu uyğun qoa?

- A) Qaçəğır cəmêhəti vaqqıntarmə.
- B) Çəpirdu xitqitarimə, latkığum itir kitarimə.
- C) Sa mıda latkındəqalı, sa dərə zilarimə.

2 Qaçəğır çinəx vuruşmuş biqidur?

3 Cürə kla qaçəğır suru muşuidur?

4 Antonim cuğabırdırı uyğunval muşukeylun.

İxer	dənə
Havar	ant
Zoa	musod
Rişi	cavan
Inqer	gada

5 Qaçəğ Nəbi ta bölgədiri mıdadırır vuruşmuş qıdu?

- A) Qubadlı, Zəngilan, Laçın, Kəlbəcər
- B) Quba, Qusar, Şabran, Xaçmaz
- C) Lerik, Astara, Lənkəran, Masallı

Cavad xan

Gənce ən çir vaxtıdırır Cavad xan hine xan qidmə. Hu xan qi h l tir G nc lli duşmanırzi paça t q uid m . Hini xanlığır gujlu quşun yaratmışkuijm . Hanım zağlı G nc  xanlığı ixe inkışaf kui, hine c m h t ixe ksan yaşamış biqidurm . Hinu G nce m st qilval hini canıqıllı ixe yiqijm . Cavad xan h miş  duşmanı duşman, kilm kili qidm . Hu hasım qivali haqqır hine peçatırım “duşmanı qarşı ixe amansız, kilm qarşı ixe mehriban qidm ” sizy  tom . Az rbaycani sa h yard  cigu h miş  duşmanırzi pil g şi, h  cig  c xri yiqijm . Çar h k m tu h miş  G nc  işğal

kiri yiqijm . H miş  armanınzi kiru satqınval kuijm . Hin  d vr r m illi – utullu ç pi kabıği armanın Cavad xanu hec  kuiy  G nce  razidirir yaşamış kuisu icaz  tençiq i. İl yaşamış kui c xşi armanın h miş  kire c m h tu qarşı paxıl biqi, hozo t b qurmuşkuiy  d  cig bir hozışılı c qri yiqi. Sa cig bırax pil geşi çar h k m ti G nc  xanlığ c xirsu plandır qurmuş kiri c xşi. Sa dalıgır hozo armanınzi ixe k m gval kui. G nc  t i armanınzi satqınval kuiy  t l c t ton qaravulçin t pxındur qi hinediri haqqır çari generalurzu x b r l kui.

General Sisyanov m lumatıdır kajki h l tir quşun G nc ş kolu yeritmişkui. G nc  qala m hasir r t vi rusi generalı Cavad xanu m ktub sizi.

–“Cavad xan ,y  t klif kiretm  ki, G nc  ş h ri açardır t keylun, yoxsa suri miki y  ya kixirji qi as mu uijm ”.

Cavad xanı rusi genaralu cavab m ktub sizri:

–“Xam x yaldırış kul t va! Zur G nc  ancax zı kis x totux, i mayiti gusullu la t nkuidurm . C r sum vaa!”

Generalı G nc  t i armanınzu qamaşt  m ktub sizi:

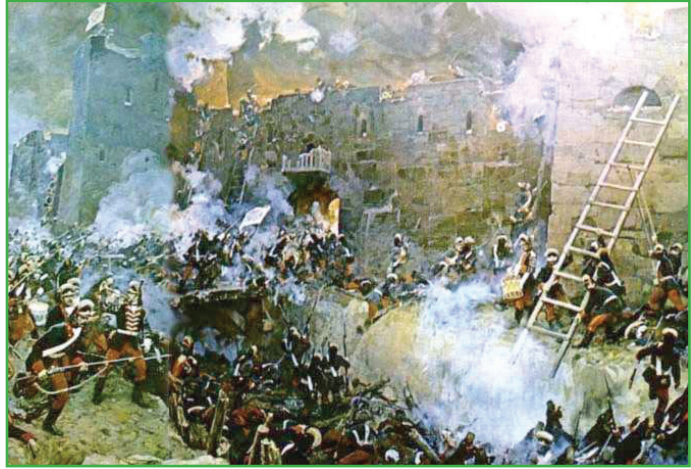
–“Urusi padşaxi z villi y  suru cuğab l retm  ki, sa d vl ti h dminzi c cini suru azad yaşamışkui h ququm l kirm ”.

 stiga çiş x miq l çari h k m ti quşun pşoa cig  pefiy  G nc  qalu h cum kui. Qale bitin t r firdirilli c c bir fatkui.

Cavad xan y  G nce c m h ti duşmanırzu ixe m dd t qalar talzi kuisu imkan l ko tti. Amma yavaş – yavaş hozo gulla, qand ji, x  tamam koes . Çin  qarağillim armanınzi hozo satqınval kuiy  çari quşunu qalar lazkuisu qamaş kurabır cires . C t ton armanınzi satqınval kuiqalim Cavad xan y  hine quşunu sam G nce c m h t

duşmanırzu təslim biqətti.

Qızgın döyüş küi vaxt duşmanırzi fatkui gullaşılı sadə Cavad xanu tuş biqi. Cavad xan hinu şiki gulle yaraşılı ki. Duşmanır ixer şat biqi. Cavad xani quşunum bitini basar antını vuruşmuş biqi. Duşmanırzi silah ixerval sam armaninzi kui satqınvali axırır çari quşuni Gəncə qala çipxui. Hoz Cavad xani lisəççini ancax hu kiyə hini mayiti gusullu laftın biqi, cürə formar vaa.

Gəncə xanlıq çixuisəx totux hini zuyum zalım duşmanırzi dəyiştirmişkui. Amma Azərbaycan müstəqil qisəx totux Gəncə zu talıqıui. Həkim Gəncə şəhər Azərbaycani ən həyardə, inkişaf kui cigəbiriş sajmə. Sam üs üstüllü lattıqalım nə Gəncə cəməhəti, nədəm bitin Azərbaycan cəməhəti Cavad xani kui qəhrəmanvaldır kürqin kuijimə. Hu həmişə kiri yaftaşır fakuidmə.

1 Cavad xan kişu qəftar qıdu?

A) kilu

B) düşmanu

C) cəməhətu

2 Çar həkümətu ya yikui qoşə?

A) Gəncə işğal kirival

B) Gəncə paytaxt kirival

C) Cavad xanu vəzifə ləkirival

3 Çar həkümətu köməgval kiridur klaşa?

A) gürcin

B) azərbaycanlin

C) armanin

4 Cavad xanu məktub kişi siz qoşə?

5 Gəncəş kolu hücum kui quşuni çixidu klaşə?

A) General Sisiyanov

B) Qriboyedov

C) Alekseyev

6 Cümlə tamankeylun.

Sisiyanovi sizi:—"Gəncə təhfil təkeylun, yoxsa..."

7 Cümlə tamankeylun.

Cavad xanı sizi:—"Suru Gəncə zı kisəx totux..."

8 Sisiyanovi armaninzu ya cuğab ləkui?

Ulu Öndər

Azərbaycan dövləti tarixir əvəzsiz dalığıdır fəqəi umummilli lider Heydər Əliyev sa cini tanınmışqı sa siyasətçimə. Hu 1923 - ci üsi may vızırı onur Azərbaycani həyardə cigəbiriş çinəsər, Naxçıvanır cini kağıdmə. Hu zək yaşillı birinci sinifir qəbul qı, yəhiz zək yaşır Naxçıvan Pədoqoji Texnikum tamankui. 1939 -1941 ci üsürdürür Azərbaycan Sənaye İnstitutur təhsil tıvujmə. Hənəgayillim Azərbaycan Xalq Daxili İşlər Komissarlığır dalıgu çaxşı, hana Dövlət Təhlükəsizlik Komitər işfəmişqı, general – mayor rütbər lantını açdığı. Heydər Əliyevi Bakı Dövlət Univeristetini tarix fakultəm tamankuidəmə.

Heydər Əliyev Respublika Dövlət Təhlükəsizlik Komitə sədr işfəmişqıdmə.

1990 – ci üsü yanvarı 20 sovet qıuşun Bakı talziyə dinc əhali qırmişkuisun Heydər Əliyevi hinə qanlı hadisədu hine narazıval muşukuişmə.

Milləti hasım gran qə Heydər Əliyev Azərbaycanır kağı. Ancax seil tui rəhbərirzi tərəfilli hinu təzyiq kuizağılı , hu məcbur qı ki cini kağı Naxçıvanır laftıbjiri. Naxçıvanı cəməhəti hinəga ən gran qəbirşmə: bitin tərəfilli əlaqəd faxki Naxçıvan yaşamışkuisu lazım zadırdırışillim məhrum qeşmə. Də hanım sa dövr şəmə ki, armani quldururzi san – qət Naxçıvanu hücum kitarşmə. Hasım çinə vəzyətir cəməhəti xayışilli Muxtar Respublike Ali Məclisi sədr şiqui. Hini hinu buto muşuiji yə hini geşkuiji cəməhət sa çir vəziyyətillı tiriqirsu sərf kui.

Azğın armaninzi Azərbaycanu təcavüz, ixer cigəbir çixuival, dinc hədmin hozi zıtabırillı xitquival Heydər Əliyev ixer narahat kireşə.

1993 – cü üs Azərbaycanı xalqı tələb yə xayışı görə Heydər Əliyev Naxçıvanıllı

Boğku kağı. Hu, 1993 – ci üsi iyun vızırı 15 Azərbaycan Respublike Ali Soveti sədr qışəmə.

Hinə dövrür Azərbaycan ixer çinə çir vəziyyətir aşəmə. Duşmanırzu Azərbaycan kü–pşocigə pekiriyikoeşəmə. Heydər Əliyev Naxçıvanıllı talğında qəşin Azərbaycan pekuşəmə. Cəməhəti yeganə çıxış koar Heydər Əliyevix saskirvalşəmə. Heydər Əliyev cəməhəti hasım sa çir vəziyyətilli qurtarmışkuişəmə.

Heydər Əliyev ixer haqallı, bacarıqlı, tədbirli, uzağgörən sa siyasətçişəmə. Hu, ulke çixidu kağısəx totux Azərbaycan inkişaf kiri çaxşı. Kire Milli Ordu ixer gujlanmış biqi. Bitin cini tui ulkadışkili Azərbaycani xeyrinə dalığırdır çixi.

Həkim hine siyasət Cənab Prezident İlham Əliyevi davam kitarmə. Kire xalqi hine həm daxili, həm də xarici siyasət bəgəm kui, də siyasət yerinə yetirmiş kirisu hinu həmişə dəstəg koarmə.

- 1 Ulu öndər Heydər Əliyevi lijmə “ Təhsil milləti gələcəgmə” sa kəlamu aid esse sizə.
- 2 Heydər Əliyev təl hanam tığa cini kağıdu?
A) Naxçıvan – 1923   B) Bakı – 1923   C) Gəncə – 1933
- 3 Hini birinci təhsil təl tıvji?
- 4 Hini ikinci təhsil təl tıvji, hana hu ya iştəmiş qıdu?
- 5 1990 - ci üsü 20 yanvarır Sovet höküməti Boğku tui dinc əhali basarkitorşun Heydər Əliyevi hinəne narazıval çim muşukui?
- 6 Armanınzi Naxçıvanır hücüm kitorşunu Heydər Əliyev Naxçıvani Ali Məclisi sədr kişi şiqü.
A) deputatırzi   B) cəməhəti   C) çixi vəzifər tui hädminzi
- 7 Azərbaycani xalqi tələb yə xahişi görə Heydər Əliyev Naxçıvanıllı Boğku tığa talğii?
A) 1993-cü üsi 15 may   B) 1993-cü üsi 15 iyun   C) 1993 –cü üsi 15 iyul
- 8 Ləkui cümlər əlamət muşukiri cuğabırdır unkoeylun.

Milləti hasım gran, çir, qə Heydər Əliyev Azərbaycanır kağı

Qubalı Fətəli xan

Hala kona vəhdədirilli Azərbaycan dövlət düşmanırzışkili vuruşmuşfiyə lakü-lakui zəifləmişbiqi hanam xanlığırduru pe biqi. Hozum sar-çinəgoaşkili mikı biqətti. Sedirim kire ulka zəiflətmişkireyşə.

Qube xan Fətəli xanu Azərbaycani xanlığırdırı arar tui düşmanval arallı tıvur yukoeyşə. Fətəli xan haqallı hədmi qidmə. Hu, başta koeşəmə ki, xanlığırdır kaçıxkqalı sa gujlu dövlət yaranmışkuijmə.

Səx çimi xanlığırdır birləştirmişkuiyə, gujlu dövlət yaratmışkirsu çənnəhiz üs mübarizə çikətkoa. Hini, Dərbənd, Bokku, Şirvan, Gəncə və cürə xanlığırdır birləştirmişkuiyə, gujlu sa dövlət yaratmışkui. Sa dalığır Fətəli xanu hine qoçu, haqallı ximikir Tuti Biki ksan məsləhətirdir ləkuijmə. Fətəli xan hər tığa döyüşü korun Tuti Bikə Dərbənd rəzziniyə xanlığı idarə kuijmə. Hini hinəne haqlıllı, bacarığıllı xalqı hürmət qazanmışkuijmə. Tuti Bike şsi Əmir Həmzə ijar hinəni Fətəli xanu kiliçini taşixkiri, ancağ Azərbaycani xanlığırdır kaçıxkiyə sa dövlət kui yukoarişəmə.

Sa əl Əmir Həmzi Dərbəndir çinə dəstə atlu hasım sa tapşırıq ləkiri:

-Dax Dərbəndi qala mühasirə tıveylun! Topurdur çiqeylun!

Hana hu, sarayır kayə rışı Tuti Biki qabağır kalla musod kuiyə həyəcanıllı li:

-Rışı ! Çixi sa müsibət qışəmə. Fətəli xan şəhid qiqomə, hine pşim və çıkağatmə.

Mayıtım qoşuni Quba çipxişəmə.

Tuti Biki fikir kui. Əmir Həmzə yavaştə sarayıllı laırgii. Qale topçı kayə Tuti Bikəş li:

-Topurdur kutaşılı xi!

-Ya qiji?

- Əmir Həmze kilinzi qamaştə şiri gus hücum kui. Şirəşilli bikidur tuidurvimə.

Tuti Biki li:

-Ay xain şsi!

Hana topçış li:

-Vı ma ftoxununki, topurduri kolu xə! Axiri nəfəsir lantını vuruşmuşfar!
Topurdur kutaşılı lajqəkui! Zım kakəotmə!

Tuti Biki dax pəpaxkiğui əgni nişi, pıt kajkii. Kallar lıgıldı pəpax nişi, çiginirim miçə yapıncı anxfii, qılıncım fuvı. Çişə lıqıntını kutaş fənər Dərbəndi dar, kili kuçabırır katzıgii. Sa-sa ftoz mızyə həşir liqıui. Cəməhət inku ftoçkii. Cəməhəti kişəş ya ləkilkii kutaş fuvyə hini dalıx pixi. Dəsti içir pıtkidur ixer aşəmə. Əmir Həmze quşun yə cəməhəti arar qızgın dañva cəxşi. Pıtkiğozı yə həyəlırızı zıtabırı gıisilli duşmanı əsgərızı kallar xli xu, çiçə koz, qəç-qam, kacın fatkiri cəxşi. Ancağ duşman ixer gujlu aşə. Dañva qızgın vəhdər Fətəli xanı hənə dəstəşkili kaği. Dərbənd duşmanı kutaş ləkilkırsu koar ləkofıti. Hini Əmir Həmze quşun mühasirə fuvı

Duşman məğlub qı. Əmir Həmzi gujunnan hinəni can qutartmışkui.
Fətəli xanı sa xılağa xanlığırđı birlig qorumuşkui yaqqını.

1 Azərbaycan dövlət çına zəifləmişqeyşə?

2 Azərbaycanı ərazir yaranmışqı misi dövlətidir yazaşə?

- A) şahlığırđı B) xanlığırđı C) əmirliğırđı

3 Qube xan klaşə?

- A) Fətəli xan B) Pənahəli xan C) Hacı Çələbi xan

4 Fətəli xanu ya yufoeyşə?

- A) buto Azərbaycan sa dövlət yaratmış kirival
B) duşmanışkili əlaqə yaqqındəval
C) Dərbənd şəhər duşmanırsu ləkırsal

5 Fətəli xan ya başfakəşə.

- A) xanlığırđı birləşmiş qıqalı sa dövlət kuijmə.
B) xanlığırđı cürə yeşşinqalı ksankuijmə.
C) xanlığı arar həmişə duşmanval faqıqalı ksanmə.

6 Fətəli xan fa xanlığı xan qıdu?

- A) Quba xanlığı B) Qarabağ xanlığı C) Naxçıvan xanlığı

Azərbaycani generalır

Çar Rusiyi azərbaycanlin əskərvalı cikoarişəmə. Havam cəmənhatim səx ixer şatkuı, ğuşaru şukur kitarşəmə ki, qonşu ulke cavanır padşahi ordur qulloğ kiri, vuruşmuşkuı, şiredur həhozi zoa – cigə dinc yaşamışkuıqoa. Hozı sa zad qurkinkirqomə ki, çari də dalıg muxui – muxuimə hasım cixri. Hini musulmanırzışılı ehtiyat kirzağılı hozi kutaş geşkuı qıdan silah ləkitonundəsəx şəmə çalışmışkuı. Səx lepişində, hinəga dənə qamı varlinzi həyəlır hərbi məktəbirdirir kuı, ordur qulloğ kiri, hərbi elm tönpuxtarşəmə. Ordur xidmət kui ğozi içir yəhiziqilli ixer general yetişmiş qıdmə. Ğozi içir ən

ixer şatırkiidu ku generalmə.

Əlağa Şixlinski 1904 - 1905 üsürdürür Urus – yapon müharibə ixer çixi qəhrəmanvaldır taşixkuijmə. Artilleriyə sahər hine xidmət ixerzağılı hinu “rus topi ğuşar” zu ləkuidəmə.

Səməd bəy Mehmandarovum Əlağa Şixlinskişkili çinardə vuruşmuşqıdmə. Hanam hoz kulastağım Tiflis tui Qafqaz ordur xidmət kuijmə. Hozı Birinci Dünya Müharibə ixer qəhrəmanvaldır taşixkui....

Azərbaycan Cumhuriyyət qurulmuşqısın hoz hozi vətəni, xalqı xidmət kirisu Gəncə kabıği. Əlağa Şixlinski Tiflis tui hərbi korpusı əsasır Gəncə Azərbaycani Milli Ordu yaratmışkuı. Səməd bəy Mehmandarov birinci hərbi nazir, Əlağa Şixlinski hine mavin qi. Kula üsi arar Milli Ordu gujlu kuisu ixer dalıgırdır çipxi...

Rusiyar bolşevikirzi yaratmışkuı Sovet hökuməti XI Qızıl Ordu Azərbaycan talırkuı. Sa ordı Azərbaycan Cumhuriyyət işğal kui, kusta generalım çihui, ancax Əlağa Şixlinski yə Səməd bəy Mehmandarovi hərbi savad, hozi təcrübə hoñton ixer qi ki, Sovet hökuməti hana huzu muxui sedirişilli istifadə kirisu məcbur biqi. Sətkə Rusiya Hərbi Akademiyar dərslisəxtotux tazadannan Azərbaycan talıbjı. İl hərbi məktəbir dərsliyə ulke hərbi guj ixerkirisu hozi kutaşılı kaği bitin dalıgırdır kui. Kinim doğma Azərbaycani laftaxijit, hərbi sahər zu tui ğozi həyat tönpuixri, huzuçını kuisu çalışmışkoetkoa.

***

Kalla havar yaşamışkui yiköetqi,
Ləkiş, aban çim yaşamışbiqqaqi.

Səhənd

- 1 Çar Rusiyi çimə azərbaycanlin ordur çiköatfişə?
- 2 Bəs çim qi ki, dənə qamı cavanır hərbi məktəbirdirir pixi?
- 3 Çar Rusiyə dövrür general biqi cürə ta azərbaycanlin suru muxidur?
- 4 İkinci dünya müharibər fəbiqi azərbaycanlı generaldırış suru kila muxidur?
- 5 Hinəgə Azərbaycani xaqı çina şatköeşə?
A) Kire gadad əskərvali çiköeşə.   B) Kire gadad əskərvali çiköatfişə.
C) Ordur kiregozu ehtiyac atfişə.
- 6 General Əliağa Şixlinsku ya zu ləkui?
A) rus topi güşar   B) rus generalırzi bii   C) rus ordui güşar
- 7 General Mehmandarov kla qidu?
- 8 Generalır çina Gəncə talbiği?
A) İstirahət kirisu
B) Azərbaycan Cümhuriyyətir xidmət kirisu
C) Rus orduşillı hozi xoşu kağətti.
- 9 Sovet hökuməti huzu muxisedirişilli çina gənə istifadə kui?
A) Rusiya generalır dənə zağılı
B) Hozı hərbi savad ixer zağılı
C) Hozışillı inq zağılı.
- 10 Azərbaycan Cümhuriyyət ta ulkui çixui?
A) Sovet Rusiyi   B) İrani   C) İngiltəri

Kətşi fəxrir

XIV –XV əsrir yaşamış qi tarixi şəxsiyyətidir sadu Mahmud Xınalıqlımə. Mahmud Xınalıqlı çinə tarixçicini Dağistan yə Şirvani xalqırdırı tarix sizdəmə. Hə əsər hini ərəb – fars mizilli sizdəmə.

XVIII – XIX əsrdirir sizi – yaratmışkui şairirzişilli XınalıqlıSüleyman, Xınalıqlı Əmin, Xınalıqlı Qasım sam Molla Üzdən zu sizinkuidəmə. Hozı eşi əsərdir tuijmə.

Xınalıqlı Süleymani XVIII əsrir sizijmə. Hine qoşma, gəraylı, cigalı müxəmməs sam cürə janrdırir sizi şeirdir tuijmə. Hini, şeirdirir dövrü törətmişkui çir mənzərəd ung zıtkui –zıtkui sizijmə. Sənətkari çinə qoşmar liqomə:

Məcnunuçcını kətkoetmə zı mıdar,
Sətkə qamı e həlu kizi qoyi naşı,
Dəryahıçcını kilğiqa i pite xu.
Məcbur qetmə zı sa dövrü mübtəla.

Xınalıqlı Süleymani şeirdirilli muşuktomə ki , hu hinə dövrü ustad sa sənətkar qi qomə.

Xınalıqlı Üzdəni XVIII əsrir yaşamışyə – yaratmış kuijmə. Hine məhəbbəti mövzur lirik qoşma yə gəraylıd tuijmə. Hini hinəne şeirdirir zu “Üzdən”, “Molla Üzdən”çini siztomə.Zəmanəş şikayət, haqsızval, ədalətsizvalu qarşı etiraz hine şeirdirir əsas cigə çixuijmə. Hini , şeirdiri çinəser çiritomə:

İxer çəkmişkuijmə yə sa cine qəm,
Ya yeşinqoa lişə hed buto,Üzdən
Qalfikır çekəylun e axırncı cigəm,
Tək ix yaranmışqi cine qəm bəgəm.

XVIII əsr aşığırđırđını sizi – yaratmışkui sənətkarırsız sadum Xınalıqlı Əminmə. Hine şeirdirir zəmanəş şikayət, ədalətsizligvalu, haram kúrilli varlı kúi yíkuigozi haqqır tənqidirdir ixer gujlu qomə. Xınalıqlı Əmin cəməhətişkili ixer bağıl qızağılı cəməhəti dərd – səri haqqır tui şeirdir ixerjmə. Hine “ Döndü” qoşma sa mənayır sizdəmə.

Cahilirzu, yaştinzi qadır muxoatfi,
Ay ağıd, yaman zəmanə gəğget,
Zağıjt cəməhətiş cininkoatfi,
Sa ungumi qəm unkumu gəğget.

Xınalıqlı Əmini şeirdiri bəhzi vaxtırdır ümüd fəndəval, təkval, inam fəndəval raz kakui qomə. Hine “Getdi” qoşmi sa cəhətilli hədmi diqqət cəlb kırıqomə.

Haqqı tərəfdari dab çıkırjimə,
Curəgozi malım talan kircimə,
Bitinirzu sa cini qismət kúijimə,
PuXu i ağıllı şikui orkirmə.

Xınalıqlı Qasım XVIII yaşamışqi sa sənətkarmə. Xınalıqlı Qasımı hinəçini şeir sizirgozuqilli fərqli sa cəhət faqijmə. Qasım şeir sizirvalışkili çınardə hine dövrü yə hinəq qabağıi dövrü şairir yə yazıçinzi əsərdiri əlyazmad kajkiyə məktəbir dərsligiçini kajgijmə. Hanımzağılı hinəga sizi sənətkarırsız şeir yə əsərdir sagalağa kayə kaçxını. Hini sizi əlyazmadi kúrilli kin Xınalıqlı Süleyman, Xınalıqlı Əmin, Üzdəniçini sənətkarırsız əsərdirişkili tanış biqi.

Xınalıqlı Qasımı hinə dövrür ustad sənətkarıçini hürmət qazanmış kúijmə. Hine qoşma yə gəraylıd həm Azərbaycanır, həm Dağıstanır cəməhəti əzbər likuvtarşəmə. Hini sizi şeirdirişilli də bənd ləkinküidəmə:

Qasımmə, ungumur guşari kəlam,
Şükür haqqu, yaru kişəmə naləm.
Hine qinirvalım sa cini lilki,
Rijugdə Qafıllı Qafır kazığı

XIX əsrir yaşamış biqi pıtki sənətkarırsız Qızıyetər yə Zeynab hinə dövrüi ən ksandırşəmə. İxer təəssüf ki, hosi sizi şeirdirşir kirağıki qə kutaş heçcə yeşşinjimə. XX əsri əvvəlidirir yaşamış qi eli sənətkarırsız sadum həşiq İzzət qıdmə. Hine hasım sa şeir kiru kafiyə çatmış biqidəmə.

İxer kətgi, gəğgi mıdar, aranır,
İxerdur sa kurar nakam, zağıdmə.
E arzu i mizir, i kutaş qələm
Hümürüm sa kurar taman, zağıdmə.

Bəzən nadanırzix topçaxınıyə.
Cinəşilli qolkui, canışilli zi.
Kalla həcəli ixçikinix cəşyə,
Əbədi aəcivyə mişer, zağıdmə.

İzzətmə, cuğab ləkuiyə sonur,
Həyati hükümmə, lazır vı donur,
Cinə yeşşinjimə, şahyə sultanu
Hu asır aəcivyə liqer, zağıdmə.

1 Tə kəftid alimir suru muşuidur?

2 “Şisxitarim yə e soa, Pan Parisu azır Londonu” misrayırdır tə şairiji?

- A) Dədə Əmin
- B) Xınalıqlı Süleyman
- C) Rəhim Alxas

3 “Hu asır aəcivyə liqer, zağıdmə” misra kişə şeirir tuiji?

- A) Həşiq İzzət
- B) Molla Üzdən
- C) Xınalıqlı Qasım

4 Molla Üzdəni tə şeirdir suru muşuiji?

Koroğlu

Koroğlu buto türk xalqı əfsanəvi qəhrəmanmə. Hu kasıbrzi dost, zalımırzi düşman qıdmə. Hini kolu ksan gujlu, inqıx kəndə hädmin kajkiyə Çənlibelir yaşamış qıdmə. Koroğlu hine dəstəşkili çinardə cure ulkar tui duşmanırzişkili sam hinəne ulkar tui zalım ağən yə xanırzişkili vuruşmuş qıdmə. Koroğlu Qıratı gıvyə kutaş Mirsi qılinc tui hələtir hine dostur inkui taçkui, duşmanırzi canırım vəlvələ lıkreşə.

Üsürdür kayə hasım laftaxi. Çənlibelir güllü – çiçəqli mix kağəşə. Sa cigəbiri qoçu Koroğlu çinə daharır laçıxkiyə də tal tui tal dəxunundə aranix tamaşa kireşə. İnqımı mide yamacıdır farakirsəçcini şəh cixui güldüri yarpağıdır əçilmiş kuiuqoşə.

Həmişə paşadi, zalımırzi qə micə kui qoç Koroğlu inqer qeşə. Ma hu uzax səfərdirir kəndə, Çənlibeli qalar sakit hümür laftaxor kireşə. Paşadi azğınvali ulkar törətmişkiri cinayətirdiri hu rəhət yaxrəttişə. Hini duşmanırzi ühtəlli kakui sa cəsərətli, pəhlivan kujalkireşəmə ki, quşuni çixival hinu tapşırmiş kiri. Koroğlu hanım çinə qəhrəmanix katkoeşəmə ki, du qəhrəman cəməhəti həlix unqumullu kizi.

Koroğlu cavanır sasarı piti qabağıllı laftifa orkui. Quşuni çixival kişu tapşırmişkiriçiqi hine haqqır fikirləşmiş qi. İnq qaltıxküzənçin kərabır apaçığ dəxi qoşə. Koroğlu zağı ki, qabağı yamacıllı sa cavan pişilli Çənlibelişkolu talə. Pişi quşuçcını uçmuşkui qoşə. Pişi yeriş, üstür tuiğoe şax cıvval Koroğlu diqqət cəlb kui. Hinəne cavanval hini kulluki. Ən sifətə duşmanışıllı qisas tuiyə Qıratı üstür Çənlibelir talıki qə kulliki. Hinu hanımsəçcini qi ki, hu əvəz kiri sərkərdə kağışəmə.

Hu hädmi pişilli tenciyə, pisi cidar kui yə lajbıqui. Hum antır laçışkii. Koroğlu hine kilinzi çinəğoax saskui li:

-layə leş hu kağıdu klaqi?

Eyvazi dax aŧti kolu laxı. Hozı arar ya shbt bqıŧqi muuqŧtiŧm. Tıdu uzanmıŧ q ciglli ŧaıy Eyvaz pŧi stll alılkıŧm. Samdu laxŧqm ğui bitini latqıy klamzır ŧkuiŧm.

Sedirix uzaxıllı lkŧŧi Koroğluŧ ma ŧoxunun qŧti. Hine silahım ŧuviy tuğozi kolu laxı.

-Bala, ŧelli kay, u kival?

-Dalığı hdmim, kı cig atm.

-Bs va dur ına klamzır ŧkui latquidur?

-Kar kı dnc hdmu sataŧmıŧ kığozi cza dm.

-Bala, ğozi klamzır mıŧkui y dur lağbq, kar koa e kiy har.

Cavan razı qŧti. Koroğli hini gus zar- hare kui, he sa xeyri qŧti, hozı arar dava axŧi. İxer mddt kaılmıqı sxtotux he kiŧŧ qalib anbiqqti. Gadi Koroğli nikibir antır zaıxqı.

-Gadi hinŧ sorŧını, qoca, vı kla?

Koroğlu inki gus taıy sazıllı hu Koroğluval li.

Cavani sorŧını:

-Demk, vı Koroğlu?

Koroğlu hinni muukiri yiqŧti.

Hoz gn kaılmıqı. Gn cavan qalib kağı.

Koroğli li:

-Axı, bıyınzi pŧoa lilli lijki.

-Yaxŧı , sinim kaılmıqtoa, amma d l kiŧi – kla latqui qalı, hu klidm.

Koroğli sa zarkui ki, gada ŧuvi antır zkuiy hini buğazır paa basmıŧkuiy sorŧını:

-Bala, y vı klŧtim, vı zu iŧ liŧ. Cavani sazıllı hu Hsn byval, Koroğli ŧival muukui.

-Koroğli ŧiqı, niŧn taŧıxk.

Gadi hini peyrami kıl aŧtiqıy klamır ŧkui bilrzig taŧıxkui. Koroğlu hinhltilli hine bilrzig muuqı. H bilrzig Drbndir Mmm xanımu lkeŧ. Koroğli hine ŧu tanıŧval lkui y hu qucağ kui.

1 Dastandırı haqqır suru ya muuiji?

2 Hu kiŧu qarŧı vuruŧmuŧ koeŧ?

A) zalım xan y ŧahırzu qarŧı.

B) hine kilinzu qarŧı.

C) kasıb cmğtu qarŧı.

3 Koroğli əsl zu yaza?

A) Ramiz

B) Rövsən

C) Rasim

4 Bəs hinəş çina Koroğlu çireşə?

A) Hini putu dəxondə zağılı

B) Hoŕtur bii baylağ zağılı

C) Duşmanirzi hə zu gəşi zağılı

5 Hoŕtur bii çinəşkili məşğul qıduqi hine haqqır misi esse sizəylun.

6 Sinifdən xaric oxuyullu Qıratı tu pışorıqıllı fərq yazaşəqi unkuiyə sizəylun.

7 “Koroğlu” dastan dastani ũa növü aiddə?

A) Qəhrəmanlıq

B) Məhəbbət

C) Heç çinəsum

8 Ləkui cuğabırdırışılı əlamət muŕukiri cuğabırdır şiquiyə sizəylun.

kok, nik, miç, qinir, zin, bzi, kuŕaz, xırız, vixə, pşə, xızın, zarzar, miçə, kır, lok

9 Suru cürə ũa xalqi qəhrəmanır muŕuidur?

10 Koroğli məskən ũa cigə qiji?

A) Çənlibel qala

B) Bəzz qala

C) Girdman qala

D) Gələsən – görəsən qala

Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır

- 1 Nəbi kişe görə vuruşmuş kúi qoşə?
  - A) Hüküməti hädminzu qarşı
  - B) Çar hüküməti yə hine cigabırır aŧti nüməyəndədi dinc hädminzu kiri zülmü qarşı
  - C) Çar hüküməti hine cigabırır aŧti nüməyəndədu kiri zülmü qarşı
- 2 Urusi ordu Azərbaycanır ŧui xanlığıdırışıllı ya yukuiqoşə.
  - A) Azərbaycanır ŧui xanlığıdıru müstəqilval ləkiri
  - B) Azərbaycanır ŧui xanlığıdır çinel kaçuxquiyə sa müstəqil dövlət kiri.
  - C) Azərbaycanır ŧui xanlığıdır yoxkuiyə hənəne tabeyir ŧuvursu.
- 3 Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycani prezident qi səxtotux hini ən siftə ya siyasət çixi.
  - A) Azərbaycan pe kuiyə misi –misi dövlətirdir düskiri dəstədi qabağ yaqqını.
  - B) Azərbaycanır taza hükümət düskui.
  - C) Azərbaycanır taza qayda – qanundur çəşi.
- 4 Tuti Bikə kla ziqidə.
  - A) Fətəli xanı xininikir
  - B) Gəncə xan Cavad xanı xininikir
  - C) Bokki xan Məlik Məhəmməd xanı xininikir.
- 5 Ŧa cuğabırdır hecayırdıru düz pe qi qoyi?
  - A) ha – la – mxer, mi- kə - qar – iş
  - B) ki –liv –al, siz- ir – val
  - C) an – tır – dır, is- tal – dır

6 Rus – Yapon müharibə qəhrəmanval kü generalır kla biqidur?

- A) Həzi Aslanov
- B) Əliğa Şixlinski
- C) Fətəli xan Xoyski

7 Azərbaycan Cümhuriyyət latquiyə, kire kü general çipxtorşunu kire ulkar hucum kui ordu fadəşə?

- A) On Birinci Qızıl Ordu
- B) On İkinci Qızıl Ordu
- C) Onuncu Qızıl Ordu

8 Kü əl “Sovet İttifaqı Qəhrəmanı” zu tvi Azərbayceni general kla qidu?

- A) General Səməd bəy Mehmandarov
- B) General Əliğa Şixlinski
- C) General Həzi Aslanov

9 Ləku çuğabırdırır nöqtədi ciger ta hərf sizinkuidə?

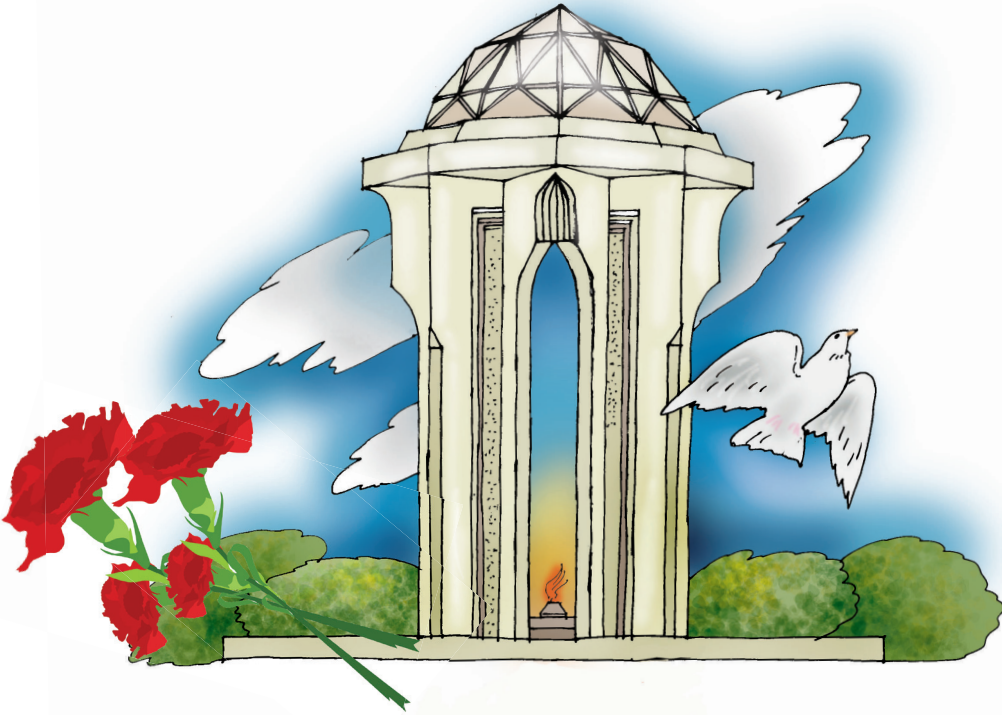
- d...har   biy...r
- n...ğıl   div...r

- A) e   B) ə   C) a

10 “Paşanzi pi şuli, zalımırzu cə çeşri, məzlumırzi arxa – dirək qoç Koroğlu inqer qi qoşə”, “ Inqimi şuyai mıdar tui un k xitquisəx totux, kurabır əçilmiş qi. Koroğlu diqqətilli ləkşi, qabağır tui yamacır sa aştı Çənlibelişkolu tal küiyə zağı”. cümləlli zu yə hərəkər mu xukiri çuğabırdır şiqeylun.

Zu mu xukiri çuğabırdır	Hərəkət mu xukiri çuğabırdır

Şəhidirzi şahidmə

1990-u üsi yanvari 19 şəmә. Mikilga qısım maşın qarajır cəşiyə zoa kúiqoşəmә. Metroyi həki “20 Yanvar” i lazkui tuzе ağızır ixer hädmi kilbiğeyşә. Hoz cә gәşkuiyә kilfiyә buğrur fara kúiqoşә. Bәhziğui mәzәli lәtifәd çikri, bәhziğui zarafatkuiyә xәrkinyә-çikriqoşәмә.

Cәмәhәti arar hasım sa cuğab katkoeşәмә ki, Boķku urusi quşun karkirmә. Sa dalıgu etiraz kiri cәмәhәt il kilbiğdurqimiş. Zım hozux lәxilyә li:

-Ay şsil, ordu kabığqalı, hosi kutaş silah cıjmә, pi muxuvurdәмә! Bәlkә zur dağılışmışfiyә zoa koetkoa?

Gadadi sadu inkü tçoçyә li:

-Hoz baylağqu? Daxiqoyi, şirәş silah cönundәval? Fatkirdimә!

-Bәlkә tangırdır kağı, hinәga cımkuji

Kilbiğgozi sar-çinerzişkili mәslәhәtkuiyә, çinardә li:

-Tangii qabağır uzanmışkuidurmә, üstüllü laftıgji ki?!

Metro stansiya kolu as zağıjit yә zoa hәyәlirzu cıkşәмә. San sәhәt 12 kuijšәмә. Taza hə zı ciger zәkilğeyşәмә ki, kuçallı gulli sas kişәмә. Yә dax i әgni nişyә ayvanır laftıgii. Zı yә i ptu inamqәttişәмә. Kurallı tankırdır zaftakui, kutaş avtomat çı әsgәrizi fakolu qi gulla bujuvriqoşәмә. Avtomatıllı laftıgii gulladi žıma çşәdi

qaranlıq xətidir çəkmişkirqoşəmə. Kuçar ras kabıği hädminzu, maşındurum atəş əçmişkirqoşəmə. Kuçabırır ya qıqoqi tımpuxursu ayvandırır lafırbıği hädminzu avtomat laçxırqoşəmə. Hasım vəhdə gulladi sadə arıçini vızıldamışfiyə i tıpe dibilli lafıkşəmə. Zı dax utağır lafıği. Ciger uzanmışqıqalım pil mişu pixəftişəmə. San çixıçantını avtomati sas yə kuçar katkui tangırdırı sas kliqoşəmə. Yə as fikirləşmişqi: “Görəsən metroyı buğrur tui həyəlrizi günü ya qi?”

Əstiga tui mikı zı zollu talfırği. Kuçabırır tangi sasışılı hädmi tıpomzur batmışkuiqoşəmə. Bitinirzu ınqıx qıqoşəmə. Soveti imperiyə ordi yanvari 19-lu 20-ir laftuk qə san panıx laçpıxınyə hädmi şəhid biqi, azırıx laçpıxınkui hädmi yaralı biqi. Hoz şəhidirzi pımillim Azərbaycan dövlət müstəqilligu sa aftımım miqel biqışəmə.

1 Şəhid yə şahid cuğabi mənə izah keylun.

2 Ta boe cuğabırdır sa mətnu uyğun qoa?

- A) Lafıtkui namərdi kindimilli, yax cıkoa seli vı.
- B) Ksanvalu ksanval hər lıgıldi dalıgmə, yamanvalu ksanval ər lıgıldi dalıgmə.
- C) Ksanval kə fatkə dəryahır, balıgu qalğındəqalım, xalıgu qalkuijmə.

3 Azərbaycan xalq ta imperiyə əsarətilli qurtulmuşküsəx mübarizə cıpxı?

4 Mətni axırncı abzasır kanıkillı xətt çəkmişkui cuğabi mənə lişeylun.

5 Urusi ordi 20 yanvari qə hə qırğın çına kui?

- A) Müstəqil ansıvı liyə
- B) Qoşuni guj yoxlamış kirisu
- C) Kire millətiş xoşu kəkonundəzağlı

6

Musod ləkui ƒa cüt cuğab Azərbaycan mizilli Xınalıq mizir laƒtığıi cuğabırdır?

- uzanmışqıqalım, Bəhziğui
- Əstiga, dax
- Kilbiğğozi sar-çinerzişkili
- Bitinirzu inqıxqıqoşəmə
- ħədmi kilbiğeyşəmə

Şəhid

Ve kurar ləkuişəmə can,
Ve bayrağ as sa gafan.
Vix ċimi ay Azərbaycan,
Zı şəhid qışəmə, şəhid.

Ve inçi as sa tütüyə,
İx kaf tınkuvun liyə.
Ve kurar can ləkuiyə,
Zı şəhid qışəmə, şəhid.

Məktəbmə şəhidi koar,
Hə likuvi ƒompuxi kar.
Xalqı, cəməħəti kurar,
Zı şəhid qışəmə, şəhid.

Namik Xınalıqlı

Xocalı Soyqırım

Fevral vızırı 26 şəmә. Dərsirdir tamam qıqoşəmә. Şagirdirzi sınıf rəhbərişkili çınardə Xocalı soyqırımı haqqır söhbət kırıqoşəmә. Ancaq Samirə hine cigelli fazzıgındə rangım xırxırızkuiyə cəzivqoşəmә. Şagirdirzi çınəğui məhəllimş li:

-Məhəllim, şiru yikuiqomə ki, Xocalı facie haqqır Samiri yax çıktoa. Hə dəhşətli qırğın Samiri puti qabağır qıjmə. Samiri putollu xu aftakuiqoşəmә. Şagirdirziş çınəğui sa istigan xu çıkabiği. Samiri sa xob xu şuvyə söhbətu cəxşi:

-1992- ci üsi fevral vızırı 25 şəmә.

Sanışılı sa xilağa laftaxeyşəmә. Zı acıveşəmә. Hanım səcını kəkqoşəmә ki, as mikə daxiqoşəmә. Zı ollu toqqudi sas kakui, pəriş çekiri, hər tərəf çışə kuiqoşəmә. Cəməhəti z ar-hare kakuiyə, təni sasırdır kakuiqoşəmә. "Ay gıuş ar küməgvalkə! Ay gıuş ar küməgvalkə!" liyə hecə kırıqoşəmә. Yə plor anıvşəmә. Də mikə yiqimiş. Tangii, topi, raketı, sasırdırqımış. Şəhər dağılmışkuiqoşəmә. Də z ar-hare kiridur, yaraliyin ,çəpirdur kanıırği z itabırı kanık važ z indurqımış. Zı dax toftu utağır laftızgii. Şə boedurum z oa qovışəmә. Yə hoz kuçar tuidurmə liyə kuçar laırkui yiqşəmә. Qonşu Rza xoli zı kaçır zizenciğşəmә.

-Sa müttət il qamaşkoa ,hana lepişirdurmə ya kəoqi. Kaçılı kuçar sa misi pəncərə aşəmә. Kizi zıtabri çışəşılı kuça dəxıqoşəmә. Kuçar laırbiği, çəpıri yi pıtkidur, pəpaxkidur, həyəlır hənəhlətillı gullıllı vatırı, bəhzdurum cıcer fatkuiyə vəkırqoşəmә.

Xilağa laftıkşəmә, şıre kuçallı zar-hare faxkışəmә. Həadminzi zar-hare tui kuçabırılı kakuiqoşəmә. Rza xoli iş li:

-Bala, həki laırkoa. Bəlkə sa təhər kırı can qurtarmışkininkə. Yir qarannığır kandırği kuçabırılı ınkaş kolu zencibiği. Çurzqıdan iş katınkuiqozişəmә. Çşəm lıkırqoşəmә. Rza xoli yavaştə i tupor li:

-Bala, ma ankuidurvimə, kin armani əsgərirzi daxidurmə, hənəh lətillı kılidurmə. Kas

sa kolduri arar qamaşkoa, qarannıǵ qısım kuidurmə.

Hinə qə qət ma as yajit zaǵaǵtı, ay ǵuşar! Armani əsgərirzi gulladışılı çəpi h̄yəylir, pıtkidur, inqerir, dəstə-dəstə satkə aralılı daxi c̄əxşşəmə. Dəstədi çinəsər şə qovum Kərim, Nisə carş, hine şi Nizami sam e sinifi kili Yasəmən qoşəmə. Sinilli daldairılı avtomati gulle sas kakui c̄əxşşəmə. Taʔankılı dəxi dəstəd antır sərilmışbiqışəmə. Gənə ah-vay! Gənə zarılı! Gənə zər-hare! Küməgum heç kla kakuiqövişəmə!

Mikilga qi h̄lətil yir koli dibilli t̄oçfiyə Ağdam şəhəriş kolu k̄ui c̄əxşşəmə.

Çikri zəncini Samiri putollu xınıbir alʔakuiqoşəmə. Sinif rəhbərim söhbətu qoşulmuşqışəmə.

-Xocalı viran k̄uiser, əhali vəhşiçc̄ini basarkirser armani quldururzu urusi qoşnim küməgval kuijmə.

Gunah t̄onundə azərbaycanlinzi pi həmişəlik antır vaʔz̄indədəvimə. Kin hozi qisas t̄uvri, kirəş çiq̄ui cigəbir azad kiretk̄oa. Doǵma yurd-yuvallı didərgin biqidur həhozi z̄oa, cigə laʔtibjiretk̄oa.

Boe cuǵab

Xalqi tarix muʔonundəǵu vətənim ungumullu bijidimə.

Heydər Əliyev

1 Kürüs Xocalı soyqırımı neçənci üs yad kiriji?

2 Xocalı soyqırım t̄a üs q̄iji?

A) 1992

B) 1993

C) 1994

3 Kəʔşi mizilli ləkui 3-cü şəxsi şəxs əvəzlikirdir unkoeylun.

1. Zi, vı

2. yə, va

3. hu, yə

4. hu, hə

A) 1

B) 3

C) 2

D) 4

4 Soyqırım lisim zur ya başta k̄uiqoa?

A) Sadu k̄liival

B) Hinel t̄üi cəməhət xitq̄irval

C) Buto hinel t̄üidur basar kirival

Qəhrəman Nübar

Məlumat kabığışəmə ki, armani əsgərirzi Qarabağii mıdadırillı kire sobur ç iğri-ç iğriyə Fizuli şəhəriş kolu alkuioqomə. Fizuli şəhər topullu tangıllı atəşu ç iğui. Şəhərir bikiğozı, yaralınzi, kandırxi binayırdırı say artmışkuioşəmə.

Hasım çinə vəziyyətir ku koar vəzindəqoşəmə. Ya şəhər tərkiyə hə armani cəlladurzu ləkiri ,yadam ksan müharibər lazfiiyə işğalçıyin xitqiri. Vəziyyət müzakirə kitorşunu ikinci koar şiqui. Sa döyüşu ç əxşi h əzirləmişkui.

Siftə dalıx talıqiri yüksəklikirdir muşukiri. Ən çixi yüksəklik şəhəri qənşərir aşə. Şəhərim hinelli düşməni atəşir çixreşə.

Komandiri döyüş kilinziş li:

-Kire qənşərir tui yüksəklik ta tağımış çiqinkuiji?

Kutaş avtomat tui hərbi əgni nişi pıtkıgui dax qabağır latıxsiyə li:

E tağımı! Tağımım buto tapşırığırdır yerinə yetirmişkirsu həzirdəmə!

Cürə istiqamətirduru döyüşu həzirləmişkoeşə. Müəyyənku vəhdə kiredur hucumu laftıbiği. Top yə tankii atəşi sasşillı, partlayışırdirışillı žoa-foa laqlanmışkoeşə. Nübar Heydərovi tağım döyüşmüşkui- döyüşmükuiyə mıde talır ac çifyə armani əsgərirzi post çiqui. Kire döyüşçinzi armanın xitqui. Sa arar armani əsgərirzi fatkui mərmışillı sadə tağım komandiri lap miqelir partlamışbiqi. Qabağır lakı Nübar yox ziqi. Döyüşçiyin sa dəğəlik məh təlfiyə vəzini, həhozi putu inam biqətti, sar-çinəğoax ləkpişi. Hoz mərmı partlamışbiqi cigə vokii. Nübar zazğatti. Döyüşçinzişillı çinəğui dax li:

-Ay kilin, mərmı goa rişi partlatmış kuiqəşin nihe sa tikə tağıişişəmə!

1. Mətnir ləkui žima ranglı cümlə, cümlə ta növü aid qoa?

2. Musod ləkui cümlə tamamkeylun.

Nübari tağım döyüşmüşkui-döyüşmüşkuiyə yüksəkligr...

Nübarişillı heç sa əsər əlamət yežzinətti! Hə, bəlkəm, incəmi kanık tuidəmə?

Təqribən beş dəğə laftaxi. Hozı gıxui inçi kutilli qalırkiri çəxşi. Hozışillı çinəğui dax žarkiri çəxşi:

-Çazığşəmə, çazığşəmə! İl aştəmə! İncəmi kanık qomə!

Döyüşçinzi komandir inçami kənıkıllı qalırzıvı.

Hini plor kəvvi aşə. Hine hərəkət aıtışə. Hozı hisskundə ptollı cəxşi xınıdır alfaıkuı. Hozışılı çinəğui komandiri biləğilli nəbz çipxui, zarkuiyə li:

-Sağ qomə, nəbz lafırkirqomə!

İxer laftaxəfti, komandiri plor yavaş-yavaş açılmışı. Hini əskərir ixer şadbiqi. Antır sakit azzıvı, komandiru hine kilinzi hərəkətidir zağı, şadvaldır hinu zağı, ancağ hozı ya çiriqoşəqi hinu kliqoyışə. Hanımzağılı hə heçcə baştaıkuıqozişə. Va lişkuıqımış, mərmı partlayışx totux hini tıpomzur çixuijıqımış.

Hine kilinzi komandir hərbi xəstənarar çipxi. Həkimirzi də cəsür Azərbaycanı rışı müayinəkuisəx totux muıukui ki, Nübari bədənir sa misi aram qomə, sa kula qə lantını ksankui, tıpomzurum klıjmə.

Həkimi liji qi .İxer laftaxəfti Nübar inki gus tazziği.

Həkimirzi Nübarişi li:

-Nübar ux halaljmə, va vətəni borc laftıuqşəmə, şixə zoa istirahət kə. Ux gıuşar kıməğ yaxkəoa!

Nübari həkimirzi minnətdarlıqval kui li:

-İş istirahət kininkuijimə. Zı e doğma tağımır, cəbhər lakuidəmə. Torpağıdır armani kutaş çı vəhdə zı zoa lasyə istirahət kininkuijimə.

Nübar gənə hərbi əgnir sağ-salamat zaziği kilin ixer şadbiqi.

Cəbhər talbıği müxbirişilli çinəğui Nübarişilli sorşuni:

-Çim qi ki, vı hərbi əgni nişyə döyüşür kazığət?

Nübari fəxrilli li:

-As kijmə ki, armani quldururzi Füzuli buğrıx tui sobur kəntırkiri, hədmin basarkiri, hozı zoa-cigə yə həyvanat çiquiyə çikuiqomə. Hasım xəbərdir kısım iş yə asır cigə unkunkəatışəmə. Cəbhər döyüşür kuisu yə qərar ləkuişəmə. Hərbi hissər lasxişəmə, yə hozışilli xahiş kuişəmə. Hozı e cuğab antır vaxındə döyüşçinzi içir zı qəbul sikuişəmə, dax çinə vəhdər cürəbəcürə silahıdır fatkirval tıpomşəmə. Zı tağım komandir vəzifər cəsfışəmə.

1 Ləkui cuğabırdır cədvəlir sizə.

zıma, yokurval, çixi, çəpirval, pil, sıb, fahla, toz, xıkırval, zin, pişə, qinir, faxırkirval, qafın, qilez, inqıxkuıval

Əşyayı zu muıukiri cuğabırdır	Əşyayı əlamətindir muıukiri cuğabırdır	Əşyayı hərəkət muıukiri cuğabırdır
fhla	Çixi	Çəpirval

2 Fa cargar aıtı cuğabırdırı həjəti zu muıukiriqoa?

A) qısız, qənfet, kaçın, inka.

B) cəxşi, sıb, çıkii, zin.

Dədə intiqam

Avtobusur hərbi əgnir sa pıtkidə gezvi. İnki gus tçoçyə və hinu cigə ləkuişəmə. Çezviri yiqətti, sağ ol li. Yə ixer məcbur kui:

– Rışı, xahiş kiretmə, çezi!

– Çox sağ ol, - liyə çezvi. Hini xıriz biqi pıtılı, ijar tui bırışırdrılı muxukuiqoşəmə ki, hine yaş kunu qənnəhizilli laıııqomə. Kute qəbərilli, inqımıi vəkkui ijilli daxiqoşəmə ki, hə ixer sa zəhmətkeş pıtkidəmə. Kığırdırı kanık aııı plordurullu cə muıuvurqoşəmə. Döyüşür tuisi ginəgi çiginilli ixə kui tasma nəkdir tui tasmə axilqıi. Əgnir tui hərbi pəyramım, şalvarım əgnir satkə çixiqoşə. Döyüşü əgnir as

azərbaycanlı pıtkidur dənə zabiğdurvimə. Ğoa pıtkiğoe qeyri-adi gorkəmi e marağ artırmışkui. Muıui- muıonundə asır hinəşkili ıxtilat kiri bijibiqi:

–Rışı, baxıştamışkə as viş sa zad sorşundə yukoatmə. Vi həfşkirji ki, tatan ijar tui sərt valılı i pti içix təkisyə:

Sorşunə! - lişəmə.

Vi əgnix ləkişsın, döyüşçi ginəgi, yaşix ləkişsın ... zı qaxhiyə yeıınşəmə. Hinu as ya çirival yiqoaqi muıuhiyə və lində cuğabırdırım hini lişəmə.

– Döyüşçi ginəgi ğozi, hanım qu?

– Ə

– Döyüşçümə, həm zı və i kutilli şixidəmə! Yaşı hinu aidiyatı tuijimə.

– Bəs vı telli kasiyə çu kuival?

– Cəbhəllimə alziği. Şəhidirzi xiyabanır dəğmissiyə televizori şirkətir laıuidəmə, hinel saskuijmə. Sa ıxtilatix totux pıtkidə dax inku tazziği. Şəhidirzi xiyabani qabağır avtobusullu tençizği.

Televizorux ləkiştorun hərbi əgnir hə pıtkidə as televizorur zaziğsın zı ixer şad qi. Muıuqişəmə ki, pıtkidə Bərdə rayonullımə. Žum Ələviyyəmə. Hini nişi əgnim ši əgnimə. Hine gada Qarabağır armaninzişkili vuruşmuşkorun qəhrəmanvalılı

kıdmə. Żum Mürvət çiri. Ələviyyə dədi çiri:

– Mürvəti yə hine kılınzi qısas fuvundə e gadi pıməli əgni giqırjımə.

Televizorur hini çıkırsilli muşuqışəmə ki, Ələviyyə dədə hine gada şəhid qi cigə lasyə Mürvəti döyüşçi kılınzişkili goruşmuşziqi. Hə tabor komandır ix ləxilsiyə li:

– Həki e sa arzu afdədəmə. E şi Mürvəti pi antır vaxtonundəval.

1 Uyğunval muşukeylun.

Bokku	rit anşxiri həcət
Kala	hadmi daxili orqan
Rufət	kire duşman
armanı	boe/dədə dədə
Qarabağ	Azərbaycani paytaxt
biyar	Kətşi şəhid
çağız	Kire rayon
əjə	armanı işğal kui torpağ

2 Dədi çina gadi pıməli əgni nişeyşə?

3 Gade qısas fuvursəxçimi Ələviyyə dədə ya qəraru kazıgıi?

4 Dədi hənəne cuğabu çim həməl kui?

5 Qısas lisim zur ya baştakııqoa?

6 Ləkui cuğabırduru əks mənə fui cuğabırdır siz.

həqallı -

kok -

çir -

əstiga -

qilez -

dab -

Azərbaycani Milli Ordu

Milli Ordu Azərbaycani müstəqilvali rəzmə. İyuni 26- i qə Azərbaycani Milli Ordu yaranmışı qəmə. Də qə cəməhətvalıllı həyid kitarmə. Ordu aŧtonunda dövlət yaqqınınkəarimə. Azərbaycani Milli Ordu xalqı ordumə. Eşi ordur xalqı şilirzi xidmətkitarmə. Hozux ordi sırar saskuisin Azərbaycani pşoa ranglı bayrağı qabağır and içmişkiri, dəde yurd doğma torpağıdır xarici hucumurduruşullu yaqqındəsu cuğab ləkəitarmə. Hədmu səqilli müqəddəs, səqilli şərəfli dalıg tūijimə. Azərbaycani Milli Ordu duşmanırzişkili vuruşmuşkuiyə yaranmışıbiqədəmə.

Siftə dəstəd yaranmışkuiyə məqsəd Qarabağ pi şüli armani faşistirzişilli, hozi illi-utullu çikabiği pullu nukarırzişilli qorumuşkirival qijmə. Boe- dəde yurd goa pi şuligozişilli təmis kirisəx kire döyüşçin hozişkili kaçılmıqiri-kaçılmıqiriyə kəvvi biqidurmə.

Kire ordi həm zollı, həm antıllı dur faşistir çilafiyə həhozi torpağıllım laŧirkirsu həzirdurmə. Sa amalix kire çitton oğulurzi hinəni can çəfiyə şəhid qidmə. Hozi taşixkui qəhrəmanvaldırı görə milli qəhrəman zu ləkuidəmə: Mübariz İbrahimov, Əlif Hacıyev, Çingiz Mustafayev, Fəxrəddin Musayev, Albert Aqaronov, Valeri Demyantsev, Salatın Əsgərova, Əli Məmmədov, Şikar Şikarov hanam sam-sam hasım milli qəhrəmanırzi qadır qalkui, mişilli çikırdurvimə. Ordi laŧui-laŧuiyə hərbi texnike sirdir satkəm ksan tumpuxri, cini tui buto silahıdır çim kajğırivalqi muşukiri. Kire döyüşçünzi inkəxilli-mıkıxlantını silahlanmışıbiqi armani faşistirzi hucumurduri qabağ tūvursu çalıışmışkəarmə. Azərbaycani Milli Ordu Müstəqil dövləti tam müstəqil ordumə. Həki kire sərhədirdir yaqqındəsu kire ordu

İpoxundurmə. Kire ordi dövləti sərhədir dir hinəni pti ginəgi kújalkitarmə.

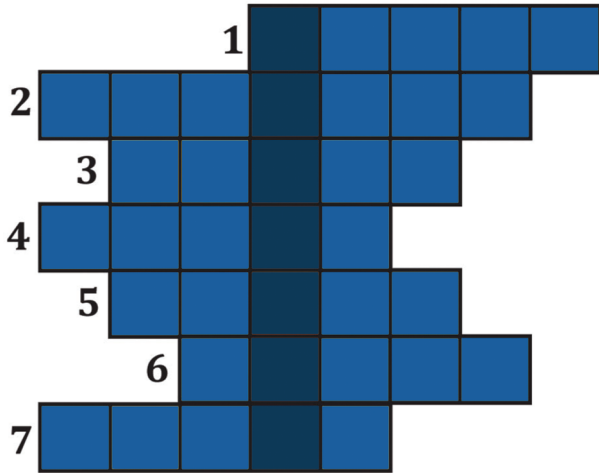
“Qurani Kərim”ir hasım çitarmə. “Duşmanırzu qarşı laçığındəqıdan ixer guj həcırkeylun. Hasımlım, Ğuşari duşmanır yə və ve duşmanır Ğuşaru muşuiyə suru muşonundə duşmanırzu inqıxkirmə”. Vətən ancaq gujullu vaqqınınkuidəmə. Gujum vaxt laftıfakuisəççini dəyişmişkoarmə. Kona vəhdər oxuşullu, yayışılı sam qalxani yə qılıncı cigə həki raket, atom yə hidrogen bombadi sam qırıcı təyyarədi çixuijmə. Kinim kire vətən qorumuşkirisu kin kirkiri gujlandırmişkiretkoa. Muharibə kirisum, sülhüm kirisu gujlu küival lazımmə.

Kirağ kire Milli ordu taza texniku yiyələnmişkoarmə. Də ordu kire xalqi səadət, əmin amanlıq kújalkirisu İpoxundəmə.

Boe cuğab

Şu aççıvtarmə, duşman aççıvtarımə.
Çičəşkili ans kininkoarımə.

1 Krossvord həll kuyə, kuşkula rangır ləkui cuğab unkoeylun.

1. Alışılı düzkitarmə
2. İnker niştarmə
3. Žoe quş
4. Qandə žıma kordur tui meyvə
5. Kəftidin kona vəhdə alveru küi cigə
6. Žoe tikinti material
7. Həyvanu çəşri nişan

2 Kin iyuni 26 çine həyid kitar?

Soyqırım

Doğma Vətən Azərbaycanı həyardəval, torpağırdırı münbütval, tui kanık yə tui gus tui sərvətirdiri ixerval qonşu ulkadi nəfs həmişə hini gus tıbıqdəmə. Hozı Azərbaycanı var-dövlət çiqirsəx hər cürə bijvalu kıl fatkuijmə. Kire xalqı qəhrəmanval zağsın hinə ulkadi kire millət silahıllı basarkuidurmə.

180 üs səqilli qabağır İranı yaşamışkui armanın Qarabağır koçurtmuşkui. Azərbaycanlinzi hoz həhozi zıtabırır vaqqını. Kire xalqı heç haqlırım kaıuzadışəmə ki, sa xılağa laftaxisəx totux armanınzi kiredur həhozi zollu xitqirdurmə.

1905 – 1907-ci üsürdürür armanınzi azərbaycanlin yaşamaışkui panıqilli ixer sobur yekkuıyə hozum basarkui. Armanınzi də vəhşivaldır cini aıtı buto ulkadi zağındəsu h üssabkui.

1918-ci üsi martı viz ır armanı quldururzi tazadan azərbaycanlin basarkiri ç axşı. Də əl kula qe arar Bokku yəh iz azır azərbaycanlı yibi. Də, həqiqi soyqırımşəmə. Duşman zıtabırış cə lajqı, hədmin diri-diri çicər vəkkui. Azərbaycanlinzi soyqır ım [redacted] sam cürə cigəbiririm qəttarvalıllı kuijmə.

Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayət Ermənistani tərki bir daxil kirise qərar qəbul kui. Pan azırılı azərbaycanlı dədə-boe yurdullu xitqı. Xalqı hinu etiraz kui. 1990-cu üsi yanvarı 19-ur xalqı sas təqğirsəxc imi Bokku ordu talırkui.

1992-ci üsi fevral viz ırır armanınzi Xocalı şəhərir əsl soyqırım kuijmə. Yik panıx laçpıxınkuiyə gunah fonundə azərbaycanlı vəh şic ç ini basarkuidurmə.

Çiftən silahsız cəməh ət yaralanmışbiqi, əsir ləkilkı. Xocalı şəhər kanık gus kui.

Kire milləti kok təkisxiri məqsədilli armanınzi hər tığa soyqırım kuijmə. Səşkili əlaqəli, martı 31 –i qə Azərbaycanlinzi soyqırım qə elan qıjmə.

Kin xain duşmanı hasım h əməldiru hər tığa h əzir kuıval kurquntonundə, doğma yurdi hər ink torpağ kiri putaç ç inı vaqqındetkəoa.

Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır

1 “Şəhidirzi şahidmə” mətni birinci hissər ya xəbər ilki qoşə?

- A) Sa miqeldirir şəhərir kıza gəşirmə
- B) Bakı şəhərir quşun talzıkuidurmə
- C) Cəməhətu silah pekirmə
- D) Urusi ordu kiru küməgval kirisu talkui qomə?
- E) Şəhəriş cə lajqırmə

2 Cümləd tamankeylun.

- Əstiga şəhərir laırgısun zı yə as inam qəttişəmə, hanımzağılı ki,...
- Çici buqrur ... , kurar ... qoşəmə,
- Açığ as dəxiqoşəmə ki, gunah fəndə hədmin ... basar kui qoşəmə.
- Üstüllü tank laftaxizağı bikidur... qoşəmə.

3 Nübar Heydərovi tağım yüksəkligir ya kiri aêcibiği?

- A) Yüksəkligir sığınacağ qaltıkırsu
- B) Yükləklig armaninzişilli çiçirsu
- C) Hənənu zu fuvursu

4 Ələviyyə dədi kutaş fuiji yazaşə?

- A) Bayraq
- B) Yeməgi çanta
- C) Hine gadi əgni

5 Ələviyyə dədə arzu yazaşə?

- A) Torpağıdır kix tençiqirval
- B) Şi Mürvəti qisas fuvurval
- C) Armanin basar kirival

6 Respublika qətaqaqeydkitar?klaşə?

- A) 28 May
- B) 18 Oktyabr
- C) 27 Aprel

7) Azərbaycani müstəqilval yikondə içir tui satqınır kılaşə?

- A) Satqın armanı yə bölşevikir
- B) İngilisi casusur
- C) Ulkar tui müstəqilval yikonundə hädmin

8) Azərbaycani Milli Qəhrəmanır: Yusif Mirzəyev, Şirin Mirzəyev, Asif Məhərrəmov, Səfərəli Məmmədov, Mehdi Abbasov, Yuri Kovalyov, Kərim Kərimov, Yusif Əliyev, Məzahir Rüstəmov, Riyad Əhmədov, Təbriz Rzayevi... esse sizəylun.

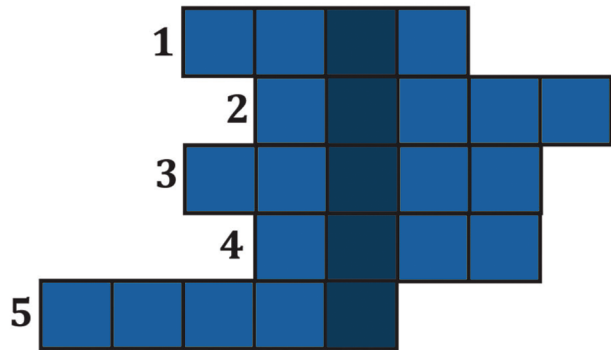
9) Rang muşukiri cuğabırdır tui carga muşukə.

- A) ixə, nurani, ağsaqqal
- B) dar, geng, ixə
- C) qoçu, kına, miçə
- D) sıb, miçə, zərzar

10) Antonim sifətirdir tui carga taşixkə.

- A) ixə - gijə
- B) çixi – biçi
- C) inqer – yaşlı
- D) miqel – buğrur

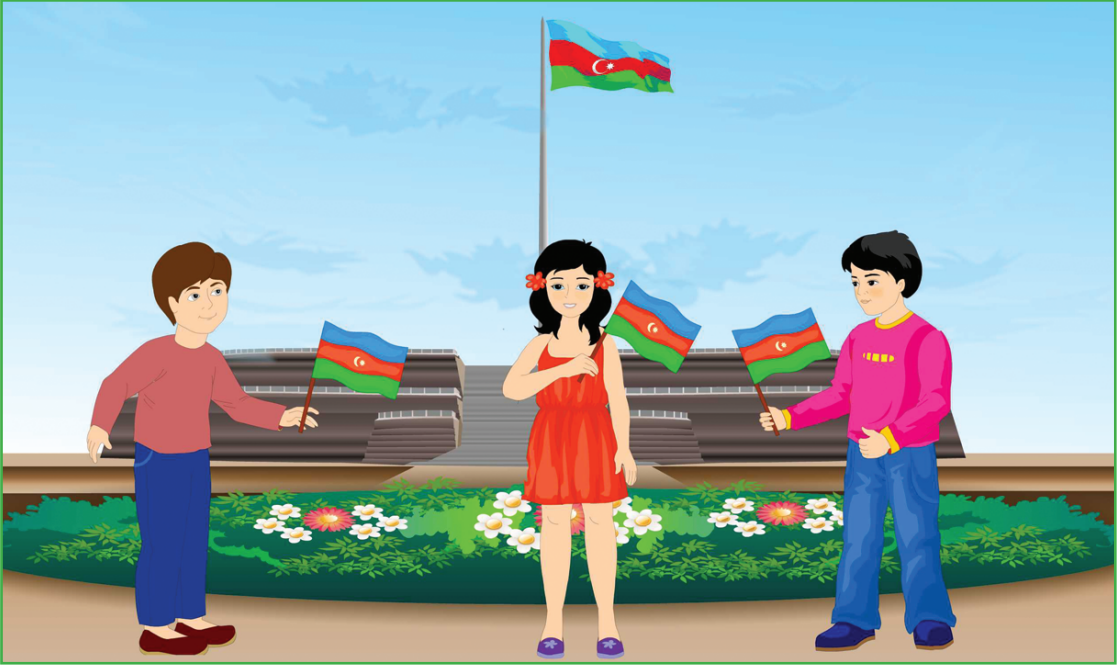
11) Krossvord vezə. Kuşkula rangır ləkui cuğab unkeylun.

- 1. Bar geşiri həyvan
- 2. Müğənninzi likuvtarmə
- 3. Zoa kajğiri inkə həcət
- 4. Hədmı hər qə qandə zad
- 5. Pişi bala

28 May – Respublike qə

Azərbaycanır tūijit t̄aşmışkuiyə tamamkişə. Kire xalqu azad yə müstəqil k̄uival yeşə. Azad k̄uisu heç cürə imkan ləkirettişə.

Sa üsürdürür Şaumyani h̄öküməti Azərbaycani neft, babog yə cürə sərvətidir talan kireyşə. Boĳkullu sam buto Azərbaycanlı lafirkuiyə, kire ulka armani əsgərirzi ağaval təmin kiri yik̄oeyşə.

Azərbaycanlinzi qəttar duşman Şaumyani Boĳku azərbaycanlinzi kutaşılı silah ciq̄ri, armaninzi silahıdırx ləşkirəttişə. 1918-ci üsi marti 17-ir 18-ir yə 19-i qə silahlı armaninzi Boĳku şəhərir azərbaycanlin basar kiri c̄əxşi. Hozı heç kişu rəhm kirəttişə, kuçabırır, z̄itabrır qabağır qalftırbığdur vatiyə k̄ileyşə. Pi x̄ni cigə zaftıfapixi h̄əyəlır, cini kabığiıi taza k̄arpa h̄əyəlırim t̄ufəngi kimir axşiyə z̄or t̄oşbuzi.

İnqer ḡozum heç rəh̄ im kof̄ti. Sağ važ z̄ inq̄ozi z̄ oa-cigə yaxiyə çəpireyşə. Pşoa qə davam kui qırğini vaxtır Boĳku yəh̄ iz azır h̄ədmi basır biqi. Azərbaycani cürə şəhəri yə sobururum k̄u azır azərbaycanlı armani quldururzi vibı. Vətəni hasım k̄anık-gus q̄ival zaği, gunah aft̄onundə h̄ədmin basarbiq̄ival zaği vicdanlı azərbaycanlinzi xilas k̄oar unkuri c̄əxşi. Bəs hasım sa qə xalqi xilas k̄oar çinel aşə? Milli liderir fikirləşmişiyə hasım çinə qərarı kabığiı:

-Azad k̄uisse sa k̄oar t̄üidəmə, dəm müstəqillikmə! Azad sa dövlət qurmuşkirival! Pişli ginəgi tələ fi duşmanı tələlli qurtarmışkui! Xalqi aft̄ijit hinənəş laft̄ıqiri! Yax buto cinu mux̄ukoa ki, Azərbaycan müstəqiljmə! Yax müstəmləke qarannığır daxonundə odlar yurdu Azərbaycan bitinirzu mux̄ukoa. Ma 1918-ci üsi may

vazşəmә. Mayi 28 miqel koeşşә. İmperiyaşillı cürә küival, cәмәhәti qabağır Azәрbaycan müstәqil kirval çinә mәqsәdi ginәgi çәşeyşә. 1918-ci üsi mayi 28-i qә Azәрbaycan Xalq Cumhuriyyәti yaranmışqival bitinirzu muхukui.

Hә sagam hala Bokku Şaumyani һökümәti ağaval kireyşә. Hanım zağılı taza yaranmışqı Azәрbaycan Xalq Cumhuriyyәti һ öкүmәt Gәncә şәhәrir yerlәşmişqı. Bokkullu çir-çir xәbәр kakoeşşә: Bokku silahlı armanin- armani әsgәrir ziqilli cürә xarici ulkadırillı kabığdurum katkoeşşә. Hasım sa çir vәhdә Azәрbaycan һökümәtu Türkiyәşillı kümәgyiқи Türkiyәrazıқи. Türkürzi kümәgvalıllı Azәрbaycan tui armanin kire topağıllı xitқи. Azәрbaycani azad nәfәs tıvri çaxşı. Azәрbaycani һ öкүmәt Gәncәlli Bokku alıbjı. 1919-cü üsi mayi 28-i qә Azәрbaycani hinәne azadvali sa üs çixi tәmtәrağıllı qeyd kui. Urusi imperyu Azәрbaycani müstәqil küival yikoftişә. Azәрbaycani içir aitti bolşevikir yә armaninim hinәni buğrur kajkiyә Azәрbaycanu taza tәlә fili çaxşı. Hozı dә tәlә ç ipxui. Azәрbaycanır tui miçә gujurduri kümәgvalıllı 11-ci Qızıl Ordu Azәрbaycani gus talbiğii. 1920-ci üsi aprel vızırır Azәрbaycani hinәne müstәqilval dugunkui. Üstüllü 71 üs laftaxisәx totux- 1991-ci üsir Azәрbaycan xalqı hinәne müstәqilval talıқи.

Azәрbaycan Respublike Prezidenti fәрmanıllı 28 May qә һәyid kitarmә.

1 Cumhuriyyәt cuğab ta cuğabişkili әvәz kininkuidә?

A) imperiya

B) parlament

C) respublika

2 Şaumyan klaşә hine mәqsәd yazaşә?

3 Azәрbaycan Xalq Cuhuriyyәti tәga yaranmışqı?

A) 1918 –ci üsi mayi 28 –ir

B) 1920-ci üsi apreli 27-ir

C) 1920-ci üsi 28-ir

4 Azәрbaycan Xalq Cumhuriyyәt siftә ta şәhәrir yerlәşmişqı?

A) Bakı

B) Gәncә

C) Şamaxı

5 Çim қı ki, 1920-ci üsi aprelir Azәрbaycan gәnә işğal kui.

6 Azәрbaycani hinәga ta dövlәtişillı kümәgval yiqi?

A) Türkiyә

B) İran

C) Gürcüstan

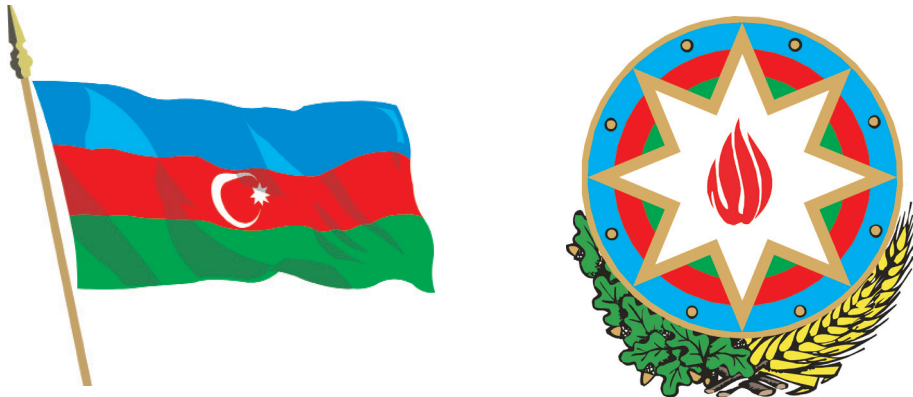
Bayrağ və Gerb

Kiru muxuijmə ki, kire müstəqil Azərbaycan dövləti bayrağ pşoa rangır tuidəmə. ən gusi rang zərzar, urte rang zima, ən kənək rang sıb rangmə. Həm kiru muxuijmə ki, Bayrağı zima ərişir taxkii vazi arar ink qıçəli pxunz tuidəmə. Pxunzi urtar cice mizibri hədmi diqqət cəlb kitarmə.

Yə kire dövləti gerbixim fikir ləkuijmə. Zağıjmə ki, gerb qalxani ginəgidəmə. Qalxani gus pşoa ranglı gungazlı xətidir tuijmə. Xətirdiri gus ink qıçəli pxunz, pxunzi urtar cə daxarmə. Qalxani musod həldə buğrur kəl, salaxe buğrur palıdi yarpağıdır tuijmə. Asır bayrağı və gerbir tui mənayırdır muxuijişəmə.

Topuxurəx və şə biiyş sorşunşəmə. Biiyi çıxırsilli muxuqişəmə ki, dövləti bayrağı tui zərzar rang – türkvali zima rang – müasirlig və demokratiya sıb rang – musulmanval muxukitarmə. Bayrağı urtar aŋti vazi və pxunz Vaziiyə və İnqımu işarəmə.

Həki kire dövləti bayrağ 1918-1920-ci üsürdürür dağı Azərbaycan Xalq Cumhuriyyət bayrağ biqidəmə.

Dövlət bayrağı əsas ideya hasımjmə: Azərbaycan Respublika cini demikratiyu, türkval və musulmanvalu rəhbət taşixkiri cine dövlətiçini inkişaf kitarmə. Kire gerbir tui qalxan- müdafiə küivali rəmzmə; hərtağa torpağıdır yaqındəvali zərurival muxukirvalmə. Qalxani gus aŋti pşoa ranglı gungazi xətidir kire bayrağıçindəmə. Gungazlı xətidiri gus tui ink-qıçəli pxunz- inqımu, hine urtar tui cice mizirdir Azərbaycanu işarəmə. Kildir- ixerval, palıdi yarpağıdır ixə humuri nişanəmə. Gerbi ifadə kiri əsas ideya hasımjmə:

Cini tui xalqırzu sülh, vixə humür arzulamışkiri. Şiru müharibə yijimə; şire gus talbiğdurum laŋtiqirim şiru muxuijmə. Dövləti himn əzbər muxuisi ginəgi kire bayrağ və gerb əsas ideyadım muxuikoetkoa. Də ideyad külli yaqqında hineduru həməl kirival hər ta azərbaycanli borcmə. Himnim, bayrağım, gerbim Azərbaycan Respublike rəmzirdirmə.

1 **Êa bəndir bayraqi rangırdır düz ləkuiqoa?**

- A) Êıma, sıb, kışkula
- B) miçə, êıma, xırız
- C) zarzar, êıma, sıb

2 **“Êaxkii vaz” cuğab êa cuğabişkili əvəz kininkuidə?**

- A) Pxunž
- B) hilal
- C) inq

3 **Gerb êa vişe yarpağışılı bəzətmişkuidə?**

- A) Palıd
- B) vələs
- C) cökə

4 **Bayraq, gerb, himn hed dövləti yaza?**

5 **Gerbir palıdi yarpağışkili êa bitki nişanə tuiji?**

- A) maqa
- B) li
- C) gırgar

6 **Kiru çina dövləti rəmzirdir: himni, bayraqi yə gerbi mənayırdır muxuıkuival lazımjı?**

7 **Cürə ulkadi dövləti rəmzirdir: Himn, gerb, bayraq tuival suru muıuiju?**

8 **Kətşi mižilli 3-cü şəxsi təkir ləkui əvəzlik unkoeylun.**

- A) zoe duvar yir suvağ kuişəmə.
- B) məhəllimu va likuvi məhni bəgəm biqəttişəmə.
- C) Hu şire sinifir ən ksan likuvri həyəlmə.

9 **Gerbir ləkui çiçe mižibir çinu işarə?**

Türki çinə

Çixi tənəffüsshəm. Həmişekiçini gənə sinif utağı kilbiğeyşəm. Yir san qəzetir likuvjit radiollı yə televizorullu kisediri haqqır söhbət ireyşəm. Də əl yir kui söhbəti as ixer zad xəçcuğşəm. Söhbətu tətankılı sakit topçaxındə Fikrətim qoşulmuşqışəm. Hu qabağır taliyə şirəş sorşunşəm: Kişi çiriji? Lağın Türkiyə řa çixi toplantı çaxşı?

Arar sa sakitval çuvii həyələr sar-çinəğoax ləkpişi. Hasım çinə sualu şirəş heşçinəğoaş cavab lařtıbiqinbiqəřti. Yə Fikrətişilli xahiş kuişəmə ki, sualu hə va cavab ləkə. Hini plordur xəkinşəm. Kalla tik çixuiyə çikiri çaxşı.

-Türk miz řui xalqırzi gurultay qijmə. Hinəxalqırzi nümayəndəd lağın Türkiyə kilbiğdurmə.

Həyələrzi sar-çinəğoaş zarafatıllı li:

- Fikrət deyəsən Bokku çuvyə falıx zəkşiret. Fikrəti zarafatıdır cavab řonundə yaxařti.

- Falıx çinə, xisansan televizorullu Türkiyəlli "Xəbərlər" verlişix ləkışdmə, hinelli kişəm.

Zı yə as fikirləşmişqışəm: Görəsən řa türk xalqı nümayəndəd Türkiyə kabığdur? Fikrətişilli sorşuni. Hini li:

- Satkə türk dövlətirdir yə xalqırdırı zıvol kulli yeřzinətmə: Azərbaycan,

Türkiyə, Qazaxıstan, Türkmənistan, Qırğzıstan, Özbəkistan ... vařzındur çurpuqunətmə. Hinə xalqırzi nümayəndəd çinə Türkiyə kilbiğdur?

- Kilbiğvalmə ki, **kilival** ixer kiri. Kûi-kakûival gujlandırmışkiri; yivalmə ki, türk xalqırzi bitinirziş kajbiğinkûi. Məktəbilli talıbişsəx totux kijit yə şə biiyişkili çikyə türk ulkadi züvol çinə qarağıllı çirival xahişkuişəmə. Hini xəkinyə lişəmə:

-Siftə Türkiyə, Azərbaycan, Türkmənistan, Qazaxıstan, Türkmənistan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Şimali Kipr Türk Respublika, Çuvaşistan Respublika, Saxa Respublika, Tuva Respublika, Xakas Vilayət, Altay ulka, Blkar, Qumuq, Qaraçay, Uyğurustan yə ixer-ixer ulkad. Çıkırsilli muşuqışəmə ki, türk xalqırzi nümayəndəd Türkiyə kilbiğval şə biiyum ixer yiqışəmə. Hini Məhəmməd peyğəmbəri cuğabırdır iş lişəmə: “Saķuival- rəhətval, cürəkûival- əzabmə”. Türk miz tui xalqır sa biqıqalı, çixi Türk cinə yaranmışkuijmə.

1 Azərbaycan ulke tã Türk miz tui ulkaşkili qi sərhad tuiji?

- A) Qazaxıstan
- B) Özbəkistan
- C) Türkiyə

2 tã Türk miz tui xalqırdır suru muşuidur?

3 Mətnir ləkui tã cümlər pşoa əvəzlik çinel kajıqqa?

4 Kanıqıllı xət çəkmişkui “nümayəndə” cuğab tã cuğabişkili əvəz kininkuidə?

5 Azərbaycaniqilli başqa Xəzər dənizi buğrur tã türk miz çikri ulkad tuiji?

6 Türk miz tui ulke nümayəndəd Türkiyə kilkuise məqsəd yaza?

- A) Umza ulkadu küməgval kirival
- B) misi ulkad kaçixqirival
- C) Gurultay keçirmişkuiyə vahid sa türk miz tui ulka yaratmışkirival

7 Zıma rangır ləkui kilival cuğab izah keylun.

Bokku

Bokku Azərbaycani ən qədim şəhədirizş sajimə hanam hine paytaxtmə. Xəzər deryahi buğrur tui də çixi şəhər Abşeron yarımada yerləşmişkoarmə. Həmişə Azərbaycanış “Odlar Yurdu” çitarmə. Hədmə Bokku katkorun başta kuitomə ki. Çinə kire ulkaş “Odlar Yurdu” çiriji? Kire ulkar hər tēl: həm qiyir həm deryahir neft, qaz qalıtıvtarmə. Yuvri mıda çiri cigə san-çət qaz qalıtırfakuiyə yuvtarmə. Tək yuvri mıdar vaa, ulke cürəbəcürə cigəbiririm həmişə yuvri çicəbrim tuijmə. Hasım yuvri çicəbrişim sajim Kətşi mulkur tui “Atəşgah”mə. İqlimi qi faravalış asılı yonundə Kətşir tui cə həmişə yuvtarmə.

Neft Azərbaycani şan-şöhrətmə. Boeyinzi hasım sa cuğab tuidəmə. “Əgər neft şahqi, Bokku hine tacmə”. Asiya yə Avrope ulkadu neft sənayər dalıg kiri mühəndisir Bokku ali məktəbirdiri həzir kitarşəmə.

Bokkuş kulakırdırı şəhərim çitarmə. Amma Abşeroni bağırdırır zeytun. Badam, püstə, innab, iydəçini nadiri bitkidim qalıtırkoarmə. Bokkui bağırdır nüzicini kinaz hanam əncirışilli məşhurjmə.

Bokku buğrudurur həyardə safalı sobur tuijmə. Deryahi buğrur kuşkula qumi azallı hədminzu şəfa ləkitarmə. Bokkui buğrur tui soburur cini təsadüf çağiri müəlicəvi mısabırış tuijmə. Hinə soburur tui sanotoriyadi haqqır cini hər tərəfi xəbər tuidəmə. Seil hər üs azırdırlı hədmə müalicu kaçoarmə. İçəri şəhər, Qız qala Bokkui ən qədim yə həyardə cigəbirışmə.

Bokku qəbəqə çixikoarmə. Şəhəri buğrur taza qəsəbəd rayondur gəçıştarmə.

Sa axırı vəhdədirir Bokku gəçşi Heydər Əliyevi mərkəz, pşoa qüllə, Muğam mərkəz hanam cürə ixer binayırdır Bokku sa cürə həyardəval ləkitarmə. Xəzəri koksür gəçşi şəhəriş “Neft şəhər” çitarmə. Də şəhər cini açıq deryahir uradi gus gəçşi sifte şəhərmə. Nefti daşları şöhrət buto cini yayılmışqijmə. İl yaşamış kui qəhrəman neftçinzi kinajırım- mixirim, tufanırım, kızırım deryahi dibilli neft qalıtıvtarmə.

Bokku-Tiflis- Ceyhan neft kəməri tikintim mikixılqijmə. Eşi zırığ tikinti Azərbaycan, Gürcüstan yə Türkiyə arar əlaqəd səkəm kəvvi kuijmə, kire iqtisadi qüdrət sətəkəm gujlandırmışkuijmə.

Bokku ku milyon yarımqıilli ixer hədmə yaşamışkoarmə. Şəhəri mərkəzir tui kona zıtabır kanıtırkiri ciger ixer mərtəbəli, həyardə binayırdır gəçıştarmə. Bokki geng prospekt yə kuçabrıllı azırdırlı maşındır laftakoarmə. Bokku hə ixer stansiyad tui metroyurdur taqındəqalı, şəhər tui əhaliş heç çu ankuidurvimə. Metroyıllı kui-

kakui val ixer rəhət kəarmə.

Sa cini aṭṭi çixi mədəniyyət mərkəzirdiri sajim Bokkumə. İl Milli Elmlər Akademiya, ixer Ali məktəbirdir, azırx laçpıxinkui orta məktəb, musiqi məktəbirdir tuijmə. Bokku çixi teatr, kono teatırdır, kitabxanadi həyəli rzu əyləncə cigabır tuijmə.

Bokku azırx laçpıxinkuiyə jurnal və qəzetim çap kəarmə. Zur televizorur həyəli rzu tui verlişiridirix maraqlı kinoyurdurux, cizgi filimirdirix ləkpişri, radiyoyux t opç axıntarmə. Radiyo və Televizori mərkəzim Bokku tuijmə.

Tək Bokku vaa buto Azərbaycani rayondurur h əyardə idman olimpiya kompleksirdir kəçşijmə. C ininkuijmə ki, hər üs Bokkui çixi idman yarışırırdu zoe səh bival kitarmə. Seduru kirəş 2015 –ci üsi Avrope idman oyundur, 2017-ir İslam Həmrəylik oyundur, hər üs keçirmişkiri Formula -1 yarışırır qeyd kininkuijmə.

Bokkui Avropar tui ən mötəbər konsert yarışırırır saji yevrovijinu zoe səh bival kuijmə. Yevrovijinu gəçşi xurustal sarayi Bayraq Meydanışkili çinardə Bokku, sam cəməh ət ən ixer katkui dəryahi buğ rur tui parku sa h əyardəval ləkıtar mə. Bulvarıllı dəryahır laṭṭıksu gəmi gəzintid təşkil kitarmə. Mixir cəməh ət gəmi gebiyə dəryahır katkui kəarmə. Sandırır dəryahıllı şəhərix əkpışsin şəhər ixer ksan daxarmə.

Bokku hər qə xarici ulkadırılı kiyan kə kəarmə. Hine görünüşü görə kona binayırır turistir həhineduru cəlb kitarmə. Sediriqilli başqanda şəhəri kuçabırır parkırırır həyardə heykəldirim tuijmə ki, turistirzi sedirişkili ixer şikil çəkmişkitarmə.

Çişə lıktorun dəryahi kolu tui bulvarır katkui gözu, Bokkui sa cürə həyardəvalım dəxarmə. Dəryahi dənə kulaki təsirilli hanımsəççini lalı lıgıl kırıqomə. Sətkəx totux žima kozuççini inq qaltıxbığsın hər təl hine fara yayılmışı. Hədmı hiss kırıqomə ki, sətkəx totux inqımı hər ya hine nurur qərq kırıjmə. Lisəççinim kuitomə. Dəryahi dalıllı qaltıxkui inq təgaqi xırır təbiqi çinə xına pəriççini kalla xınıllı tışbızıyə qaltırkui, buto cinə nuru qərq kırı.

Dəryahıx tui həyardəvalıx ləkıştorun çinə qarağı balıqçı həzirkui çinə torur ləkilkui balıq qandəsü çebi quşum əxilriqinval zağışəmə. Yazıq quş çalış kırı vaşşınqoaşəmə. Sınım uzaxıllı zağışəmə ki, bulvarır yokuri çinə idmançu də quş zabıgiyə hinəni yaqqının qində əgni giqıuiyə mikiççini qi dəryahır tıxırkui. Hini üz müşi layə quş torullu altıxqıi.

Hine canı hayır tui yazıq quşu yakirival lazım qi muxu qətti, zaçkiyə gadi kul kakakui. Ancax gadi sabrılı quş çipxuiyə xilağa əlləş kuisəx totux quş torullu altıxqın biqi. Quş

torullu altıxkii h l tir hinelli u mu fi pixi.   h rir  akui  in  idman i h y li d  h r k tirdir bulvarir  ui bitinirzi  arma  k i.

1 M tnir s hb t  in   k i ovi?

- A) D ryahi sahilir k is  illi
- B) D ryahi dalillil  in  qaltıxkuis  illi
- C) D ryahi  st r topa- topa mi   un kurdur kil kuis  illi
- D) Gadadi  in  ui qu  balı  i torullu qurtarmı kuis  illi.

2 M tnu aid boe cu ab  ad qi mu ukeylun.

- A) Ksan  e ksanım ba langı   ak arm .
- B)  iriz  i  iriz kitarm , mi    im mi   kitarm 
- C) In ıx ui pitor  a  a ilkıarm 
- D)   r lind qalı, xeyir kak iijim 

3 Bo  ku  el   iji.

4 Bo  kui  ui kanı   ui var-d vl ti haqqır  ik eylun.

5 Bo  kui haqqır sa misi esse siz ylun.

6 Bo  ki haqqır  erdir y   ikildir kaj eylun.

7 Az rbaycani cini a ti ulkadırır  n ixer ya orkitar?

- A) babo , kinaz
- B) ka ini sımzır, torf
- C) neft qaz

8 Az rbaycani paytaxt  a   h r?

- A) G nc 
- B) Bo  ku
- C) Quba

9 Uy unval mu ukeylun.

- 1. Bo  ku a) Az rbaycani s naye   h r
- 2. G nc  b) Az rbaycani paytaxt
- 3  irvan c) Az rbaycani ikinci  ixi   h r

10 X z r d ryahi i ir g   i   h ri  u yaza?

- A) Ab eron
- B) Neft da ları
- C) Bo  ku

“Miçə qızıl”

Möcüzəli “Miçə qızıl” yaza? Yağın ki, suru muxuijmə. İxtilat kaçın simzir və neftiş küiqomə. Hinediri kustasəşim “miçə qızıl çitar”mə” kaçın simzir çim qalıtırtar? Də, ixer sa çətin zəhmət tələb kiri dalıgmə. Axı simzir tui kanik qalın qum, kaçın gil qatırdırı arar taqoarmə. Hə qalıtırvırsu tui kanik tuneldir liqri ure hərəbad katkuisu reysirdir çəkmişkitarmə.

Tui kanikillı simzir qalıtırvırğozış şaxtaçin çitarmə. Şaxta tui kanik tui simzir qalıtırvırı cigəş çitarmə. Simzir qalıtırvırı cigə ixer qarannıg koarmə. Hinel xüsusi kombayındır toa koarmə ki, hinediri hə simzırdır çatkiri. Rezin lentirdiri gus fəhlənzi gəşi simzir hərəbadırır boşkitarmə. Tokullu iştəmişkui hərəbadi hə simzir açığır iştalırkoarmə.

Neft qalıtırvırvalım ixer çətinjmə. Hə tõe lap dərin qatırdırır tuijmə. Neft qalıtırvırsu dərin quyud qalıtıkri, hinə quyudurur bici polad turbad zəlştarmə. Quyu qalıtıksın bəhzi vəhdədirir neft turbadi vasitilli sürətilli havar qaliyə fantan kitarmə. Neftçinzi hə fantan kui neft özbaşına lajqıtarımə. Fantan kuisim çinə misi çilgəmişillim ixer sa çixi yanğın ankuıjmə. Fantan kui neft həhinəhlətilli turbadi vasitilli çixi çəndirir lojtarmə. Hinellim hə neftirdir neft cürə kiri zovodurdurur orkitarmə.

Neftşilli, xriz neft, benzin, cürəbəcürə xuvri mişirdir, dərmandır, səhbun sipirt hasım pansəx laçxınkui məhsul tıvtarmə. Hine ən yararsız yezzini qalıgışillim

asvalt h azir kitorun kajig tarm .

Az rbaycani neft ehtiyat ixerjm . Bo ku, Őirvan, Siy z nilli ixer neft qal ırtarm . Cini t i neftirdi i ir Bo kui neft ixer bahajm . Kire q hr man neft inzi d ryahi i illim neft qal ırtarm . D ryahir t i buru urduri say q b q  ixer koarm . D ryahi urtaŐ kolu uzanm Ői kui estakadadır maŐındiri h r k t kitarm . Hineldirir zıtabır, kino teatırdır, m d niyy t zıtabır, kapratildir, piŐ  qand  cig bir ge Őijm .

“Mi   qızıl” h dmu c ton bijid ?  g r h  sinilli t bıqınd qalı, g r s n yajit k iji? B hzi zovodurdur iŐl miŐkuiji, maŐındır, traxtırdır, t yyar d cigelli qıp inmiŐkuijim .

Hanım za ılım Az rbaycani neftu cini t i  ixi d vl tirdiri mara  ixerjm . Kire ulkar t i nefti s nay  ksan inkiŐaf kiri ekirsu axırı  s rd r r Amerika, İngilt r , Yaponiya, İtaliya, Rusiya sam c r  d vl tirdiri  ixi Őirk tirdiri m qavil d ba lamıŐkitarm . “ srin m qavil si” z  t i d  kontrakt  sas n X z r y  sam qurur taza nefti cig bır ijar qal ırvırsu dalıg kitarm .

Estakada – D ryahi i ir ure payadi gus d zkui maŐın koar y  zıtabır ge Őırsu cig .

1 Kira  d rsi z   ina “Mi   qızıl” d ?

2 B s x rız qızıl  in Ő  itar?

A) babo uŐ

B) sahbunuŐ

C) qazıŐ

3 NeftiŐ ya d zkitar? Sure fikirdir haqqır sa misi esse siz ylun

4 M tnir zarzar boŐlu  l kui cig  ya cu ab t kuid ?

A) X na quyu

B) sımziri quyu

C) nefti quyu

5 Kanık l kui c ml diŐ t d  m tni m zmunu uy un qovi?

A) NeftiŐilli benzin, x rız neft c r b c r  miŐirdir, sipirt sam pan c r  m hsul t vtarm .

B) NeftiŐilli sam c r  qand jit t vtarm .

C) NeftiŐilli z a k  iŐtorun y kui tikinti materialdır h zır kitarm .

Kətşir cöz

Buto fəsildir hâyardə çiqalım kəttidirzi cözi kaküival ixer həsərətilli kujalkitarmə. Hanım zağılı ki, Kətşi şıvaj yə kınaj ixer qi, kızıalı hanam vixə laftakoarmə. Mıdadi arar tui Kətşi sor kıza gəş hələtil kurbır kəvvi kui, işğırdır klıi, hələ bil hədmi kul laçxıntonundə çinə cigə tuisəcçini kakoarmə. Kalallı sa maşın kağı xəbər kabığsın hanım səcçini kuitomə ki, hədmi mikirilli sa miçə unki litkişəkoa.

Çözüm hâyardəvaldırışkili çınardə Kətşu hine çətinvaldırım çıkaakoarmə. Çöz kağsım kızad erpiri siftə mıdadırılı malxal alkui hana ınkadırır xınıbir ixer hiyə seldir zaftakoarmə. Sa seldiri ınkabrı gus tui misi kindirdir faşqiri, inke cigəbir şumi basmışkitarmə.

Kəttidirzu cöz kağıvali xəbər dana qıran güldiri çıkaakoarmə. Yamajırdırı dibir, kıza erpi cigabırır ən siftə də gül qaltırkoarmə. Hana yavaş-yavaş hər tərəf sıppamsıb koarmə. Sa vəhde ən hâyardə, hədmi xoşu kakui vəziyyət həmə ki, sin-sin qazı sulu kıza alçiktarmə. Sa sulu kızı hələbil kona kıza dax erpilkiri, inkim dax ixə kitarmə.

Çöz kağı hələtil kəttidinzi dalıgırırız ıztabırılı çəxşitarmə. Gisi kurpan katırkiri, karbandır taza kiri, gisi çixirdir cəştarmə. Zöe pıtkıgozi ıztabrı gusullu şirə kiri, qalça-palaz rıstarmə. Sa dalıgırırız məhlər tui pıtkıgozi sar-çinerzu küməgval kitarmə. Kınajır kajğıi baltal yə gusi qalın əgnid rıstarmə. Kukul mıkıxılkuıyə sa utağ kakui kiyanzu həzir kitarmə. Kakui kiyanzi içir xarici turistirim ixer taakoarmə.

Çöz şire sor dalıg kitonundə hədmi çağtarımə. Tuli yamajır hâyəlirzi qabağır kabal-kabal taza taltırğıi kiçir taakoarmə. Kiçiri sas turistirzi ən ixer fəhm ləkiri zadırdırız sajmə. Zoa tui cavan yə çixi gozi dumaldırır tui kaçin façışkiri, xna arxırdır düzkitarmə. Də dalıgırız mıkıxılkuisəx totux havayı faravalıx lepişyə kartışke cigabır bellətmişkiri çəxşitarmə. Də dalıgırız hanım zatıxqui-qaltıxqui çixtarmə ki, halam qalcıntını buto yax mıkıxılkoə. May vızırı onux totux yavaş-yavaş halami qabağ qencikoarmə. Hər qə mikilga şuxami kolu kuju-pşoju sürü taakoarmə. Halam qalcıkui qebirir sor tuiğozı nixer yə halamırdır sürüdüqilli qabağır latıxkitarmə. Sürüdi bını açcuqval sa vaz luvtarmə. Halam bını açığsəx totux yavaş-yavaş alaçığırız faşmışkiri çəxşitarmə.

Kətiş

Gəxrəmə buğru buto per,
Pıxi kəkui kivan ixer.
Sizi hinu pan də şer,
Həyardəjmə şire Kətiş.

Çuvur cigəmə Çül, Qazır,
Yaş sorşunqalı onğ azır,
Məhñid aţtımə Rəhimi sazır.
Həyardəjmə şire Kətiş

Də cinə sa çixi kəarmə,
Cini kabığdur bitin kəarmə.
Namiki dax-dax çitarmə,
Həyardəjmə şire Kətiş.

Namik Xınalıqlı

- 1 Halam t̂a vızırır bınıyirdirir qalçikəar?
A) may B) aprel C) avqust
- 2 Kətiş sor inqad t̂aga zilar?
A) mixir B) çoz C) kinaj
- 3 Hər cərgar ləkui onğ cuğabışılı sadə tüisediriqilli fərqli qomə.
1) sel, malxal, xu, dəftər
2) inçi, kızı, qula, mik
3) gül, miçəg, çiçəg, ləçəg
4) nixer, rama, ĥayvan, sürü
- 4 Nöqtədi cigə t̂a cuğab sizin̂uidə?

bijə, bar, lıka

Bağ liquiğui ... qantarmə.

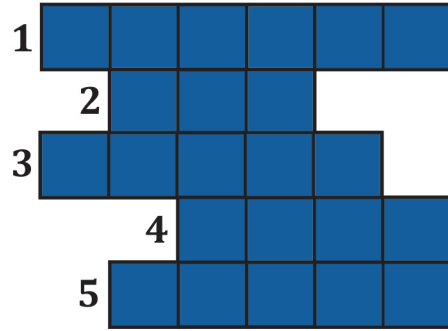
- 5 Nöqtədi cigə cuğabırdır sizəylun.
Çoz mikii inqabırır ... yeztarmə.
Futbol ans kirisu ... meydançar kilbiğşəmə.
... yamajır qandəqoşəmə.

Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır

1 Odlar yurdui Azərbaycani paytaxt Boğku şəhər ta dəryahi buğrur tuiji?

- A) Qara dəryah
- B) Aralıq dəryah
- C) Xəzər dəryah

2 Krossvord vezə. Kuşkula rangır ləkui cuğab unkoeylun.

- 1. Cənubi Azərbaycani çixi şəhər
- 2. Hədmı bədəni üzv
- 3. Zəe quşurduri sadə
- 4. Kinajır gəştarmə
- 5. İnqadırır, zıtabırır ziyan ləkiri həyvan

3 “Kətşir çöz” mətnir ən ixer kətşi soe çine haqqır söhbət kuiuoa?

- A) Kətşi sor kona vəhdədirir inqad ziliyə inqirvalışılı
- B) Kətşi sor kona vəhdər yaşamış biqi hədminzi haqqır
- C) Kətşi sor kona vəhdəlli sagalantını cəməhəti həyat tərzişilli

4 Ləkui idman oyunduruş taji Qafqazi ən çixi ulka Azərbaycani paytaxt Boğku şəhərir keçirmişkuiji?

- A) 2014 – cü üsi cine futbol çempionat
- B) 2015 – ci üsi sifte Avrope idmani oyundur
- C) 2012 – ci üsi cine olimpiye oyundur.

5 Uyğunval muşukeylun.

- kumkuşkula a) dıvar
- hıpxırız b) p̄eyram
- zin c) dahar
- miçə d) pişə

6 Azərbaycan dövləti himni cuğabırdır yə musiqi müəllifir kıla?

- A) Cəfər Cabbarlı, Qara Qarayev
- B) Səməd Vurğun, Fikrət Əmirov
- C) Əhməd Cavad, Üzeyir Hacıbəyov

7 Azərbaycan Xalq Cümhuriyyət t̄a ulki sam t̄a üsi viziri nəçər işğal kui?

- A) İngiltəri 1920 – ci üsi mayı 20 - ir
- B) Rusiyi 1920 – ci üsi apreli 28 - ir
- C) İrani 1919 – ci üsi yanvarı 28 - ir

8 Ləkui ulkadışılı t̄ajı Türki miž t̄ui ulka yi?

- A) Azərbaycan, Türkiyə, Qırğızıstan
- B) Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan
- C) Pakistan, Tacikistan, İran

9 İxer mənə t̄ui cuğabırdırışılı cuğabi birləşmə düskuiyə sizə.

10 Şikildirir ləkui h̄əyvandıri zıvol sam hed t̄el yaşamış k̄oarqı sizəylun.

[.....]

[.....]

[.....]

İnqer bağbani vəsiyyət

Nazim xolu bağır kınaz, incil, tut, mıç, bızı, bəhli sam cürə meyve vişəd aşə. Hini, hər üs bağılı ixe məhsul tıvreşə.

Nazim xolu gran azarlı qiyə ciger ačciveşə. Hini, hinəne hömür axırx miqelval hiss kui. Hu ixe uzağgöran sa lıgıldşə. Başta koeşəmə ki, hu ki səx totux hine şı bağix leşirdimə, imza yeşşiniyə, çir kúrabırır lıkırmə. Hinənu ixe zatıxqı

– qaltıxqı. Axırır qəraru kayə şıx hinəni kolu saskuiyə li:

-Ay bala, bağır sa qızıl zi kadah yə qamaşkuidəmə. Hə qamakuisəx totux üstüllü sam üs laftaxetmə. Azarlı qisəx totux haqlım kallalı tıxoetmə. Hə qamaşkui cigə tēlşəqi yə qurqunkoetmə. Ancax hə çarə yeşşinetmə ki, va katiyə hine cigə unkuiyə səhbi koetkoa.

Sagalağa gadi hoftur bıyu heç çinə dalıgır küməgval kuijişəmə. Amma həki qızılı zu kisəx totux hini ber kutaş tıviyə bağı çinə qarağıllı qaltıkri çaxşı. Hini ha hasım bağ berilli mıkıllı – ayağır zantın vebıgi, bağır tıvi vişədi dibirdir əçmişkui. Axırır heçcə çağında həfşiki.

Üstüllü sam vaz laftıfapixi. Kinaj xi, çoz kağı, vişədi gül əçmişkiri çaxşı. Sa xılağa lattıksəx totux vişədi meyvəd həməli kaku çaxşı. Hinə bağır tıvi vişədirir hofton meyvəd həməli kağı ki, qandəsilli tamankin qətti. Gada başta qi ki, hoftur bıy qamaşkui qızıl tabıqdimə, hu iştətmişkirsəx li cuğabşəmə.

Hini, hinə qilli tənəvalışılı kul tıvi, hoftur bıy uxşaş ksan bağban kuisu hinənu cuğab ləkui.

Boe cuğabırdır.

Boe malu pil gəşi şı umza yeşşintarmə.

Bağix lepişqalı, bağ koarmə, lepişindəqalı, mıda koarmə.

Qazanmış kitondəgoe qajğan xılarimə.

Hədmi unkurji zəhməti tızar unkuıtarmə.

1 Biyi çina şiş bağır qızıl zi kadah lıkdəmə li?

2 Ləkui boe cuğabırdırışılılî fədə mətni məzmunu uyğun qoa?

3 Çina gadi bağ belləmişkuisəx totux bağır meyvə bol qi?

- A) vişədi dib boşkuizağılı
- B) vişədi kok beri fəqquizağılı
- C) vişədi budağırdır fəqquizağılı.

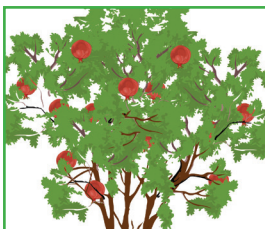
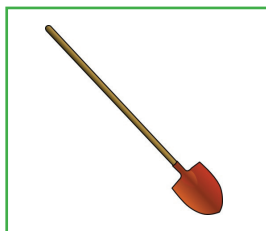
4 Ləkui cuğabırdırır lajqui hərfirdir əlavə kuyə sizə.

mə...əllim, hə...mi, pi...ə, ı...ka, d...har, ri...i, ...ənfet,

5 Uyğunval muxukeylun.

• kınıği sifte qə	nik
• zoa kajğiri həcət	cuval
• hədmi bədani üzv	kəxqə
• zoe həyvani zu	puxu
• kıza giqri həcət	faraşqam

6 Ləkui şikildiru züvol gəşeylun.

7 Baği ksan bar ləkirsu ya kirival lazımjqı hine haqqır sa misi esse sizeylun.

Qeyrətli padřah

Kona vəĥdədirir sa qeyrətli padřah ařə. Hini, hine tabeyir aĥti cigəbirir cəməĥətu yařamıřkuisu ksan řərait yaratmıř koeřə. Hanım zađılı cəməĥətu hu ixer yikoeřə. Qonřu ulkadi hinəqılli ixer gujlu padřahırzim hine cigabıru pil gəřeřə. Hər qə çinə vahnilli hine dalıgu qarıřmıř koeřə.

Sa qə padřahi ĥədminzu zađı ki, kurbırır piřori paçallı unkumi ginəgi toz taçkuitomə. Piřorullu talıkuidur miqelbiqi. Hoz qonřu ulke xəbər çikakuidurřəmə. Hozuřullu sadu qabađır talıđıyyə li:

-řire padřahi liřəmə ki,

ĥəyardə řırız piři hinu karkeylun.

Padřahi vəzir – vəkil kolu kajkiyə li:

-Ĥırız piři ləreĥtu?

Cəməĥət dəstə -dəstə məsləĥətu kabıđı. İxer zatıxqı – qaltıxqı. Padřahım ixer fikirləřmiřqi. Amma çarə aĥtiřə. Hini li:

-Sa piři yaza ki, hinəxçimi pi liqırsu. Piři ləkitoa, heç kiřu heççə ansi.

Piři qonřu ulke padřahu larkui.

Arallı sa üs laĥtaxi. Gənə mıdad, dərəd toz- təĥi řuvi. Qonřu ulke xəbər ləkirdur kafiyə padřahıř li ki, řire padřahu ve ortancıl ři yikuitomə.

Hanımsəççini, padřahi ungumur ox çelbiğřəmə. Hini, məĥtəliyə sorřını:

-Padřahi e ři yakırdı?

Xəbər çikabiğ ģozi li:

-Padřahi qořunur əskər kuidmə.

-Va, va, hırız přix leřirmə.

Padřah fikri řuvi. Ya kəliř? ři curə ulke padřahi ixtiyarır çim ləkirdı? Axı, ři arxamə.

Padřah gənə fikri řořqui. Hinənu təsəlli ləkui:

-Ma ya çiret, larkitoa. Çinə gadax çimi pi muxuvunsuvu.

Xəbər çikabiğgozi gadam tıviyə, həhozi padşahi kolu cılapxi.

Çozi sifte qəbirşəmə. Xəbər çikaıui gozi gənə kurabırır toz – təh tıçulkui. Hozi li:

-Padşah sağ yax koa! Şire padşahi lişəmə ki, şire cigəbir hinu dar kakuıqomə. Hinu, qonşı ulke cigəbir yikuıqomə.

Də cuğab ki hələtilli padşahi kallalı ximi atıxki. Hini hoıtton həfşiki ki, hinənu cigə çəğətti. Hinənu çıkri çaxşı: “Çim? Curəgozu e cigəbiru səhbi kui yikuıvalu?”

Cəməhət dəstə -dəstə kafiyyə padşahu məsləhət ləkui:

-Boş cigəbirmə, ləkui yaxtoa.

-Hinə cigəbirir heç qəş –qurum qaltırkui toyimə.

-Cigəbir şoranjımə, ləkitoa.

Padşahi kulomzuri kalla çixuiyə ixer fikir kui. Sinilli inki gus təciyə cəməhətiş li: -Xırız pişi ləkui ki, hinəqilli ksan pişi çabıgırmə. E şi ləkui ki, şi çəgırmə. Amma torpağ çabıgırzadimə. Çinəx cigəbir curəgozu ləkinə? Pişi edəşə, şi eduşə, axı, torpağ ediki, cəməhətidəmə. Də cigəbir kiru kire abadışılı vaşşındəmə. Sa cigəbirix çimi zı kılisum həzir atmə!

Padşahi qılinc tıçbızıyə əlavə kui:

-Kar, duşman, aləmu seil ve yas dəxijmə. Uxur ux qıdan cigə ləkirmə! Kar!

Ulke kutaş silah çixinkui cavanır padşahi tərəf biqi. Hoz qalib kabıqi. Doğma cigəbir, dədə - boe yurdurdur həhozi pitaçcını yaqqını. Duşmanu sa ink torpağım ləkətti.

1 Cəməhətu çina hozi padşah yikoeşə?

2 Qonşu ulke padşahu gao padşahiş ya yikoeşə?

3 Hine fikir yazaşə?

4 Padşahi çina qonşu ulke padşahu axırır yiqjit ləkətti?

5 Cəməhəti ya li?

Zəhmət, Haqıl, Baxt

Laf lakoarşə, talfi talkoarşə, sa lıgıld aşə. Ğoa lıgıldı ınqar kotanıllı cigə belləmiş kireşə. Hini kallar Zəhmət, Haqıl, Baxti arar mübahisə çaxşı.

Baxti li:

-Zilikirdu yaqqındədu zımə, zı fəndə hinəş gaxın kəuidimə.

Haqılı li:

-Həki ki, hasım atqı, yir lixinne aralı, tamaşa kinə, yax daxoa zilikirdu va çim yaqqındə qoaqı.

Haqlım, Zəhmətim lixbiği kənarır. Baxti dalıgu çaxşı. Sinilli kotani qabağır sa kədəh qızıl qalftırbıği. Zilikirğui qızıl zabığ hələtil qaşqabağ kalkii.

Də zəhrimarım kotanır ilişmiş koet. Sa hədəmi fəciqəşin, kədəh ləkirdəşə hinu.

Tukolu – sakolu ləkşi, kul kuyə kurallı laftakuiğoox saskui ki, kədəh hinəş ləkirsu.

Kurallı laftakuidu zili kiriğoox təlxilği. Haqıl kattıbjı hine cige, zilikirdu həkan paşman qı, nikibir mızırı çaxşı:

Yə ya axmaq dalıg çixirji. Qızıl kurallı laftakuiğu çinəx lənə? Də qızıl e kiğum – sağgum laççugdəmə. ləhnət yaxkoa uxur baylağ şeytan.

Zilikirdu fikirləşmiş antın pişilli koar kəuidu hinəx talaxki, salam ləkuiyə sorşını:

-Zilikir şısı qüvatın yaxkoa! E görə ya qulluğ at? Dalıgır çətinval, yoxsa səhərilli iştalkui zad aftu?

Zilikirğui li:

-Pişi givi şısı, təlxirji- zad aftimə. Liş lepiştoa Yurxan lihiz Ala lihizi yaza? Dur çim qohumur?

Pişi givğui məhtəliyə fikirləşmiş qı: “Deyəsən du lıgıld maylın qoa”.

-Də ya cuğab va iş sorşındə? Lişirdir ve, asır fəlli muğugji hoz çim qohumur qı! Hanam se ya mənə qoa?

Pişi givdu gəxi korşun Haqıl gənə zilikirğui kallalı fıxu. Baxti qızıldır zilikirğui pıti qabağır parıldatmışkui. Zilikirğui koar kəuiduğoox saskui ki, kədəh ləkirsu. Koar kəuidu talftıbjı. Haqıl gənə hine cige kaği: “Ay qafil hədəmi, ya kiri yival? Qızıldır həyifmə”. Pişi fəuidu zilikirğoox ləxiliyə sorşını.

-Sısı ya çiret, va zı çina kuraşılı kiret? Zilikirdu iri ki, muhuqəfti ya çirijqi. Tilixiyə lixirdir taşixkui:

-Ay rəhmətiği şı, ya çixi zad sorşını ki, cavab talıqırsu vı həciz yeşşini?

Kəkiş, də yurhan lixiz Ala lixizi rışı şəmə. Dəxi qoyi hini boyu misi həhəm cavanval? Açıx dəxiqomə narahat ankui, dəşəmə yə çiri.

Pişi tuiğu kalla nimzilku yə laftıbjı xi.

Haqli hinəne qoçu valışılı çiktörşun Zəhməti li:

-Baxs kirisu e vaxt aftimə. Zilikirdu gaxirkirdu zımə. Həki va hasım çiriqoyi zı xişəmə.

Zəhmət liği hələtilli zilikirgui nikibir qucağkui çivyə lihirdiri goşa kirivalıx tamaşa kiri çaxşı.

-Ksan qışəmə ki, pişışkili tuidu kurar liquişəmə, ksan qışəmə ki qızıldır ləkoatışəmə. Çixiyə hə yə xırda kiridəmə.

Ťačkui yikorşun zağiki nə nikibirir nəm kutor həl afti. San lantın çinə cigə çuvyə murgu kui, lixirdirim ačivi. Baxti qızıl zor ačilkui yə parıldatmış kireşə. Haqli gəxkui –gəxkui xussab kiri, kajıbığırsu cigə, çarəx katkoeşə. Zilikirgoaş cigelli Ťaçın qəfti.

Haqlu zağı ki, lıgıldım, lixirdirim san seil gıri qandəji. Zəhmətu hecə kui li:

-Kar, şısı, kar zilikirdu gəxirkirdu vımə. Vı aftondə şire qə Ťaansi. Kar va ve dalığı üstür Ťahar.

Zəhmət hinəne cige laftığı hələtilli zilikirdu dax inki gus Ťaşği. Kotani unqullu yapışmışyə lihirdir nəşkui:

-Ay Ceyran, çinəx Ťopxinat, inqa yarımçığ vaşşını. Ey, Maral, guj lə sa torpağı layırdır Ťoçbiz! Hə, hasım – hasım!

Zilikirgoe dalığırdır əvvəlki ginəgi sahmanır lıki. Zəhməti küməgvalıllı torpağı ixer məhsul ləkui, lıgıldı həhum, baladım ksan gəxkui çaxşı.

Haqli gəxkui –gəxkui xussab kiri, kajıbığırsu cigə, çarəx katkoeşə. Zilikirgoaş cigelli Ťaçın qəfti.

Haqlu zağı ki, lıgıldım, lixirdirim san seil gıri qandəji. Zəhmətu hecə kui li:

-Kar, şısı, kar zilikirdu gəxirkirdu vımə. Vı aftondə şire qə Ťaansi. Kar va ve dalığı gus Ťahar.

Zəhmət hinəne cige laftığı hələtilli zilikirdu dax inki gus Ťaşği. Kotani unqullu yapışmışyə lixirdir nəşkui:

-Ay Ceyran, çinəx Ťopxinat, inqa yarımçığ vaşşını. Ey, Maral, guj lə sa torpağı layırdır Ťoçbiz! Hə, hasım – hasım!

Zilikirgoe dalığırdır əvvəlki ginəgi sahmanır lıki. Zəhməti küməgvalıllı torpağı ixer məhsul ləkui, lıgıldı həhum, baladım ksan gəxkui çaxşı.

Boe cuğab

Halva – halva çirisilli ağzı zin kóarimə.
Vı katkúiji zəhməti tuzar çağırmə.

- 1 Eşi şoşuyu görə Haqlı dalıg yazaz?
- 2 Zəhməti rol şoşuyur çim ləkui qoa?
- 3 Ləkui boe cuğabırdırşılı tədə mətnu uyğun qoa?
A) Balığ tığa çiphui qalım tazadəmə.
B) Halva – halva çirisilli ağzı zin kóarimə.
C) Kasıb kisin molla azarlı kóarmə.
- 4 Eşi ləkui boe cuğabırdır şoşuyuşkili əlaqə izah kə.
- 5 Şoşu çıka?
- 6 Çina hədəmi haqallı kúidu?
- 7 Çina hədəmi zəhmətu alısmış kúidu?
- 8 Lıgıldış axırır ya tondə zağılı inki gus taçınkúiqoyışə?
A) Haqlı   B) Zəhmət   C) Baxt
- 9 Ləkui cümlər əlamət muşukiri cuğab unkeylun.

Kadahi içir tui qızıl kumkuşkula qoşəmə.

- A) İçir
- B) Kadah
- C) Kumkuşkula

Şir və Pişlə

Laf lakoarşə, talfi talikoarşə, kalla unku mux açında Şaşi mıde dibir tui maşar sa Şir aşə. Maşa cürə -cürə həyvandır və quşurduruş kili zəşə. Sa maşar hinə şiri çixival kireşə. Hini, sa maşar hinənu qaltıryə tokulmuş qi meyvədi çinəsəxim miş xuvrəttişə, ovu kui, taza lıka qandəşə. Şir aćıbsınım tui həyvandır hinəqilli aralı katkui, quşurdurum hə aćıbi cigi gusullu uçmuş koaťtişə.

Sə qə gənə Şaşi mıde şir ovu latırbıği,
ixər katbıği, dənə katbıği ancaş kutaş hećcə
ləkilkaťti. San çixi çantını ımza aćıbi. Tü
miki çışə liki hələtir gənə taćfi ovu pixi.
Də əl hine pəncər sa Pişlə ləkilki.
Şiri həfşikiyə şulozur sar çinəsər
zafırki.

-Yə vı qandədəmə! Də sam qə vı təl
dugun biqidə.

-Carşi zoa pixeşəmə.

-Çinəş pixidəşə?

-Lapıxşəmə carşi kolu ki, as xoşbaxtval qaşğətə çirisu.

-Ya xoşbaxtval?

-As mikə zağışəmə ki, zı Şaşi mıde şahu qismət biqəşəmə.

Ağzı küpügilli zi Şiri zarkui:

-Va dab çikir qomə! Pıti içir, bəbəgi urtarlağa va dab çikirqomə!

-Şahi kallu and içmiş kiretmə.

-Yə vı həkişkili qandəmə....

Pişli Şiri paçad tumar kuiyə küççud mişkiri çaxşi:

-Qurd –quşu yem küisəqilli, şahu qismət küival ixer ksanjmə. Leş zı çim xoşbaxt biqet ki, Şaşi mıde şahu yem köetə.

Pişli yağlı mizilli çiksediri Şiri ung yumşağ kui.

-Bəs yə vı qinindəqalı çim küiji?

Pişlə kula paçi gus taçfiyə li:

-Vaa, va zı qinə! Axı vı imza qoaki.

-Yə vı bağıştamış kuiqalı çim küiji?

-Hinəga zı e hümür tui qıdan qə zı ve nukar küidəmə.

Pişle cuğabırdırış Şiri xoşu kaği. Pişlə sağ važžını, lakui – lakui Şiri ən miqel kili biqi. Şir ačçıbıri oqan hini yumşağ qicilli yokri, hine qulluğur tıpxını, sa cuğab kü koatfi.

Şiri hərya çipxui çikabiğşəqi, süfrər çəkui. Pişlim Şiri sa bol süfrəlli şax zintini qini. Şiri kalla kula paçi gus çəşyə ačçıbturun, Pişlim haqlır ya qoçuvaldır kaği qalı buto Şiri zıvilli hinu çikreşə.

Vaxt gabiği, vəhdə kabıği sa qə Şir ovullu yaralı kabıği. Pişlə Şiri aramıx lepişyə çaxşi tənı. Hana dax taçfiyə Şiri aram şikui.

Ku – pşoa qəx totux aram ksan biqi Şir gənə taçfiyə ovu pixi. Də əl hə ixer gran yaralanmışfiyə kabıği.

Pişlə diqqətilli Şiri aramıx zəkpışi, sa aramışillim klidimə, liyə gənə hine ağu hürmət kiri çaxşi. Şiru hecə kui ki, zı qinə, imza važžinkui! Də əl zım e arxux laçpıxinnə.

Şir çuıtton imza biqiçalım Pişli çarımım ləşkoatfi. Şiri sınağıllı laıtıbiği Pişlə Şah mıde şahı vəzir biqi.

Həki sətkəm ərkvalıllı şahı süfrər qandə, şuli, qəbə - qə çixifiyə bici köeşə.

Sa qə Şir Şah mıde mikır qılinc –qalxan tui çinə pəhləvanu ras kabıği. İxer gran yaralanmış biqi. Hinəni çenqiri – çenqiriyə oqanır kabıği. Də əl Pişlə gənə hine aramıx lepişi. Hinənu li: “Vaa, ma pan canım taçiçalı sa Şiriş inki gus taçınküidimə”.

Gran aramışillı ung ki qaşakui Şiri kili pişləx saskui.

-Xu... Asır sa xob xu...

Həne kefir tui Pişli Şiri ağız rışxan çipxiri çaxşi:

-Ux kişəşilli xu yival, kaftar?

-Viq başxa sa Şah mıdar e kla tuidu?

-Va zı uxur hümür tui qıdan qə nukar çipxuivalu?

-Bəgəm va sin çinəga i də paçad qujağ kuiyə zı ve nukarmə çitarişu?

Pişli sa çixi dahar duviyə havallı – musod Şiri aramır itirkui.

-Hinəga zı ve nukarım şəqi, həki vı e nukarmə.

Pişlə xainval zağı Şir paça antır zaşkiyə, bito bijvaldır ijər qalırğı Pişlə cəza ləkiri yiği. Pişlə fəxır kuyə oqanır hündür çinə cigə ačcibiği, kul –kutor itirkuiyə xəpkini.

-Sagalantın yə ve klival kupal kuyimə, sarsağ! Yoxsa zı nə ve nə soa boe nukar zad vişəmə...

Kişu muxu bəlkə Şaşi mıde Şiri də gran aram ksan kúi, hə, inku fəçkuidəşəkoa...

Ancax Şiriş ma inki gus fəçın biqətti. Pəhlivani qılınıcı aramı vaa, Pişlə mizi aramı Şir ma inku fəçkui vaxətti.

Boe cuğab.

Qılınıcı aram ksan kəarmə, mizi aram vaa.

***

Nə cürəğu ve sir lə, nəm namərdu qaqal laçixqəku.

***

Kili kilu tən kəetkoa, tən qındəqalim geng kəetkoa.

1 Pişlə çim Şiru miqel biqi?

2 Ləkui əlamətirdirişilli fəjı Pişlu aidji?

A) blaval

B) qorxağval

C) bijval

3 Pişli əsl sifət fəga muşubiqi?

A) Şiru birinci hə zabığsın

B) Şir birinci dəfə yaralanmış biqısın

C) Qılınıc – qalxan fəi pəhlavanışkili kaçılmuqsın

4 Yaltağval ksanzadu yoxsa çir? İzah kə.

řah yə xidmətçi

Laf laķoarřə, talfi talķoarřə, sa yava řah ařə. řahi tək cəmĥətu vaa, kolu ťui ĥədminzum ixer qəťtar ařə. Ən misi səfim laťtaķoaťťiřə. Hini, sarayır sa dəstə pıxra vaqqındə çəkireřə. Pıxtad pələngi ginəgi gujlu ařə. Sa əl çəřpiķinsın dəvi gardan ilķireřə. řahi kiřəřilli ĥafřıķqalı, hu pıxtadu bujuvreřə.

řahi cavan sa xidmətçim ařə. Du cavan hinəni haqlıllı, kamalıllı cürəğozıĥını aťťiřə. Hinu řahı yavaval muķuķizağılı, bařtaķoeřə ki, sa qə ĥafřksın hum pıxtatdu yankıķuidmə. Hasım zağılı hənnə - hənnə pıxtaťi kolu kaķorřun hinənəřkili ĥivali candakım çikayə hineduru fatkireřə. Hasım zağılı hu

pıxtadıřkili kili qı.

Sa qə řahi xidmətçiřilli ĥafřki. Cəlladıx saskuiyə əmr kui ki, du pıxtaťu fatkirsu. Cəlladi cavanı kıl –paça řıķuiyə ĥixi.

Pıxtadi əvvəl cavanı gus talğı. Hana hu muķuķısın ťoxuni, qaj nimzilkiri –nimzilkiri yə xidmətçi gungazır ťuvi. Hanımsəĥini ki, hu řahi zülmüřüllü qorumuř kiri yıķuisiginəgi.

Əstiga qısın řah ĥıxui dalıgıřıllı pařman qı. Hini buğrur ťuiğozuř li:

-Hu cavan yə havayı cigə pıxtaťu fatkir çəkuiřəmə. Lafın , lepiřin sağ toaқи, ya ki toaқи?

Pıxtadıx leřirdu danganəfəs řahı kolu kayə li:

-řah sağ yaxķoa, də yaza, gada pıxtadi qıntoyiki!

řahi əmr ləķui:

-Hu i kolu çıkafın!

Cavan sarayır çıkabığı. řah hinəni pıtu inam qəťťi. Məĥtəl –məĥtəl sorsını:

-Ey cavan, liřə, də ya ĥirval? Pıxtaťi inkə sulozurdurullu vı ĥim sağ yeřřini?

Gadi cavab ləķui:

-Ve xasiyyət as ksan muxuişəmə. Muşuişəmə ki, zım sa qə ve qəzəbu tuş kaķuidmə. Hanımzağılı hər qə pıxtadu lıka fatkuişəmə. Hinediri ksanval dugun koaŧtişəmə. Şah sağı yaxıoa, uxur yəhiz üs qulluğ kuişəmə, axırır e qismət pıxtadu fatkirval qışəmə. Asır sədaqət vişilli vaa, pıxtadışilli zağışəmə. Pıxtadu muşui ħürmət va cənkuğşəmə. Pıxru sa ink fatkuiqalı, vişkili kili ķuidəmə. Namərdü va vi can qurban kuiqalım gənə qadır muşuijimə.

Bıyınzi cuğab

Ksaŋgoe qədir ksaŋgu muşuijmə.

***

Ksanval kə, ksanval muşuiğu.
Kəkui haq qini, nahaq cıķırğoaş.

1 Şahi xidmətçu cım cəza ləkui?

- A) Hu sarayılı xitquişəmə
- B) Hu pıxtadi qabağır fatkuişəmə.
- C) Hu türmər luqşəmə.

2 Pıxtadi xidmətçi cımə qinətti?

- A) Xidmətçi pıxtadu hər qə lıka ləkuizağılı
- B) Pıxtadu xidmətçiş inqzağılı
- C) Pıxtad toxzağılı

3 Şahi xidmətçi haqqır ləkui qərari görə paşman qival muşukui cuğabırdır şiquiyə likuveylun.

4 Ləkui boe cuğabırdırış řadə mətnü uyğun qoa?

- A) Qamilli ləkuiyə unqı cıqəku
- B) ħəyib kişi cıtar – ħəyibliğı
- C) Va as sa əl ksanval kə, yə uxur həmişə ksanval kirijmə.

Biləndar

Tugabırış Gəncə şəhərir sa gada yaşamış koeşə. Haqıllı, ĥəzircavab zağılı bitinirzi hinəş Biləndar çitarşəmə. Hini sa qə Gəncə qale dibir ĥəyəlırzişkili ans kireşə. Biləndaru zağı ki, hilami gus kutaş xuruz çı çinə lıgıldı hilam hozuşkolu nəşkiret.

Kona əgni nişi du ĥədmi qonşu ulke vəzirqimiş. Vəzir ixer tədbirli, ĥəzircavab aşə. Hanımzağılı padşahi du vəzir dax–dax cürə ulkadışkili söhbətu orkireşə. Vəziri həmişə xi ulke padşahrzişkili sual – cavab kuyə pan qızıl qazanmış kuyə ulkar çikakoeşə. Hanımzağılı padşahı də əl hine vəzir Gənce padşahi kolu karkoeşə.

Vəziri ĥəyəlırziş saskui. Biləndar qabağır latxiyə sorşını:

-Ya çiret əmi?

-Lişeylun sa şəhəri çixidur təl çabığırdu?

-Laĥoa, yə ux taşixkirmə.

Satkə lapıxsəx totux Biləndar çinə karvansari qabağır tıoxuni:

-Keş, əmi, şire şəhəri çixidur il yaşamışkoarmə. Toe hinel tıoxun tomə.

Vəzir Biləndari taşixkui tərəfir ləkişsın pşoa – onğ dəvə zabıği, xəkini.

-Ay haqalsız ĥəyəł, hasım çixidur vaa, yə çiriğozı ixə miçəşirdir tıujmə- liyə hinəni miçəşir kul kátirkuiyə taşixkui.

Həə, başta qışəmə, kar kəoa.
Hoz kafi çinə həyatır lazıbı. Biləndari layə çinə şuə töz əçmişkui. Hinelli puXu – zək zöl talırbıgı:

-Əmi, şire şəhərir sediriq ixə miçəş tuidə atıdimə.

Vəziri hafşiki.

-Goax leş, sa ınk boyilli guim zı dolamış kiret. Çixi lisin dəvə, miçəşim lisin zöl taşixkirət. Asır söhbət kirisu hədmi yikəotmə, baştaqi?

-Ya? Hədmix katkuivalu? Hədmi zı, hə işkili çika yabmə.

Çarə çiki vəziri li:

-Hədmix leş, hinu kişəşkili çikri yikui qoaqi leş? Yaxşı yir ixer uzaxıllı kafiya imza qetmə. Cəmi sa dinar pul atmə. Yə sa pulux ya tıvnə ki, həm yə qinnə, həm xuruzi, həm e hilami yax qantoa.

Biləndar pilor zor əkişkuiyə kalla qaltıkri – qaltıkri cavab ləkui:

-Kar kəoa, əmi! Yə hanım sa zad tıvurmə ki, pşostırzim qandəsu.

Hoz bazarır pixi. Biləndari tərəçcini kajki yemişirdiriş sadə şiquiyə vəzirış ləkui:

-Mə, lap va lizadmə. İçi va çinə, tumurdur xuruzu ləkə, qabiğırdırım hilamu.

Hinəni bitinirziqilli haqallı hussab kiri vəziri fikirləşmişiyə li:

-Çinə şəhəri ki, həyəlis hasıton haqallı atqi, leş gozi çixidur çutton haqallı atqi!

Vəzir fikirləşmiş qi, kul boş kix latırbıji.

Bıyınzi cuğab

Haqıl yaşır vaa kallar fakəarmə.

1 Vəzir çinə cürə ulkadi padşahirzi kolu kəarşə?

A) hoz hine haqlıllı aldatmışkui pul tençiqirsu

B) bazarır alver kirisu

C) hilamu maqa çikakuisu

2 Biləndari hine suladuru çim cavab ləkui? Biləndari cavabıdır zur çim başta biqışəqi izah keylun.

3 Ləkui boe cuğab kire mətnu uyğun qu? Hed mətnilli misaldır kəxuiyə sübut keylun.

řah Abbas yə řeyx řal buz

řah Abbas padřah vaxt hər üs mixir řaşı antır řui bınıyirdirir kaķoeřə. Qebiri sə qəm Kətři i xer haqallı sa řeyx, Ğuřari Ĥədmi řuival kilitomə. řahi əmr kui ki, zafi hu Ĥədmi i kolu ıkafın. Piřori gebi Ĥədmin Kətři kolu albıgı. řeyx řalbuzi kolu kafiyə řahi əmr hinəř ċiritomə. řeyx řalbuzi řahi i xer qüdrəřtival, hasım sa təklim lazımsız cigə kuival liyə kabıgđur kix ařtııui. řah Abbasi řeyx řalbuzi sa cavabıř i xer Ĥafřki. Hine dəřtəm kajkiyə, puřori gebiyə Kətřiř kolu kurar lıki. řeyx řalbuzi řahi Ĥədmin kurar liķuisəx totux hini řahu arkui cavab düz biķindəzađılı muķu qi ki, řah Abbas hini kolu kaķuidmə. Hine ři Seyidix saskuiyə hinu bəhzi tapřırıgırdır ləkuı. řah Abbas il kaķuidmə. Miķə luřoz tařıxkuiyə viřilli hini ıkıar řui liķezi rang yə cins viřilli sorřındəjmə. Vah asım cavab ləķə. Liķezi rang miķə, ċiķe ki řıriřijmə. řeyx řalbuzu hinəř ma sinim sor kařtıbijın ķonundəval muķuhiyə řix i xer duluxsunmuřiyə ləķři. Hana řařıř kolu kurar lıkir tomə. řuxami inķi gusullu havar akorun, dərədirıřilli piřori inķi kanıķıllı řaķķui toz zađı. Bařta qi ki, du řah Abbasmə hine dəřtəřkili.

řah Abbasi dəřtə řeyx řalbuzuřkili rastlařmıř biqi. řah Abbasi hinəř sorřini:

-Ux řeyx řalbuz muķuidu?

řeyx řalbuzi asta –asta cavab ləkuı:

-Muķuhar zımə, yekilki zımə, zađilki zımə. řah Abbas yə hine dəřtə xəpkiniyə sor altıřfa pixi.

řeyx řalbuz řaşı ayə řıriř daharıřkolu aċċaķui yiqi. Ancax řahnabat inķii üstüllü lařtın qəřti. řeyx řalbuzi Ğuřaru hecə kui ki, zı řah Abbasi kutař ləkilqəkuı. Hə sa vəĤdər yamacıllı sa ıkıxi dahar řəpi aliyə inķi ıkıř řoxınıyə ķind düzbiqi. řeyx řalbuz

sa kindimilli laŧŧiyə xırız daharışkolu aċċaxi.

Şah Abbas Kətşi Şeyx Şalbuzi zoa alği. Şeyx Şalbuzi şi Seyidi Şah Abbasu ħürmət kuiyə qabağır latıgği, Şeyx Şalbuz həkan hozi qabağır axval xəbər ləkui. Şah Abbas həkan başta qi ki, kurar huzu raz kayə hə cavab ləkui ħədmi Şıx Şalbuz qetqimiş. Şah Abbasi Seyidiş çiriki yir sorşunsun hini həhu muħukoatŧişmə. Gadi çiriki hini suru düz cavab ləkui qomə. Hini ləkui puşosta cavabır zımə liqomə. Şah Abbasi dax hini bugrur ŧui dəstu əmr kui ki, hinəş ixer uzax anķuidimə, hu ċuħuiyə sor çikafın. Dəstə

şaşi apıxsun huzu sa halamxer ras kaği. Hinəşilli Şeyx Şalbuz zağudqi sorşınsın hini cavab ləkui ki, Şeyx Şalbuz həkan otu dahar itkiyə hinelli lazaxişmə.

Şahi dəstə kix alŧıbjiyə halamxeri lijit Şah Abbasu çiki. Şahi səf kuival başta qi. Şah Abbas Şeyx Şalbuzi şu hasım sa tapşırıg ləkuiyə li:

-Sa lużozı bala miċədəmə, kidəmə, kalli qabağım təpəljimə. Va ya çiret?

-Seyidi cavab ləkui ki, düzmə bala miċədəmə, kidəmə, ancax kalli qabağ təpəljimə. Liqəzi qıce ki xırız qomə, qaj kayə kalli qabağır ŧoxun qomə. Şah Abbasi hine ħədmınu əmr kui ki, lużoz vukeylun, çıxallı bala qalŧırveylun. ħədmıni şahi əmru hinəħələtilli ħəməl kui. Lużoz vukui lepiş qalı Seyidi düz let. Şah Abbasi Seyidu mukafatırdır ləkui.

Şeyx Şalbuzi xırız dahari dibir kob kuiyə qeyb qi cigə həkimcan ziyarətghmə. Hər üs mixir miqel –uzax soburulli, sam şaşi ŧui bniyirdirilli hinel ziyarətu ħədmın kəkəarmə.

1 Şah Abbasi çina Şeyx Şalbuzu sualdır ləkui yoxlamış kiri yikuiqoşə?

- A) Şeyx Şalbuz seyidval muħukirsu
- B) Hini dab çikırval muħukirsu
- C) Cəməħəti dab çikırqoaqi muħukirsu

2 Şeyx Şalbuz per ŧel ŧuidə?

- A) Balta mıdi kolu
- B) Qızıl mıdi kolu
- C) Şaşi mıdi kolu

Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır

- 1 Žilidu gəxirkiridu klaşə?
  - A) zəhmət
  - B) haqıl
  - C) bəxt
- 2 Hadisəd ta şəhərir hanam taga kuitoa?
  - A) Kona vəhdər Gəncə şəhərir
  - B) Taza vəhdər Şəki şəhərir
  - C) Sa müftət səq qabağır Quba şəhərir
- 3 Biləndari kilinzişkili ans kitorşunu hilami üstür sa hədmi zağı, hu klaşə?
  - A) Taza əgni nişi qonşu ulke şah
  - B) Kona əgni nişi qonşu ulke vəzir
  - C) Qonşu ulke həzircavab hədmi
- 4 Vəziri həyəlırzi saskuiyə li:
- Zur liş sa ulke çixidur tel taqoar? Biləndari hinu ya cavab ləkui?
- 5 Biləndari vəziru qandəsu ya ləkui?
  - A) yemiş
  - B) miç, bızı
  - C) pşə
- 6 “Şir yə Pişlə” mətnir söhbət çinəş kuiuoa?
  - A) Maşar şiri çixival kirivalış
  - B) Şiri hinel tui həyvanduru inqıx kirivalış
  - C) Quşurdıri maşar çixival kirivalış

- 7) Şir ovu laŭırbıǵsın hinəş h yvan l kilki?
 A) Psi bala   B) Ş l  quyruq T lk    C) Kili pilor kiz 
- 8) Ş l  quyruq Pişli Şir sakit kiris x hinəş ya li?
 A) Y  uxur h zir  and ji  ikakuid m .
 B) Qurd –quşu yem kuis qilli, şahu qism t k ival ksanm .
 C) Kaf y  vi t k rd r anşixin .
- 9) “in er baǵbanı v siyy t” m tnir Nazim xoli baǵır t i viş di z vol siz Eylun.
- 10)  ina Nazim xoli dabillı “ baǵır qızıl zi kadah lıkd m ”  iri?
 A) hine gada t nb l aş 
 B) h qiq t n baǵır qızıl kadah aş 
 C) hinu in  aş ki gada imza yeş ind dm .
- 11) “D rs  axşırsu pu u d ǵ  yesin qoş m . T z  çilmiş  i, Leyla sinifir lazzıǵı”.
 C ml dirir  şyayi z  mu ukiri sam cuǵab qoa?
 A) Z k   B) Pu u   C) Yoz
- 12) Sa t k m na t i cuǵab lısin ya baştakuiqoa?
 A) sa c r  m na t nd  cuǵab
 B) mi el m na t i cuǵab
 C) sar-  in si  ks m na t i cuǵab
- 13) L kui cuǵabırdıri  lam tirdir siz Eylun.
Kok, gilazın,   , n z, pamidor, kartof, ix , gij .
- 14) T a cargar l kui cuǵabırdıri bitind si  şyayi z  mu u kiriqoa?
 A) n hil , t hla, c l
 B) x kind ,  amaş k i, sıb
 C)  inir , vix , a  ivi.

Andu sadıq yežžini Ülvi

Yanvari 20 şəmә. Univeristetir tui mähəllim yә täləbən Ülvi muzeyi qabağır kilbiğeşəmә. Praffesirirzi çinəğui həyəcanıllı çikir qoşəmә. Hini putollu alfaķui xınıbir sıfətilli aliyə antır çeşqir qoşəmә. Hini, çiriqoşəmә:

-1990 – ci üsi pımәli yanvar qəqilli qabağırşəmә. Gijə boyu, arıq, kına ginәgi, putor çeşməg aıtı e sa täləbə icazə tuiyә utağır talziğşəmә. Muxuqışəmә. Ən fәal, hinәni ksan çikui, lәkui tapşırığırdır hərji – hərәse cige kiri, məntiqilli çikri Ülvışəmә.

-Kar, kar ,- liyә çı lişəmә. Yә sorşınşəmә:

-Xeyir yaxkōa, Ülvi?

Ülvi kēlviri – kēlviriyә lişəmә:

-Qəribə daxısım sa xahiş atmә, mähəllim! As muxoatımә e xahişix çim leşirdu qi.

-Liş, Ülvi, çəkinmiş ankui!

-Mähəllim kuiu imtahani qəqilli qabağır va iş imtahan tuiyә as qiymət sizri?

-Ülvi, xeyir yaxkōa, ya qijki hasım täləsmiş kōat, vaxtıqıllı qabağır imtahan lәkiri bijet?

Ülvi sa qədər qaxiyә, hine sir əçmiş kiri bijibiqətti, hana mižu kayә li:

-Mähəllim, çiritomә ki, Sovet ordi tankırdır Boķku talziķuijmә, qırğın kirmә, kire müstəqılvalu imkan lәkirjimә. Yir cavanır cuğab çinel çeşdəmә ki, kuçabırır tōpxındә, hozi kūrabır tēqıqiri, şəhərir talziķui vaxtonundә.

Əlləşmiş qışəmә ki, Ülvi hinә kūrallı gəxir kiri, yә lişəmә:

-Bala, Ülvi hozi top tuidimә, tufəng tujimә, tank tujimә, zıtar kutilli suraş ya kinin ķuiji, zur basarkirdurmә. Hine asır axırı cuğab hasım biqışəmә:

-Klıval tuijmә, talıbjırval aıtijimә. And içmiş kuijmә, mähəllim! Zı e andu şadıq yežžindədmә.

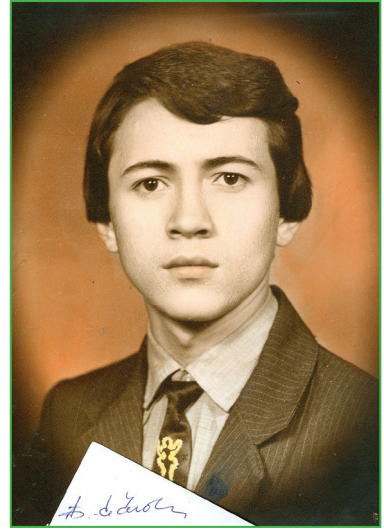
Hinәne fikirilli talıbj tonundəval yә ixer qabiliyәtti, biligli täləbəval nəzərir tuiyә Ülvi xahişix leşşəmә: heçcә sorşınındә hine qiymət sizşəmә. Təəssüf ki,hu sinim as zağəttişəmә. Kişəmә ki, hənә qә san Ülvi vətəni kūrar şəhid qiqomә. Kulluksun i pilor xını ziliqomә. 20 yanvar Azərbaycanı tarixir “ Qanlı Yanvar”içcını daxil qışəmә.

Hini lisəçcını, Ülvi hinәne andu sadıq yežžinşəmә. Dəmə hine and:

“E and”

Zı, Bünyadzadə Ülvi Yusifi gada, hümürür birinci yә axırınıcı dəfә e vicdani qabağır and içmiş kiretmә: çinә eli, çinә milləti zu təmsil kiri hädmi yә heç taga qurqın kiridimә.

Azərbaycan torpağı qüruruşillı, qeyrətişillı vəqıui zu havar çipxirmә; sa zuvu laka liqri yiğözi qabağır tōxundədmә; yә e azərbaycanlıvalu vicdanu, məsləku, yә e əsil –

nəslu, i damardırır kət̄kui, p̄imu layiq ş̄i k̄uidmə; inq̄val, yaltağval yə ix miqel lajq̄irjimə; çim çiqalı hallış azərbaycanlı “Zi” val təsdiq kirijmə. Əgər yə də lijit kundəqalı dəde al, goa cəm̄həti təkui pişə as h̄aram vax̄koa. B. Ülvi”

Yax Ülvi də and hər çinə şagirdi , hər çinə azərbaycanlı vətəni qabağır and vax̄koa. Də and Azərbaycan Dillər Univeristeti içir aŋti “Ülvi muzeyi” ir vaqqıntarmə.

1 Ülvi məhəllimiş ya xahiş kiri qoşə?

2 Məhəllimi Ülviş heçcə sorşınındə çinə havar qiymət sizi?

- A) hu ksan tələbə zağılı
- B) hu dax zoa kuse görə
- C) Həm ksan tələbə, həm vətən qorumuş kirisu and içmişkuizağılı.

3 Məhəllimi kui hərəkət düzu, düzyi? Viş hine haqqır ya çinin k̄uiji? Va ve fikirdir lişə.

4 Çinə çıktorun praffessori pitollu x̄u alŋakui qoşə?

5 “20 Yanvar” qə ŋa üsür q̄iji?

- A) 1995 – ci üsür
- B) 1990 – ci üsür
- C) 1989 – ci üsür

6 “Ülvi muzey” ŋa univeristeti nəzdir ŋüidə?

- A) Azərbaycan Pedoqoji Univeristeti nəzdir
- B) Bakı Dövlət Univeristeti nəzdir
- C) Azərbaycan Dillər Univeristeti nəzdir

7 Mətnilli nida aŋti cümləd şiqeylun.

8 Ləkui cümləlli əlamət muxukiri cuğabırdır şiqeylun.

Gijə boyu, arıq, k̄ina ginəgi, putor çəşməg aŋti e sa tələbə icazə ŋuviyə utağır talziğşəmə.

- A) tələbə, utağır, icazə
- B) gijə, arıq, k̄ina
- C) çəşməg, sa, ŋuviyə

9 Ülvi Bünyadzadə ŋa şəhərir k̄ui döyüşür şəhid q̄i?

- A) Şamaxı
- B) Boğk̄u
- C) Sumqayıt

Qoçağ h y lir

C hf r y  Nadir t tilir lajbu oe em . Mikilgayıx mi el halamxerir  r  ull  kabı sun C f r y  Nadiri  tvi qiym tirdir hozo ta ıxkui em . Halamxeyrir ixer  atbı i.

C hf r  o tur bii Murad bir adiri em . Hini, s r d yoxlamı  kitarm . Halamxer Quli s r lli  uvaldırı  sad  qovi em . Quli lıxım  iginir la  iy , ma ar xı em . C hf r y  Nadir Qulu kili  uisu hozo bıyınzi  icaz  yi  em . Bıyin razı bi i em . H y lir Quli dalıllı ma ar voki em . Hoz ma ar la pıxınsun Quli li em :

-H y lir, kin bitin  inel k tbi  alı he     a ırjime, zur tukolu pix  zım sakolu an .

H y lir ma ar lazbı i. Qaba ır C hf r hini dalıllım Nadir laz i. Hoz dax – dax  opxiniy  tukolu – sakolu l kpi i – t kpi iy  hana g n  k tkui  ax i. Sinilli C hf ru  uvali pa e lopur zabı i. Hoz hin  lopurullu  ui  ax i. Hava qaralmı  k e em .

 izi buto cigabır  iriz k e em . Ma allı dax – dax ba  ak onund  sasırdır kile em .

-C hf r kolduri arar, dahardıri dibir diqq tilli le irqo em . Nadir h v s  ond  hini bu rullu la uiqo em , - “ Kar la  ıbjtoa, gradi kin  and durm ”, -  iriqo em .

C hf r Nadiri sa fikri kili razı  ui qoyı em . Sinilli lap mi elilli sa  ıxıltı sas kiy , i ıltı za ı em . H y lir ın iy   opxı em . C hf r dax cıbınır  ui q zet qaltırvi em , h  l k l l   ini d skui em . Hana kirbiti  a  qaltırviy  laj ui em .  ıxıltı ka ui t r fir l kpi  em . Kolduri arallı sa  uval  opxini, hozux l kpi ir qo em .

***

-Unkuişəmә! – liyə Cəhfəri zarkui yə çuval kolduri aralı taltırvişəmә.

Laftıbijtorun hâyəlirzi koar dugun kuişəmә. Miqelir hündür dahar qoşəmә. Dahari dibir kıza hanıton çipxui qovişəmә. Cəhfər yə Nadir qi vişə budağırdırış sa xilağa kajkiyə dahari dibir sa cə gəşkuişəmә. Çici buto buğrud çişə kuişəmә. Çuvalım hozi lap buğrur ačcibiyə, asta- asta goşa kiri qoşəmә. Nadir yə Cəhfər çebiyə, pilor maşar ləkişkui qoşəmә.

Sinilli Cəhfəru vişədi arallı cāt lanpad laşki –kılival zaği. Hinu, canavarı pilori qaranlığır şuvurval kijşəmә. Hâyəlirzu hozuşkolu talkui onğ gra açığ muxu biqışəmә. Cəhfəri çicelli sa koz qi budağ tıvyə, gradu fatkuişəmә. Hed yoxi xişəmә. Satkəx totux gənə grad katıxkui çaxşı.

Uzaxıllı gulle sas kişəmә. Grad çəpiyə pitollu duguni xişəmә. Gənə hana gulle sas kişəmә. Cəhfər başta qışəmә ki, hozıx katkui qomә. Hini, çicelli sa yuvri koz tıvyə miqelir tui vişə mıkır ačcığşəmә. Koz havayır nimzilkiri – nimzilkiri zarkui:

-Yir il atmә, il atmә!..

Ku – pşoa dəğəx totux hâyəlirzi bıyır yə halamxer Qulu kaği.

Də hadisəşilli pşoa – onğ qə laftaxisəx totux rayoni qəzetir dugunbiqi damazlığ çuval çim çabıgdəqi hine haqqır sa məqalə çap kuişəmә. Hinə məqalər Cəhfər yə Nadiri qoçuvalışilli çikir qoşəmә.

1 Cəhfər yə Nadir çinəx şatfiyə halamxerzi qabağır lapxi?

- A) dərşilli ksan tıvzağı qiymət cədvəl hozu taşix kirisu
- B) halamış kuisu
- C) halamxerirzu çe – pişə çilakuisu

2 Hoz san maşar çinəx katkui pixi?

- A) dugun biqi çuvalıx katkuisu
- B) udun kajkirsu
- C) meyvə kajkirsu

3 Cəhfər yə Nadiri miki san maşar ya kiğışəqi hine haqqır sa misi esse sizeylun.

4 Cəhfəru telli muxuqi ki, gradi pilor san çişə laşpilkuisun şuvtarmә?

- A) hinu siftəlli kijşəmә
- B) hinu hinel muxuqışəmә
- C) hinəş Nadiri lişəmә

Ksan kili

Cavad yə Ramiz kirağ zollu dax talırbıgeşə ki, dərsu gecikmiş kónundəsu. Hoz məktəbir vişədi arallı, kəstirmə kuralı pixi. Kurar hoz miki gus sürüşmüşfiyə anskui. Həhozi arar cuğab çəşi ki, dərilli talırbıjsın hinel sətkəm sürüşmüş kúidurmə.

Hoz məktəbir lapıxsın hava sinilli gıxui, gujlu kıza gəşi, hanam kulak çaxşı. Cavadi kefi pızılmış qı.

Məktəbir biqi çinə söbəti hini qanı qaraltmış kuiqoşə.

Kirağ Cavad nöbətçişəmə. Cavad ixer səliqəli, mədəni sa şagırşəmə. Hu, nöbətçi vaxtım ixer diqqətti kóarşəmə. Tənəffüzür sinifir heç sa şagird yeşşindəsu razı kónundə, pəncərəd açmışkui yə utağı hava dəyişdirmişkiri, yazi taxta təmizkiri, pəncərədirir tui güldürü xü ləkirəşə.

Tənəffüsür Ramizu kuçar laıırkui yiqətti, layə pıçı kolu toxuni. Cavadi li:

-Ramiz, tənəffüsmə, kuçar laıırır!

Ramiz xəkini. Hinu hanımsəççini qı ki, Cavadi hinəşkili zarafat kiri qoakoa. Axı hoz həm dost, həm qonşuşəmə. Sam üşşəmə ki, məktəbir çınardə kəkui, çınardə kúi, dərsidir çınardə likuvri, çınardəm ans kiri. Hasım zağılım Cavadi liji Ramizu qəribə kağı. Amma Cavad hanım fikirləşmişqətti. Hu, qayda – qanun fikirləşmiş qı. Axı Ramiz sinifir yeşşinqalı, tui həyəlırzum sinifir lazkui yikuijmə. Cavadi gənə acığıllı li:

-Ramiz, kuçar laıırır, qaydad pızmış kəkui!

Ramiz kili –kili hinəx ləkşi:

-Həcəb kilimə!

-Zı ve kilimə. Amma qayad –qanunum as ixer yikoarmə.

Ramizi heçcə lətti, kuçar latırği, Cavadıškili ma iş çıkaıtti. Cavadi – “ heçcə kuijimə, aciğ latıakuiji, zoa lapıxsun gənə barış kuidur”, - liyə hinənu fikirləşmişqi.

Dərs taman biqi. Həyələr əgnid nişiyə zoa pixi. Cavadi yazaqi siz ir qoşə. Sinifir heç kla vaşsin qovişə. Ramizim xiqoşə. Cavadışilli ixer incimiş qızağılı hine koar kujalkui qovişə. Cavad əgni nişiyə sinifilli latırği, hinu Ramiz zağatı. Məkətbi

ıtuzax ləxiliyə hoıtur zoaşkolu lakui kurax ləkişi. Kulak satkəm ixer biqioşə. Pil – pıtu daxi qovişə. Cavadi ungumullu həkan sa qorxu latıtaxi. Ramiziş sa kulakır zoa tək lanıkuidu? Hu, dax ıtuzax ıtoxuni qaravılçı kolu laxı. ıtuzax ıtoxunğı Ramiz tatankılı xidmə li.

Cavadi ung dax –dax latırkiri çaxşı. Ramiz bədənilli ixer zəif həyələşmə. Sa vəz səq qabağım qəvlişilli kəvvi azarlı qidşəmə. Hasım havayır hinu gənə qəvil anıkujmə. Ma ıtoxundə cigə yişəmə. Cavad zoaşkolu latığğı. Kulaki üjünnən koar gujunnan daxi qoşəmə. Hu çinə həlilli katkui qoşəmə.

Qabağır ıtui kolluğ zabiğsın Cavad məhtəlyə hine ciger yeżini. Koar yarı biqetə, ancax Ramiz daxatı. Cavad hinəş zoa tək lanıkuisu inam qoyişəmə. Sinilli kızı gus hinu sa miçəji zağı.Cavad dax qabağır laxı. Ramizi iji gus latkui yeżinqoşəmə. Cavadi dax əgilməsi hini kalla ıtoşbizi. “Ramiz! Ramiz!” liyə saskui. Ramizi pilor əçmişkuiyə Cavad zağı hələtir zarıldamış qi. Cavadi hu qucağır ıtuyiyə, antıllı ıtoşbizi hanam kızı basmışkui dar kurallı zoaş kolu açıkui çaxşı. Sa arar Ramizi pəpax kulaki ıtaşpıqı fatkui. Cavadi dax hini pəpax kallalı ıtuyiyə Ramizi kallar çeşi. Hana koar kui çaxşı.

Kulak lakui –lakui ixer biqi. Cavad çurziqıdan həl yeż z inətti, kulomzur kaşğatı. Hini, Ramiz kılabilir lənıkuiyə nikibiri gus quqor kiri çaxşı. Hini klamzır çurziyə, dax –dax latkiri qoşə. Ancax Cavad gənə həhu kajkuiyə sürünmüş kuiqoşə. Gecikmiş qıqalı Ramizi kıl – paça mik kuijšəmə. Zoa laçpıxındəsu dənə yeż z ini yə aralılı sa zarı sas kişəmə. Qabağıllı talıkuı hədəmi sa kulga zağısun Cavadi kılamzır qaıtanmış qi hanam hu axmış qi. Ramizişkili antır latkui.

Ku səhətix totux tibb məntəqər Cavad ayıltmışkui. Hu, utağır ıtui gözux diqqətilli ləkşi. Hotur bıyım il qoşəmə. Hu, pıtillı utağır hine kilix katğı. Divani gus Ramiz zağısun dərinilli nəfəs ıtui. Hini sifət satkə açılmış biqi. Cavadi hine kilivali borc yerinə yetirmiş kuiqoşə.

Cavad hinəx totux Ramizişkili satkəm kəvvi kili qı. Hoz gənə məktəbir çinardə k̂ui. dərşirdir çinardə likuvri, çinardəm ans kireşə.

Bıyınzi cuğab

Ksan kili çir qə muxu k̂oarmə.

1 Ramiz Cavadışilli çina incimiş qı?

- A) Tənəffüzür sinifilli latırır lizağılı
- B) Hine misal sizində zağılı
- C) Hinəşkili ans kundəzağılı

2 Zur kilival çim başta k̂ui qoaqi hine haqqır sa misi esse sizəylun.

3 Ramiz yə Cavadi ciger zur biqıqəşin çim hərəkət kirijşə?

- A) kili hinə vəzyətir yaxı yə məhəllimix saskiri
- B) kilim va viskili çinardə çik̂ui
- C) hu zağındəsu laçılqıyiyə layə latxa k̂ui

4 Boe cuğabi düzval sa şəşuyi çinelli başta k̂ui qoa?

5 Ləkui cuğabırdırır t̂ui lajqı ĥərfirdir əlavə kuiyə sizəylun.

mi..., ...ili, ki...aj, çey...un, səhə..., əs...iga, to...bıği.

6 Hava ən ixer t̂a fəsilir qı k̂oar?

- A) Mixir
- B) Çoz
- C) Kınajır
- D) Şuvajır

7 Xəstəxane utağır t̂aga Cavad şat qı?

- A) Ho t̂ur bii zağısun
- B) Hine məhəllim zağısun
- C) Ramiz zağısun

Dədə - bıyü hürmät kirival övladırzi borcmə

Vüqar yə Etibar çinə məhlər yaşamış kôarmə. Hozı misintinilli kilival kireşə: məktəbir çınardə pixi, çınardə kəkəorşə; axır vaxtırdırır həftər sə əl şəhəri daxi cigəbirir fəkəoşəmə. İncəsənət muzeyir, Azərbaycan Tarixi muzeyir, Xalça muzeyir, Şəhidlər xiyabanır.

Də əl hoz maççığır ləkuisu qəraru kabığı.

Hozı dədənzışilli sorşını yə hozı çiki cigə görüşmüş biqi. Söbət kiri – kiri yə maççığır kurar lıki. Hoz maççığır lazbiqi. Satkə fəpxını yə buğruduru ləkpişi – təkpişi. Maççığı həyat təmiz, səliqəli qoşə. Maççığır kəkuiğözi kolu həyəlimir qoşə. Vüqar yə Etibarım göz hədəminzi dalıllı lazfa pixi.

İçir hədəmi ixer aşə. Bitinirzi ayaqqabı giqıuyə, antır çekiğui qalçadi gus çebiqoşə. Maççığı içir hoftən hədəmi fəi valıx lepışiyə sakitlig qoşə. Hanımsəççini bitinirzi yazə qi kəjal kiri qoa kəoa. Vüqar yə Etibarım çinə kolu çebi. Sədənəx totux molla kağı. Hu cəməhətui salam ləkuiyə yavaştə li:

-Hürmətli cəməhət! Cuğab ləkuisəççini kirağ zur as sualdır təkirmə, yəm hinediri cavab ləkirmə. Həki sualdır təkəylun.

İxer sualdır ləkui. Mollı sualduru yavaş –yavaş, sabrılı düzgün cavabıdır ləkir qoşə. Sualdırış sadə həyəlırzu aid biqi. Hə sual mollu kolu kə həyələ çivi çinə nurani qoci ləkui. Hini, li:

-Hürmətli molla, dədə - boe həyəlırzu münasibəti haqqır Quranır sa fikir

aftijju? Qoaçi, hed zəhmət qındəqalı şirəş lişə.

Molli sa sualıx topçaxıniyə hine haqqır ətraflı məlumat ləkui. Hini li:

-Bii – dədi qabağır övladırzi borci haqqır Qurani cürə -cürə cigabırır sizijmə. Quranır sizijmə “ Bii – dədu ksanval keylun” !

Quranır sizijmə ki, həyəlırzi bii – dədu Ğuşarışılı mərhmət yikui. Sizijmə ki, dədə - bii inqerfiyə, kul – anki cixtonundə vəhdə hozu ixer hürmət kiret kəoa. Əgər hozuş sadu yayım küstədu vi kolu yaşamışfiyə inqervali ən çətın vəhdər kabıgqalı hozu küməgval kitorun sa “Uf” kəkui.

Molli hine cuğabırdır Məhəmməd Peyğənbəri çinə kəlamıllı tamam kui:

“Misiğu rəhm kitonundəğui, çixiğöem haqq muhonundədu kirəşilli yimə”.

Söhbət tamam biqi. Bitin zoa pixi. Vüqar yə Etibar zoa lapıxsun molli çıkjıt dədə - bıyu çıkii. Hoz həyəlırzişilli ixer razı vəşşini.

1 Ləkui şəkildiru zıvol gəşeylun.

2 Ləkui boe cuğabırdırışilli fədə mətni məzmunu uyğun qoa?

- A) Dədi balax çimi hinəni can çicər fatkitarmə
- B) Cuğab katır kirivali zoa kantırkitarmə.
- C) Başta kəonundəğu hürmət kuisun, çitarmə: işilli inqix qomə.

3 Ləkui cümlədirilli əlamət muşukiri cuğabırdır unkeylun.

Həyəlır çinə pıt xırız biqi inqer lıgıldışkili çebi qoşəmə.

Həyəlır çebi cigə sıb qalçad çəkğui qoşə.

Hündür mıdallı gujlu kulak fəxtitarimə.

4 Sa mətnilli vaxt muşukiri cuğabırdır şiqeylun.

Doğmaval

Şah Abbas ulkaşkili tanış kúi yiqi. Hini, əmr kui ki, fayton h  zir keylun, hinum onğ kisan pişi Őikeylun. Şahi h  dmin xiki – ç  pi. C  r   -c  r   ulkadırillı Őiq  i pişor faytonur Őikui.

Şah y   v  zir ulkar k  tk  i ç  xŐi. Hoz xilağa koar pixis  x totux x   ho  tonum ixer yonund   misi m  de ink  llı la  tt  kuisum biqi. Inke urtar lapıxsun pişor t  xini. Fayton n  Őkirğui pişoru c  u  ton c  c  n itir kuiq  l  m, pişor cigelli latıg  tti ki, latıg  g  tti. H   sağa udun g  fi pişi h  raba ink  x t  lxilgi. H  rabar k   arıg pişi ŐikoeŐ . Inq  r h  rabaçi h  raba k  vvi n  Őkuiy   ink  llı la  ttiği.

Şah m  ht  l hiy   əmr kui ki, h  raba yaqqıneylun. H  raba yaqqıniy   inq  r lıgıld Őahi kolu çikabiği. Şahi h  rabaçiŐ li:

-Qoca, e fayton yungul, faytonur Őikui pişorum sa cini t  i   n ksan pişoriŐm  . D   pişor asır   n ksan pişorm   liy   T  rkiy  lli,   fqanistanıllı, İspaniyalıllı y   Fransalıllı talır kuijm  . C  m k  i ki, ve k   qutur biqi pişi udun g  Ői h  rabaŐkili çinard   ink  llı r  h  t la  tt  kui, e Őiq  i pişor ink   urtar t  xund  ?

Inq  r lıgıldı li:

-Şah sağ yaxko  , h   va liŐ m   ki, ve faytonur Őikui h  rd   çinelli uxur pe k  rkuid  m  . Hed c  u  ton ksan yaqqınq  l  m, hed sar çin  su tond  jm  . Birinci pişi hin  nu k  vvir liqri qovim  , ikinci pişi arxayınfiy   guj l  kir qoyim  . İkinci   c  nc  ,   c  nc  m d  rd  ncisu arxayınfiy   hin  nediri gujur liqri yiqoyim  . Hanım zağlıllı fayton k  t  n k  nund   ye  zini. E d   k   pişi sad   d  d  m   sad  m bala. D  du yi

qoyimæki hine bala gujur lkri. Hænani gujur liqiyæmæ hâraba çenqiri. Balim hinæne dædæ æziyyætir lizquitondæsæx hinæne buto gujmæ kajgri. Kækiş, eşi dođmavalimæ e hârabe sÛræt ixerkiri.

Bıyınzu cuğabırdır

Hæyalir hÛmÛrÛ axırır lantın dædæ - boe æziyyæti ævæz latışkuisu borcludurmæ.
Dædi balax çimi hini can çicer fatkitarmæ.
Bala nÛzÛqilli zindæmæ.

1 Şah Abbasu ya kiri yikui qoşæ?

- A) Ulkar katiyæ cæmæhæti væziyyætişkili tanış kui yikuiqoşæ.
- B) Pişor yoxlamış kiri yikui qoşæ.
- C) Kurabırax leşiri yikui qoşæ

2 Kurar Şah Abbasi miki ya kiği?

- A) pişor maqalır çilqıi B) pişor inke urtar toxını C) Pişorıx xikui fayton latki

3 Şah Abbasu pişor ta ulkadırilli karkuijşæ?

- A) TÛrkiyæ, İspaniya, Almaniya, Hindistan
- B) Əfqanıstan, TÛrkiyæ, Çin, Rusiya
- C) TÛrkiyæ, Əfqanıstan, İspaniya, Fransa

4 Şahi hârabaçi cuğabırdırşilli nætice tiriqıi? hine haqqır vave fikirdir lişæ.

5 Mætnir tui Şah Abbas ta ulke padşah qıdu? Hine haqqır mælumat kajkırso çalışmışfar.

6 Kire ulkar æn ksan pşi tel yetiştirmiş kitar?

- A) Quba, Qusar, Xaçmaz
- B) Lænkæran, Astara, Yardımlı
- C) Ađdam, Bærdæ, Tærtær(Qarabađ)

7 Lækui cÛmlædirilli hærækæt muhukiri cuğabırdır şiqeylun.

Faytonur şikui pişor ixer kænvi katkoeşæ.
Şahi æm kui ki, hâraba yaqqıneylun
Inka ixer yavaş altıfakoeşæ.

Unq kirəşillimə

Kirağ quşurdur lap ərtilli mişelli təciz qoşə. Havayılı çəhrayı rangır işiq lilki qoşəmə. Taza –taza inq şima kuiuqoşə. Maşe xoruzurduri, qırqovulduri sinəd, saçağlı qicäl laşki yuvurqoşə. Quşurduri məhñid yarpağırdırı xışiltı sasır siz qoşə.

Vişədi sultan cinə çürzkui kurar liqúi palıdı vişə ərtilli təciz qoşə. Hini, əstigayı kulaki təmiz hava ciyərdirir tıviyə maşax topçaxında qoşəmə. Hanımsəççini ki, sa qalın maşar havayı ulaşıllı məst biqi qoşə. Də miki – tu miki tondə maşı cah

– cəlalix ləkpişsin, inqer palıdı ung mıdu dönmüş kuiuqoşə. Muşui qoşəmə ki, sa vişədi ixerji hine kokuşullu pehiyə, ətrafır muxuvi qozadışılı yaranmış qijmə. Hed boyu fatkuiyə sar – çinəsu dayağ qijmə.

Sinilli maşe dərinligilli qəribə sa sas kağı. Də boğuc sas nə hədmi sasiççini qoyışəmə, nədə həyvani. İnqer palıd vişə təşvişir liki. Nəfəs tıvında topçaxını. Muşukui yikuiuqoşəmə ki, də sas telli kakuiuqoa? Hər ya sakitqoşəmə. Nə yarpağırdırı sas qoyışimə, nə inke, nəm güldiri. Quşurduri likuvri məhñi vaqqın qoşəmə. Maşe dərinligilli kakui taqqıltı sas həki

sətkəm ksan kuiuqoşəmə. Satakəx totux də taqqıltı sas xırılı sasişkili əvəz qışəmə. Tufanlı qebirir kokullu qalırkiyə latkırı vişə xırılıttı sasu oxşamış kuiuqoşəmə. Sa xırılıttı žoa- tıoa yökkuışəmə. İnqer palıdı pilor cigelli qalırkii, hinu hasım səççini qi ki, cigə inki kanıkillı çəpişəmə. Hu vahimi basmışkui, tukolu –sakolu ləkşi. Zağı ki, bitinirzi pilor hinu ləkışkui qomə, bitinirzu hinəşilli küməgval yikui qomə. İnqer palıdı hinəni kutaş tıvşəmə. Sas kakui tərəfir çapardır larkuişəmə ki, də sas yazaqi muşukirsu.

Çapardır kix talıbişəx totux inqer palıd hinediri ijallı başta biqişəmə ki, çir xəbər iştalbiğ qomə.

Çapardiri sadə cəsarətilli qabağır altıxbiği:

-Aba palıd, maşa çatkirtomə.

-Kişi?

-Balti.

-Balta yaza?

-Kul qıdan sa ure tikə. Parıldamışkui almazi ginəgi sa inkə ağzı tomə. Qabağır ya kaği çatkui çəkirtomə.

İnqer palıd fikrir pixi. Qayğilli miçəş izəkuiyə:

Də kul qıdan ure tiki vişə çim təqdirqoa, axı?

Tu çapar cuğabu qarışmış qi:

-Düz çiretmə, aba palıd, hine ixə unq qomə. Hinə unqullu çihuiyə balti inkə ağzilli vişəd çatkiri tomə. Unq təqindəqalı, kiru heçcə kininkuijimə.

İnqer palıd təşvişir likiyə sas sa təhərqi:

-Balte unq çinəşilli?

-Vişəşilli.

-Unda kin çat kirdurmə.

-Çina?

-Hanımzağı ki, hine unq kirəşillimə.

Bıyınzi cuğab

Vişə mukui içilli qantarmə.

1 İnqer palıd narahat kuisse səbəb yazaşə?

A) Palıd təqdirəşə

B) Meşər sa qəribə sas lıkeşə

C) Meşər tui həyvandır basar kireşə

2 Balte unq çinəşilli aşə?

A) uraşılı

B) karçuguşılı

C) mıkarişılı

3 “Unq kirəşillimə” ifadə zu çim başta kuiqoa?

4 “Unq kirəşillimə” ifadə ta məşhur kinoyur səslənmiş koar?

A) Dədə Qorqud

B) Qaçaq Nəbi

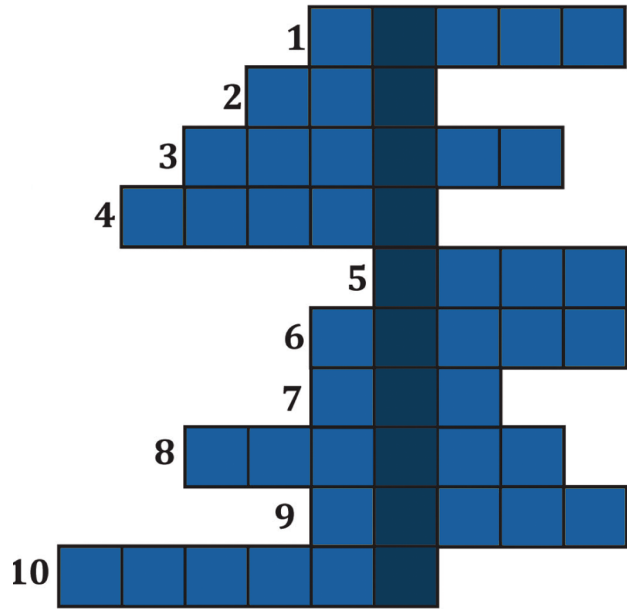
C) Axırınıcı Aşırım

Ümumiləştirmişkui tapşırığıdır

- 1 Cavadi ung dax –dax lafırkiri çaxşı. Ramiz bədənilli ixer zəif həyələşmə. Sa vaz səq qabağım qəvlişilli kəvvi azarlı qıdşəmə. Hasım havayır hinu gənə qəvil ankuijmə. Ma foxundə cigə yışəmə. Cavad zoaşkolu latıgğıi. Kulaki üjünnən koar gujunnan daxi qoşəmə. Hu çinə həlilli kətkuı qoşəmə. Ləkui də cümləd fa mətnu aid qoa?
- A) Dədə -bıyü hürmət
B) Ksan kili
C) Unq kirəşillimə
- 2 “Andu sadıq yezzini Ülvi” mətnir söhbət çinəşilli kuiuqoa?
- A) 1988 – ci üsüllü armaninzi azərbaycanlin həhozi dədə- boe cigəbirilli xitqirse haqqır
B) 1990 – ci üsi 20 yanvari qə urusi quşuni Bokku kui qırğınış
C) 1920 – ci üsi 20 aprelir urusi On Birinci ordui Bokku kui qırğınış
- 3 “Qoçağ həyəlır” mətnir hadisəd üsi fa vəhdə kuiuqoa?
- A) mixir   B) çoz   C) kinaj   D) şuvaj
- 4 Şah Abbas çine görə səyahətu lafırğı qoşə?
- A) Qonşu ulke padşahışkili görüşmüş kuisu
B) hine ulkar tui əyalətirdirir cəməhəti yaşayış çim qoaqi muşukirisu
C) ulke ətarfırdırır ov vətirsu.
- 5 Çine görə Şah Abbasi pşor inkilli lafırkui yikoatışə?
- A) hanımzağılı ki, inke xu ixer qeşə
B) hanımzağılı ki, fayton granzağı pşoruş çenqinkoatışə
C) hanımzağılı ki, pşori hinənediri gujur liqri yikoatışə hanam sar – çinəse koar kujalkireşə.

6 Krossvord vezə. Kuşkula rangir ləkui cuğab unkoeylun.

1. Kətşi sollu Qarabağ müharibe veteran
2. Žoa felli lažkoar
3. Qube xanı
4. Žoa yokuri həcət
5. Fətəli xanı xinimkir
6. İnk təkiri həcət
7. Boe dədə
8. Pşi üstür bar tşmış kiri həcət
9. Çuvali bala
10. Žoe cisim

7 Ťa cargar ləkui cuğabırdır bitindəsdiri žu muşukiriqoa?

- A) kitab, çanta, qələm
- B) zı, vı, düz
- C) kuça, likuvurdu, qatar
- D) kaķuival, həvəs, musod
- E) ķuival, mətn, arabir

8 Lakui cuğabırdırışilli sadə cargallı – cargar laŤtınkoarimə.

- A) çuval   B) iji   C) dumal

9 Hecayırdıru düz pe biqi carga muşukeylun.

- A) kos- ma- nav – t, təyy- arə
- B) ast- ara- nomiya, bio- log – iya
- C) pad – şah, A- zər- bay- can

Buraxılış məlumatı

Xınalıq dili 4

Ümumi təhsil müəssisələrinin
4-cü sinifləri üçün xınalıq dili fənni üzrə

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **İldırım Zeynalov**
Azay Əliyev
Yunis Dəmirov
Qurban Abdullayev
Əkbər Xasməmmədov
Rauf Orucov

Nəşriyyatın direktoru **Rəhilə Soltanqızı**
Dil redaktoru **İlyas Hüseynov**
Kompüter dizaynı **Sevil Hüseynova**
Rəssam **Dilbər Əhmədova**
Korrektor **Ələddin Bahəddinov**

© Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2023-005

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab nəşriyyat həcmi 9,3. Fiziki çap vərəqi 13. Formatı $57 \times 82 \frac{1}{8}$.

Kəsimdən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 104.

Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 12-14. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2023.

Əlyazmanın yığıma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 07.02.2023

Çap məhsulunu hazırlayan:

Çaşıoğlu Eİ MMC

Bakı şəhəri, M.Müşfiq küçəsi 2A.

Çap məhsulunu istehsal edən: